

T.C.
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İSRAİL İÇ SİYASETİNDE HAVRA - ORDU İLİŞKİSİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ZEYNEP ÖZONUR

ANABİLİM DALI : ULUSLARARASI İLİŞKİLER
PROGRAMI : ULUSLARARASI İLİŞKİLER

KOCAELİ - 2009

**T.C.
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

İSRAİL İÇ SİYASETİNDE HAVRA - ORDU İLİŞKİSİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ZEYNEP ÖZONUR

**ANABİLİM DALI : ULUSLARARASI İLİŞKİLER
PROGRAMI : ULUSLARARASI İLİŞKİLER**

DANIŞMAN: YRD. DOÇ. DR. BEKİR GÜNAY

KOCAELİ – 2009

T.C.
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İSRAİL İÇ SİYASETİNDE HAVRA - ORDU İLİŞKİSİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tezi Hazırlayan: ZEYNEP ÖZONUR

Tezin Kabul Edildiği Enstitü Yönetim Kurulu Tarih ve No: 07/10/2009-
2009/22

Doç. Dr. İrfan Kaya
ÜLGER

Yrd. Doç. Dr. Bekir
GÜNAY

Yrd. Doç. Dr. Mert
SUNAR

KOCAELİ – 2009

İÇİNDEKİLER

ÖZET	III
ABSTRACT	IV
KISALTMALAR	V
ÖNSÖZ	1
GİRİŞ	2
I. YAHUDİ DEVLET OLUŞUMUNDA DİNİN ROLÜ	6
A. Yahudilik Fikrinin Doğuşu ve Yahudi Karakterinin Oluşumu	6
B. Yahudilik-Siyonizm Arasındaki İlişki	17
1.Siyonizm'in Tanımı ve Oluşumu.....	18
2. Siyonizm'in Gelişiminde Yahudilik Öğretileri ve Etkileri	25
II. İSRAİL'İN TOPLUM YAPISI VE DEVLET YAPISININ ANALİZİ	27
A. İsrail Toplumunu Oluşturan Aktörler	27
B. İsrail'in Devlet Olma Süreci (1897-1948)	38
C. İsrail'in Devlet Yapısı	42
1. Siyasi Yapı.....	42
2. Siyasi Partiler.....	44
III. İSRAİL'DE HAVRA-ORDU İLİŞKİSİ	51
A. İsrail Devletinde Dinin Rolü	51
B.Ordu İç Yapısında Havra'nın Yeri.....	59
C.Yahudi Köktenciligi ve Ordudaki Kullanımı	64
D. İsrail İç Siyasetinde Havra-Ordu İlişkisi.....	70
1. İsrail İç Dinamiklerini Belirleyen Dinamikler.....	71
a. Hahamlık.....	72
b. Ordu.....	74
c. Siyasi Partiler	76
d. Medya	79
e. Diaspora ve Lobiler	81
2. Ordunun İsrail İç Siyasetini Belirlemedeki Rolü ve Filistin	85
3. Havra'nın Yaklaşımı	89

E. İsrail Dış Politikasında Havra-Ordu İlişkisi.....	90
F. İktidara Giden Süreçte Savunma Bakanlığının Rolü.....	93
V. SONUÇ	96
KAYNAKÇA.....	100
EKLER	110
ÖZGEÇMİŞ	

ÖZET

İsrail; kendine has siyasi yapısı, dinsel ve etnik farklılığıyla Ortadoğu'nun en özel ülkelerinden biridir. Ülkenin iç siyasetinde etkin olan aktörler arasındaki etkileşim açısından da önemli bir yere sahiptir. Ülke içinde ordu ve havranın etkinliği ve aralarında gelişen kompleks ilişki, ülkeyi yönetenlere ve halkın günlük yaşayışına da yansımaktadır. Havra'nın iç ve dış konularda siyasetteki etkinliği akıllara İsrail'in kendine has demokrasi anlayışını getirmektedir. Ancak; İsrail, içinde yaşayan Yahudi olmayan vatandaşların temel haklarını savunan bir anayasaya sahip olmadığı için demokrasi özelliklerinin dışına taşmaktadır.

İsrail'de dini mekanizmaların, havranın ve hahamların etkinliği tartışmasız olarak kabul edilmektedir. Halkın günlük yaşamını belirleyen kurallarla birlikte, ülkenin iç ve dış politik konularında da karar alma sürecini etkileme, politikacıları yönlendirme özelliği ve payesine sahip olan hahamlar, savaş konularında dahi alınan kararlara müdahale edebilmektedir. Ordu içinde ayrı bir hahamlık bulunmakta ve halkın gözünde savaş mantığı meşrulaştırılmaktadır. Ordu ise; hahamlıktan aldığı destekle savaşı çok daha acımasız boyutlara taşımaktadır. Din kullanılarak şiddetin meşrulaştırılması sonucu; İsrail devletindeki radikal düşüncelere sahip kişi sayısı artmakta, bu rakam sekülerlerin artmasına, savaşın protesto edilmesine ve nihayetinde iki uç arasındaki uçurumun derinleşmesine neden olmaktadır.

İsrail; Ortadoğu'daki varlığını savaşla sürdürebilen ve dünyada sınırları belli olmayan tek ülke olarak dünya siyasetini ve kamuoyunu da etkilemekte, diaspora ve lobilerle global güçleri dahi etkileyebilmektedir.

ABSTRACT

Israel is one of the most special countries in Middle East region with her specific political structure, religious and ethnic differences. She has also a very important place from the point of interactions between the actors that are active in domestic policy of the country. The activity of the rabbinate and the army of the country and also the complex relationship between them reflect the daily lives of leaders and people in Israel. If the activity of the rabbinate in domestic and foreign issues is thought, the question of “Does Israel has a specific democracy –which is known as ethnocracy- for only herself?” comes into minds. But in Israel, it can not be said that democracy and its features are alive because she does not have a constitution which defends or protects the fundamental rights of her civilians who are not Jews.

The influence of religious mechanisms, rabbies and synagogues is an indisputable fact in Israel. With the rules which specify people’s daily lives; rabbies who have the authority to affect the decision making process on domestic and foreign policies of the country and to canalize the politicians with their own beliefs, can intervene in the decisions about wars. For that; in the army, there is a separated rabbinate which legitimize the logic of war in the public eye. With the support of rabbinate, Israeli army makes the wars reach much more barbaric dimensions. Religion is used to legitimize the violence and as a result of that the numbers of people who has radical thoughts and seculars increase, war is protested and the gap between two fractions get deeper.

Israel is a country which can survive and continue her existence with wars. With her unclear boundaries, diaspora and lobbies; she can affect the world politics, global powers, public opinion and discourses.

KISALTMALAR

a.g.e.: Adı geçen eser

a.g.m: Adı geçen makale

AB: Avrupa Birliği

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

AIPAC: American Israel Public Affairs Committee (Amerikan İsrail Halkla İlişkiler Komitesi)

AJC: American Jewish Committee (Amerikan Yahudi Komitesi)

AMAN: Agaf Ha-modiin

Bkz: Bakınız

BM: Birleşmiş Milletler

ESF: Economic Support Funds (Ekonomik Yardım Fonu)

FAIR: The Federation for American Immigration Reform (Amerikan Göç Reformu Federasyonu)

FKÖ: Filistin Kurtuluş Örgütü

FMS: Foreign Military Sales (Dış Askeri Satışlar)

H.: Hazret

IDF: Israeli Defence Forces (İsrail Savunma Kuvvetleri)

IRGUN: Irgun Zvei Leumi

LEHİ: Lohamei Herut Israel

M.Ö: Milattan Önce

MOSSAD: Ha- Mossad le-modiin u le-tefkidim Muyuhadim (İsrail Gizli Servisi)

no: Numara

NRP: National Religious Party (Ulusal Dinci Parti)

NZO: Neo Zionist Organisation (Yeni Siyonist Organizasyon)

PALMACH: Plugoth Machatz

Rav: Rabbi (haham)

s. : sayfa

TSAHAL: Tzva Hagannah Leyisrael

Vol: Sayı

WZE: World Zionist Executive (Dünya Siyonis Yönetimi)

ZM: Zionist Movement (Siyonist Hareket)

ÖNSÖZ

İsrail'in iç siyasetine yönelik olan bu araştırma, iç siyasette baskın ve belirleyici gücü ortaya koymaya dayanmaktadır. Araştırmanın asıl hedefi; ordu ile havra arasındaki ilişkiyi ortaya koyarak, birbirleriyle etkileşimlerini belirginleştirmektir. İsrail'in bugünkü devlet ve toplum yapısına kavuşması, Museviliğin ilk yıllarına dayanmaktadır. Yahudi kimliğini belirleyen özellikler Musevilerin yaşadığı sürgünlere uzanmaktadır. Ordu ve havra ilişkisini anlamak, bu aktörlerin etki alanı olan toplum ve devlet anlaşılmaaksızın gerçekleşemez.

Yahudi kaynaklar; kendi tarihlerini anlatırken nesilden nesile geçen kahramanlık hikayeleri kullanmış, öz tarihlerindeki yanlışlıkları görmezden gelmişlerdir. İsrail devleti, dünyanın farklı bölgelerinde sürgün hayatı yaşamış ve karakteristik özellikleri buldukları bölgelerce şekillendirilmiş insanlar üstüne inşa edilmiştir. Bu karakteristik özellik, İsrail devleti kurulduktan sonra Siyonist ideoloji ve ortak acı gibi kavramlarla farklı bir şekil alarak, dünyaya karşı duran boyutlara gelmiştir.

Bu çalışma özünü; değerli hocam ve danışmanım Yrd. Doç. Dr. Bekir Günay'ın da katkılarıyla, üniversite yıllarında başladığım Ortadoğu ve Dinler Tarihi başlığı altında yaptığım araştırmalardan almaktadır. Musevilik, daha sonra Yahudilik ve nihayetinde Siyonizm, bu başlık içinde yoğunlaşılacak konular olarak öne çıktığı için tercih edilmiş; din ve ordu ilişkisinin iç siyasete yansımaları, iç ve hatta dış siyaseti yönetmesi çıkarımları, bu ilişkinin baskın, etkin ve esas aktörünün kim olduğu sorusunu beraberinde getirmiştir.

Çalışma boyunca yardımlarını ve desteğini benden esirgemeyen danışmanım Bekir Günay'a ve sabırları için aileme teşekkürü bir borç bilirim.

GİRİŞ

Ortadoğu tarihinde XX. yüzyıldaki en önemli kırılma noktalarından biri İsrail devletinin kurulmasıdır. Museviliği kabul ettikleri günden bu yana Tanrı tarafından seçildiklerine inanan Yahudiler, bu seçilmişliği günümüze kadar taşıdıklarına ve atalarından kendilerine miras kalan “vaat edilmiş topraklarda” yaşam haklarının kendilerinden alındığına inanırlar. Nitekim; Roma İmparatorluğu döneminde başlayan ve 1948 yılına kadar devam eden büyük ve uzun süreli bir sürgün hayatının ardından “İsrail’de bir yurt kurma” istemeleri bu yüzdendir. Bu yurdun sınırları pek çok Yahudi için farklılık göstermekte, ancak kutsal kitapları Tevrat’ta şu şekilde izah edilmektedir: “Lübnan, Gazze, Batı Şeria ve Suriye’nin bir kısmını da içine alacak şekilde Fırat Nehri’nden Nil Nehri’ne kadar olan bölge Kenan ilidir.”¹

Bu topraklar, “seçilmiş bir ırka”, Yahudilere Tanrı tarafından vaat edildiğine inanılan topraklardır. İsrail devletinin kuruluşu da, Siyonist ideolojinin özünü oluşturan “seçkin ırkın vaat edilen topraklarda bir yurt edinmesi” fikrine dayandırılmakta ve bu fikir uluslararası kamuoyunun gözünde Sürgün dönemi boyunca dışlanmış yaşayan, özellikle II. Dünya Savaşı döneminde katledilen Yahudilerle aklanmaktadır. Bütün bu dönemlerde atalarının çektiği çilelerin, bugün kendileri için yurda dönüş hakkı olduğunu savunmaktadırlar.

Yahudi toplumu; sürgünde yaşamının verdiği dışlanmışlık hissiyle kapalı bir toplum olarak yaşadığı Avrupa’dan göç ettiğinde, edindiği farklılıkları da beraberinde getirmiş ve İsrail devleti Ortadoğu’nun merkezinde batılı bir ideoloji tarafından oluşturulan bir devlet olarak kurulmuştur. İsrail devletinde dinin etkisini kurulduğu ilk günden itibaren hissetmek mümkündür. 14 Mayıs 1948’de David Ben Gurion tarafından kurulan devletin ilanı sırasında hahamlardan oluşan bir heyet mecliste hazır bulunmuş ve onayları alınmak suretiyle devletin yasaları belirlenmiştir. İsrail devleti bir demokrasi olarak kurulsa da yazılı bir anayasasının olmadığını, yasaların Halacha, Sulkhan Aruch gibi Talmud ve Tevrat yorumlarına dayandırılmış kitaplar esas alınarak oluşturulduğunu belirtmek gerekir. Dinin devletin her kademesinde kendini hissettirmesi Yahudi toplumunu yapılan her işte Hahambaşılık’tan icazet almaya ve aşırı yorumlar sonucu kökten dinci olmaya itmektedir. Son dönemlerde artan savaşların da etkisiyle dindar kesimin azalması ve İsrail ordusunda savaşı protesto eden

¹ Tevrat, Sayılar bölümü, 34. bab / 1-15. ayetler; Ezekeil, 47/13-20; Çıkış, 23/31; Yeşu, 1/4.

askerlerin ortaya çıkması kaçınılmaz gibi görünse de, dinin ordu içindeki etkisi düşünüldüğünde verilen vaazların şiddeti azaltmaya yetmediği görülmektedir.

Devletin kurulduğu günden beri, komşu ülkelerle içinde bulunduğu şiddet ortamı değerlendirildiğinde ve barış kelimesinin Yahudiler için ne anlam ifade ettiğini düşündüren olaylar silsilesi içinde şunu söylemek mümkündür: Din; günümüz İsrail’inde devletin her kademesinde varlığını sürdüren ve Tevrat yorumlarına dayalı olarak savaşı teşvik eden bir yapıya sahiptir.

Yahudi tarihini 4 ana dönemde incelemek mümkündür. Bunlardan ilki Kutsal Kitap dönemidir. Bu dönemde; en köktenci Ortodoks Yahudiler, Kutsal Kitabın büyük bir bölümüne karşı kayıtsız, bazı bölümler konusunda da anlamları çarpıtılmış tefsirler aracılığıyla sabit fikirlidirler. Birçok Yahudi bu dönemde puta tapmıştır. Bunu takip eden dönem İkinci Mabet dönemi olarak adlandırılmakta ve M.Ö. 5. yüzyıl ile M.S. 70 yılları arasını kapsamaktadır. Bu süreç; Yahudiliğin oluşum sürecidir ve “Jews” kelimesi bu dönemde ortaya çıkmıştır. Bu dönemdeki Yahudi özellikleri; içe kapanıklık (Yahudiler ve ötekiler –gentile/goyyim) ve mutlaka kutsal yasaların takip edilmesi gerektiği inancıdır.² Yahudiler arasındaki bu inançlar ve düşünceler arasındaki çatışmalar iç savaşlara kadar varmış ve özellikle diasporadaki Yahudileri etkilemiştir.

Üçüncü dönem; Modernizm dönemidir. Yahudilere gentileye tanınan eşit vatandaşlık hakları tanıdığı için ve hahamlara koşulsuz bağlılığı gerektiren otonomilerin sona erdiği bir dönemdir. Romalılara karşı Yahudi isyanı, Yahudi nüfusun sürekli azalışı, diaspora Yahudilerinin öneminin artması, Kabala’nın gelişimi ve Mabedin yıkılışı bu dönemin en önemli olayları arasındadır. Yahudi dini ve dili üstüne dayalı güçlü bir Yahudi birliği vurgulanan modern dönemin sonları geri dönmek istenen ‘altın çağ’ olarak nitelendirilmektedir.

Dördüncü ve son dönem ise; özellikle Oryantal Yahudiler için önem taşımaktadır. Bu dönemde oluşan Yahudi köktencililiği, modernitenin Yahudiler üzerindeki etkilerine tepki olarak doğmuştur. Babil Talmudu, Talmud edebiyatı ile Yahudi hukuk literatürü Halacha

² Israel Shahak - Norton Mezvinsky, **İsrail’de Yahudi Fundamentalizmi**, İstanbul, 2002, s. 26-31.

öğretilerine dayanan ve Ortodoks Yahudiliğin inançları olarak tanımlanan Yahudi köktencililiği geçerliliğini hala korumakta ve sürekliliği amaçlanmaktadır.

Bu çalışmanın birinci bölümünde, Museviliğin doğuşundan günümüze kadar şekillenen Yahudi kimliği, karakteristik özellikleri, Musevi dininin yapısı ve kökenleri ile sürgün dönemlerinin Yahudilik üstündeki etkileri üzerinde durulacak; İsrail devletinin oluşumunda rol oynayan Siyonizm tanımı ve Yahudilik öğretileriyle ilişkileri bakımından irdelenecektir.

İkinci bölümde, İsrail'in toplumsal yapısı, devlet olma süreci ve devletin siyasi yapısı açıklanarak; dinin devlet içindeki rolünün anlaşılmasına zemin hazırlanmıştır. Üçüncü ve son bölümde ise; İsrail devletinde dinin rolü, devlet yapısında havranın yeri ve esas tez konusu olan İsrail'de ordu-havra ilişkisi, ordunun yapısı, gelişim süreci, ordu iç yapısında havranın yeri, bu ilişkiyi belirleyen ve yönlendiren aktörler, iç ve dış siyasette ordu ve havranın etki alanları, Yahudi köktencililiğinin ordudaki yeri ve havra tarafından teşviki konuları ele alınarak İsrail iç siyasetindeki belirleyici güçler tanımlanmıştır.

Bu konuların birbirleriyle etkileşimleri detaylandırılacak ve İsrail'in devlet, toplum, dini yapı ve ordu mekanizması sirküler bağ içinde tartışılacaktır. Bu bağlamda tez kapsamında sorulacak esas soru: "Toplum üstünde iç siyasette baskın olan gücün din mi, yoksa ordu mu" sorusu olacaktır. Amaç ise; bu soruya verilecek en etkin cevabı örneklemelerle bulmaktır.

Bu çalışmanın en önemli amaçlarından biri de; ideal din ile var olan din arasındaki çelişkileri ortaya koyarak, Yahudi toplumunun geçmişinden getirdiği ve sonradan edindiği karakteristik yönlerini vurgulamaktır. Böylece sorulacak temel sorulardan ikincisi; bu yönlerin orduya nasıl yansıdığı, dinin bu yansımayı nasıl şekillendirdiği ve topluma nasıl geri yansıttığıdır.

Tez boyunca kullanılan anlatım biçimi, Yahudi kaynaklarına dayanmaktadır. Özellikle Tevrat başta olmak üzere İsrail'in anayasası niteliği taşıyan yazılı metinler, bu çalışmanın ana kaynaklarıdır. Konunun din ile ilgili olması da bu metinlerin kullanımını gerekli kılmaktadır. Hedef; dinin kullanım alanının ne kadar geniş olduğunu belirlemektir. "Demokratik" bir devlet olarak İsrail'in kendi iç mekanizmalarında ve ordu özelinde dinin kullanım alanlarının tespitidir.

Bu açıdan bakıldığında İsrail toplumunu radikalleşmeye iten unsurlar önem kazanmaktadır. Bu unsurların ordu ve dini makamlar tarafından ne kadar tetiklendiği, teşvik edildiği ya da göz yumulduğu tartışmanın ana noktalarındandır. Amaç; homojen bir dini yapıya sahip olan Yahudi toplumunun bu yapı içinde kendi ötekisini yaratma hikayesini anlatmaktır. Bu doğrultuda, iç ve dış etkenleri, belirleyici unsurları vurgulamaktır. Bu noktada; her bölümde varılmaya çalışılan ve çalışma boyunca cevabı aranacak soru: İsrail iç siyasetinde etkin olan aktörün ordu mu, yoksa havra mı olduğudur. Esas amaç; İsrail'in siyasi hayatındaki sirkülasyonu yaratan ana aktörü tanımlamaktır.

Türkçe ve İngilizce kaynakların kullanıldığı bu çalışma; İsrail'e sadece dışarıdan bakan değil, aynı zamanda İsrail'in kendisine bakış açısını da içeren bir araştırmadır. Çalışma; esas itibariyle İsrail'i yöneten ve ülkedeki dini yaşamı şekillendiren kitaplara dayandırılmaktadır.

I. YAHUDİ DEVLET OLUŞUMUNDA DİNİN ROLÜ

A. Yahudilik Fikrinin Doğuşu ve Yahudi Karakterinin Oluşumu

Yahudiler; Sami bir halk olarak eski dönemde Filistin’de yaşamışlardır. Göçebeyken Yahudilere Habiri (İbrani) adı verilirdi. Tanrı’nın Fırat’tan Nil Nehri’ne kadar olan bölümü (Arz-ı Mev’ud veya Vaat edilmiş Topraklar) Hz. İbrahim ve zürriyetine vermesi ve Sara’dan olan oğlu İshak’ın babasının yerini almasıyla İbraniler yerleşik hayata geçti. Yahudi adı Yakup ile Lea’nın dördüncü oğlu Yahuda’dan gelmektedir. Tevrat’ta Yahudilerin ilk dedesi İbrahim’e İbrani denmekte, İsrail ismi ise Yakup’tan sonra kullanılmıştır.

Musevilik, Musa’nın ortaya koyduğu tek Tanrılı din olarak ortaya çıkmıştır. Bütün din kaynakları Musa’nın Mısır’da doğduğunu ve büyüdüğünü belirtir. Musa, Firavun’un konağında büyümüş ancak Firavun’un Yahudilere çektiği acıları ve yaptığı baskıları görünce Mısır’dan kaçmıştır. Tanrı Musa’ya görüldüğünde; insanlara doğru yolu göstermesini, ulusunu kurtarmasını, Firavun’un baskılarına, egemenliğine son vermek için çalışmasını, baskıya karşı direnmesini söylemiştir. Ancak; Musa’nın peygamberliğinde yalnız kendi ulusunun çıkarına çalışması ve sadece kendi halkının dini önderi olması söz konusudur. O, kendi ulusu içinde yaşayan ama Sami soyundan olmayan insanlara karşı ilgisiz kalmıştır.³ Kuran da bu durumu doğrulamakta ve Hz. Musa’yı bir peygamber olarak kabul ederken, evrensel bir öğretisi olmadığını, sadece İsrailoğulları’nın çıkarları için çalıştığını belirtmektedir.⁴ İbrani peygamberi Musa tek Tanrı kavramıyla ortaya çıkarken, aynı zamanda siyasi nitelik taşıyan bir peygamber olmuştur. Bütün insanları aydınlatmak, doğru yola getirmek, suçtan kurtarmanın ötesinde Musa’nın asıl görevi İsrailoğulları’nı Mısır’dan çıkarmak ve zulümden kurtararak vaat edilmiş topraklara ulaştırmaktır.

Tevrat’ın anlattığı Musa, öteki İbraniler gibi kölelikten yetişmemiş, Mısır sarayının yüksek hayat tarzı içinde ve üstün bir kültürün etkisi altında büyütülmüş; İsrailoğulları’nın yarı göçebe hayatını evlendikten sonra benimsemiştir.

³ Yıldız Arıkmert, “Yahudilikte Seçilmiş Millet İnancı”, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul, 2005, s. 13-19.

⁴ Kuran, **Araf Suresi**, 133. Ayet.

Musa, ağızdan ağza geçen rivayetlerin unutulduğu, adetlerin bozulduğu, din bağlarının çözüldüğü ve insanlar arası bağların gevşek olduğu bir kavme peygamber olarak gönderilmiştir. Tek ve ortak Tanrı etrafında bir birlik kurmak için çalışan Musa, birlik ruhunu uyarması ve toplumu tek bir vücut haline getirmesi için seçilmiştir.⁵ Ne var ki; “Tanrı onları Filistin diyarı çok yakın olduğu halde 40 yıl boyunca çölde dolandırmıştır.”⁶ Çünkü, İsrailoğulları kendilerine verilen ilk zorlukta isyan etmiş ve atalarının onlara miras bıraktığı Kenan topraklarını (vaadedilmiş topraklar) terk ederek Mısır’a gelmiştir. Böylelikle; Tanrı’nın İbrahim ile yaptığı ahit bozulmuştur.

İbrani Tanrısı Yahve, Musa aracılığıyla İsrailoğulları’nı Mısır’dan kurtardığında yaptıkları ilk hatayı affetmiş; ancak 40 yıl boyunca onları denemiştir. Nitekim; İsrailoğulları Musa Sina Dağı’na çıktığında altından bir buzağı yaparak ona tapmaya başlamıştır. Kuran’da bu olayın ardından İsrailoğulları, “lanetlenmiş maymunlar”⁷ olarak nitelendirilmiştir. Çünkü; bu kavim Tanrı’ya inanma, fakat somut varlıklara tapma eğilimindeydi. Yahudi karakteri açısından bakıldığında; Yahudilerin Musa’yı kandırdığını, onu sırtından vuran ikiyüzlü bir tavır sergilediklerini ya da zoru görünce kaçtıklarını söylemek mümkündür.

İsrailoğulları Mısır’dan çıkışlarının üçüncü gününde Sina Dağı’na gelmiş ve Musa Tanrı’nın karşısına çıkmıştır. Tanrı’nın, Musa’ya kavmine anlatması için yazdırdığı “On Emir” İsrailoğulları’nın Tanrı ile yaptıkları ikinci ahit olarak değerlendirilmektedir.⁸ On Emir, henüz sürü halindeki bu insan kalabalığını disiplin altına alma amacına sahiptir. Zira; o günden sonra İbrani kavmi mukaddes millet (goy kadoş) olmuştur.

On Emir, Tanrı’nın kendini İbranilere tanımlamasıyla başlar:

“Seni tutsaklıklar yurdu Mısır’dan çıkararak Tanrının benim. Karşımda başka Tanrıların olmayacak. Kendin gibi oyma putlara tapmayacaksın; yukarıda göklerde olanın, aşağıda yerde olanın, yerin altında sularda olanın suretini yapmayacaksın. Onların önünde eğilmeyecek, onlara tapmayacaksın. Çünkü; ben, senin Tanrının Rab, benden nefret eden babaların günahını çocukları üzerinde, üçüncü ve dördüncü kuşak üzerinde arayan ve beni seven, buyruklarıma uyanların binlercesine iyilikte bulunan kıskanç bir Tanrı’yım.”⁹

⁵ Hayrullah Örs, **Musa ve Yahudilik**, İstanbul, 2000, s. 80.

⁶ **Çıkış, 13/17-22.**

⁷ **Bakara suresi, 65. Ayet.**

⁸ **Çıkış, 34/4-28.**

⁹ **Çıkış, 20/1-7.**

Daha sonra sıralar;

“Tanrın Rabbin adını boş yere ağzına almayacaksın. Çünkü Rab adını boş yere ağzına alanı suçsuz tutmayacaktır.

Şabat (Sebt) gününü kutsamak için onu hatırında tut. Altı gün çalışacak ve bütün işlerini yapacaksın; ancak 7. gün Tanrın Rabbe sebtir. Sen ve oğlun ya da kızın, erkek ya da kadın hizmetkarların, hayvanların ve evindeki konukların hiçbir iş yapmayacaksınız.

- Tanrın Rabbin sana verdiği topraklarda ömrün uzun olsun diye babanı ve ananı say.
- Öldürmeyeceksin.
- Zina etmeyeceksin.
- Çalmayacaksın.
- Komşuna karşı yalan tanıklık etmeyeceksin.
- Komşunun evine, karısına ve erkek ya da kadın hizmetkarına ve hayvanlarına göz dikmeyeceksin.”¹⁰

Martin Buber; On Emir’i şahsiyeti olmayan ve insanları yönetmek için bir araya getiren metinlerin bir parçası olarak değerlendirmenin ötesinde, “Ben” ile “Sen” arasındaki ilişki olarak tanımlar. Buber, On Emir’e inananların “Ben” ile başladıklarını ve her birinin içinde var olan “Sen”i işaret eden bir parçaları olduğunu vurgular.¹¹ İnanç, getirisi olan bir iş teşebbüsü olarak algılanmaktan çıkararak, ölçülemeyen bir kazanç olasılığı dengesinde riskleri de içinde barındırır. On Emir ortak irade doğrultusunda korunması ve yaşatılması gereken bir öz haline dönüşür.

Yahudilerin, toplumsal refahını sağlayacak, öldürme gibi durumlarda suç oluşturacak olguları belirleyecek, ilkel poligami yaşam tarzından tek eşliliğe geçmelerini sağlayacak olan Tanrı ile ilişkileri sonucunda ortaya çıkan bu metinler sonucunda Yahudi toplumu, kendisini ‘dindar’ aşamasından ‘ahlak’ aşamasına taşımıştır ki bu da yapılması gereken zorunlulukları (dogma) beraberinde getirmiştir.¹² İlerleyen dönemlerde bu zorunluluk algılaması hukukun

¹⁰ Çıkış, 20/7-20; Katolik inancına göre, emirlerin sıralanışı bu şekildedir. Son madde ikiye ayrılarak incelenir.

¹¹ Martin Buber, **Israel and the World**, New York, 1948, s. 83.

¹² Buber, **a.g.e.**, s. 86.

alet edilmesi ve hahamların keyfi yorumlarıyla radikal bir hal almış, bugünkü heterojen Yahudi toplumu oluşmuştur.

Görüldüğü gibi; Yahve ikili, zalim, kıskanç ve lütfedici bir karaktere sahiptir ve bu dinde henüz bir ahiret, kıyamet günü, ölümsüz hayat gibi düşünceler yoktur. On Emir'in Tanrısı cezayı ve ödülü uzak bir geleceğe bırakmamaktadır. Yahve'den yüz çeviren ya da onun kanunlarına aykırı davranan kişiler asla affedilmemiştir. İsa'nın çarmıha gerilişi de böyle bir örnektir. Çünkü Yahve kıskanç bir Tanrı'dır ve onun affetmediğini kimse affedemez.¹³

40 sene sonunda Kenan iline ulaştıklarında Musa Kenan iline giremez. Çünkü ilk karşılaştıklarında Tanrı'yı şüpheyile karşılamış ve çölde karşılaştığı ilk zorlukta doğaüstü güçlerini kullanma zaafını göstermiştir. Yerine Yeşu'yu bırakır ve İsrailoğulları bundan sonra Kenan ilinde yaşayan kabilelerle ve Filistilerle savaşmak zorunda kalır. Bu durum, İsrailoğulları'nı birleşik bir krallık kurmaya yöneltti. Krallıkları döneminde on iki kabileye ayrılan Yahudiler, Süleyman'ın vefatından sonra iki devlete ayrıldılar. On kabile İsrail devletini, iki kabile Yahuda devletini oluşturdu. Kuzey İsrail Devleti M.Ö. 721'de Keldaniler tarafından, Güney İsrail Devleti ise MÖ 586'da Babil Devleti tarafından yıkıldı.

I. sürgün sonrasında önce Perslerin, sonra Makedonyalıların ve Romalıların hakimiyetinde yaşayan Yahudiler, Roma döneminde isyan edince ikinci kez sürgün hayatı yaşamaya başladı. Yahudi esirler Romalıların emrinde çalıştırılmak üzere Mısır'a sevk edilirken, Tapınakları tamamen yok edilen Yahudiler çeşitli Avrupa ve Asya ülkelerine yayıldılar.¹⁴

Musevilik uzun bir evrim geçirmiştir. Bu evrimler sırasında çoktanrıçılıktan (politeizm), zamanla kendi halklarının özel ve tek bir Tanrısı olduğunu (henoteizm), oradan da bütün dünya için tek ve ortaksız bir Tanrı fikrini (monoteizm) fark etmişlerdir.

Göçebe yaşayan İsrailoğulları, ulus olarak yerleşik hayata geçip şehirler kurduklarında devlet şekilleri uzun zaman teokrasi olmuş, hayatın her alanında egemenlik din adamlarına

¹³ Örs, **a.g.e.**, s. 95-101.

¹⁴ Shahaar İlan, "Three Decades of Power",

<http://www.haaretz.com/hasen/pages/ShArtVty.jhtml?sw=jewish+history&itemNo=1045131>

kalmıştır. Yaşadıkları sürgün olayları kaderlerini belirlemiş, 1948'e kadar yurtsuz yaşamışlardır. Buna rağmen; başlarına gelen bütün olayların Yahve'nin iradesiyle meydana geldiğine ve kendilerinin O'nun en sadık ve sevgili evlatları olduklarına inanmışlardır. Ahd-i Atik (Eski Ahit) de bu inanca dayalı olarak eski şiirler, tarihi olaylar ve kanunların derlenip yazıya dökülmesiyle son şeklini almıştır.¹⁵

Eski Ahit, İsrail'in kutsal tarihidir. Tevrat ise, Eski Ahit'in ilk beş (Tekvin, Çıkış, Levililer, Sayılar ve Tesniye) kitabına verilen addır. Bütün kavimlerde olduğu gibi İsrailoğulları'nda da gelenekler yazıya dökülmeden önce yüzyıllar boyunca ağızdan ağza aktarılmış, bu süre içinde değişikliğe uğramış ya da tahrip olmuştur. Öyle ki; Tevrat'ın yazar grupları, Tanrı'ya verdikleri ad bakımından bile Yahve'ciler ve Elohim'ciler, Tesniye'ciler ve Kahinler diye kendi aralarında ayrılmışlardır. Her birinin Tanrı'sının farklı özellikleriyle insan tepkileri verdiği inandır.

İlk olarak Tesniye'de halkla kahinler, devletle din adamları arasındaki ayrılıklardan söz edilir. Tesniye'nin yazılması sırasında Musa'nın Beş Kitabı, Yeşu, Hakimler ve Krallar kitaplarının elden geçirilerek, hoşça gitmeyen, politikaya uymayan ya da tek tanrı düşüncesiyle çelişen yerlerin ya çıkarıldığı ya da yumuşatıldığı görülmektedir.¹⁶ Kahinler bölümünde ise; Musa kitaplarının yeniden elden geçirilerek, Kahinlerin kendi koydukları kuralları Musa'nınmış gibi göstermeleri söz konusudur.¹⁷

Yahudi dini ve Yahudiliğin kökenlerine bakıldığında; Museviliğin bozulmuş ve değiştirilmiş şekline verilen ad olduğu, aslen ırksal bir anlam taşıdığı gözlemlenir.

Daha önce de belirtildiği gibi; "İbrani" kelimesi "öte tarafın insanları" anlamına gelen, M.Ö. XV-XVI. Yüzyıllarda Fırat ve Ürdün Nehri'nin öbür kıyısından gelmiş göçmenleri ifade eder, İbrahim'in soyundan gelenler için kullanılır. Sami boyundan gelen ve Filistin'de yaşamış olan Yakup'un diğer adı "İsrael", daha sonra Yakup'un soyundan gelen "İsrailoğulları" nı tanımlamıştır. Yahudi sözü ise; kutsal kitaplara göre Yakup ile Lea'nın oğlu Yahuda'nın ardından türemiş ve izinden yürüdüğü söylenen bir ulusun dinini ifade etmek için kullanılmıştır.

¹⁵ Örs, a.g.e., ss. 5-11.

¹⁶ Örs, a.g.e., s. 32.

¹⁷ **Levililer, 25 - Çıkış ve Sayılar, 10.**

İsrailoğulları Sami kavminden gelmektedir. Bu kavmin Tanrı adı için kullandığı farklı isimler bulunmaktadır. “El” (Boğa), “Adonis” (Adon: Efendi) ve “Ba’al” (Efendi) bunlardan bazılarıdır. Buradan çıkarılabilecek sonuç İsrailoğulları’nın tek Tanrı Yahve’ye inandıkları, bildikleri; ancak tapmaya alışkın olmadıkları için El, Adonis ya da Ba’al’e kulluk ettikleridir.

Eski Ahit’te Tanrı’nın öne çıkan iki önemli ismi El ve Yahve’dir. Tevrat’ın ilk kitabı Tekvin’de El olarak kullanılan Tanrı’nın adı son kitap Çıkış’ta Tanrı’nın kendisini Yahve olarak tanımasıyla değişmektedir. Kelime anlamıyla tek Tanrı’nın birliğine işaret eder.¹⁸ Bu Tanrı kavramı, her şeyi yaratan, mutlak kurtuluşun teminatı ve tarihin sahibi olan ilahi güçtür. Tanrı, yaratıcı ve barışın garantisi olgusunu ifade ettiğine göre, şükredilmesi gereken bir makamdır.

Tanrı’nın adlandırılmasında kullanılan özel isim Yahve’dir. Yahve, Yahudi kutsal kitabında Tanrı’nın özel adı ve O’nu belirlemede kullanılan en açık isimdir. Tanrı’nın kutsallığını vurgular. Tevrat’ın Çıkış bölümünde Musa vasıflarını öğrendiği Tanrı’dan aldığı direktifleri tereddütle karşılamış ve kavmine söylemek üzere Tanrı’ya ismini sormuştur.¹⁹ Tanrı’nın ismi bir belge niteliği taşımaktadır:

“Ve Musa Allah’a dedi: İşte ben İsrailoğullarına geldiğim zaman, onlara “Atalarınızın Allah’ı beni size gönderdi” dersem ve onlar bana “O’nun ismi nedir?” derlerse; onlara ne diyeyim? Ve Allah Musa’ya dedi: “Ben, ben olanım; İsrailoğullarına böyle diyeceksin, “Beni size atalarınızın; İbrahim’in, İshak’ın ve Yakup’un Tanrısı *Yehova* gönderdi.” Ebediyen ismim budur.”²⁰

Yahudi Tanrısı Yahve; insani özellikleri vurgulanan bir tanrıdır. Savaşçı ve kıskançtır. Yahve, Tsavot ismiyle Tanrı’nın evrensel egemenliğinin gücü ve merkezi olarak anlaşılma, “gökler ordusunun tek hakimi” kimliğiyle ortaya çıkmaktadır.²¹ Musa, Tanrı emirlerini Firavun’a tebliğe gittiğinde başarısız olup dönünce Tanrı devreye girmiş ve artık Yahve sıfatıyla değil, El- Şadday (yıkıcı) ismiyle görünmüştür. Tanrı’nın şiddete dönük yanı en çok

¹⁸ **Tekvin, 1/26; 3/22.**

¹⁹ Shlomo Hasson, “Social Differentiation among Public Housing Projects in Israel”, **Human Geography**, Vol. 65, No. 2, 1983, s. 95-103.

²⁰ **Çıkış, 3/13-15.**

²¹ Halim Işık, Yahudi Kutsal Kitabında Tanrı İnancı, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul, 1993, s. 44-48.

Sayılar bölümünde geçmektedir.²² Musa'nın yerine geçen Yeşu, 'Tanrı'nın ordugahında' şiddet olgusunu öne çıkarmıştır.

Yahudi Tanrısı, felsefi izahlarda bulunan kozmik yapısının ötesinde yaşayan, konuşan, kavmiyle anlaşma yapan ve aktif bir Tanrı'dır. Ancak; bütün bu anlatımlara rağmen kavmine karşı kayıtsız bir tarafgirlik ve cezalandırma eğilimi içindedir. Yargı ve adalet sistemi katı ve şiddete dayalıdır. Çünkü; "İsrail; Tanrı'nın hizmetçisi ve seçkin kıldığıdır. Ruhunu diğer milletlere adalet olması için yaymıştır. İsrail; diğer milletlerin ışığı, dünyanın bitimine dek barışın aracı olacaktır."²³

Yahudi inancının temelleri Tanah (yazılı dini edebiyat) ve Talmud (sözlü dini edebiyat) olarak ikiye ayrılır. Tanah, Tora (Tevrat), Nevim (Peygamberler) ve Ketuvim (Kitaplar) olmak üzere üç bölümden oluşur. Tanah, bu üç bölümün İbranice baş harflerinin birleştirilmesinden oluşmuştur ve Hristiyanların "Eski Ahit" tabir ettikleri kutsal metinlere tekabül etmektedir.²⁴

Tora (Tevrat); kanun veya şeriat anlamındadır. İlk bölüm beş kitaptan oluşur. Tora'yı oluşturan beş kitap; Tekvin, Çıkış, Levililer, Sayılar ve Tensiye'dir. Tekvin; ilk insanın ve kainatın yaratılışı, Adem'in işlediği suç, yeryüzüne inişi ve çocuklarının hikayesini anlatmaktadır. Tufan hikayesi, Yusuf'un Mısır'daki hayatı ve İsrailoğulları'nın Mısır'a gelişleri de bu bölümde işlenir. Çıkış; İsrailoğulları'nın Firavun'dan çektikleri, Musa'nın ortaya çıkışı ve Mısır'dan Sina'ya gidişlerinden bahseder. Levililer; Kahinler ile yardımcılarının Mabet'teki görevleri ve bazı ahlaki kurallar hakkında bilgi verirken, haram kılınan yiyecekler, günahların kefareti ve dini ayinler, törenler, bayramları anlatır. Sayılar; İsrailoğulları'nın çölde geçirdikleri hayat ve olaylardan, ölümden ve şifalardan oluşan bölümdür. Son olarak Tensiye ise; Musa'nın ölmeden önce din konusunda verdiği öğütleri, Musa'nın ölümünü, gömülmesini ve yasını içerir. Bazı şeriat kanunlarının tekrarı ve Tanrı'ya karşı davranış biçimleri bu bölümde ele alınır.

Tora, yazılı ve sözlü olarak ikiye ayrılır. Yazılı Tora Yahudilere göre, Yahve'nin Sina dağında Musa'ya vahiy ettiği kitaptır ve dini esasları içermektedir. Sözlü Tora ise, yazılı

²² Sayılar, 22/21-30; 25/1-8; 31/7-18.

²³ Işık, a.g.m., s.54.

²⁴ Arıkmert, a.g.m., s. 23-24.

Tora'nın açıklaması mahiyetinde nesilden nesile ulaşan ve Yahudilerce, o olmaksızın Tora'nın anlaşılmasının mümkün olmayacağı kabul edilen Talmut'tur. Talmut, Yahudilerin günlük yaşamlarını düzenleyen, sıradan bir Yahudi'nin günlük hayatının anayasasıdır. Babil ve Filistin Talmudu olmak üzere ikiye ayrılır. Klasik Yahudiliğin ve bugünkü Ortodox Yahudiliğin tüm uygulamaları için belirleyici olan, yasal yapısını oluşturan asıl kaynak Babil Talmudu'dur.²⁵

Yahudilerin hayatında geleneklerin yeri büyüktür. Bir Yahudi dini sorumluluklarını, nelerin yasaklandığını ve kiminle evlenebileceği gibi şeriata dayalı hususları, Yahudi Şeriati'nin temel kaynağı olan ve Halakha (Halacha) adı verilen dini kaynaktan öğrenir. Halacha; hahamların "iyi bir Yahudi nasıl yaşamalı?" sorusuna asırlardır verdiği ayrıntılı cevaplarla şekillenmiş ve genişleyerek yazılmış dini bir kaynaktır. Klasik Yahudilere göre; bazı kurallar sadece hahamlar tarafından anlaşılıp, yorumlanabilir. Bu yüzden, bu kaynaklara uygun yaşarlar. Halacha'nın en önemli kaynağı ise; Talmud'dur.

Talmud'un büyük bölümü, Yahudi olmayanlara (goyyim) karşı kin beslemeyi ve imkan buldukça bu kini eyleme dönüştürmeyi emretmektedir. Diğer dinlere karşı saldırgan bir tutum içinde olan Talmud yazarlarının şiddet eğiliminde olduğu göze çarpmaktadır.²⁶

En sık bilinen ismiyle Eski Ahit; iki özelliğe sahiptir. Bunlardan ilki; dünya, tarih ve insanların ortasında olaylar ve kelimelerin yarattığı güçtür. Olayları, kutsal kelimelerle abartılı olarak anlatarak yeni nesillere kadar taşırlar. İkinci özellik ise; Kutsal Kitap'ın insan yaşamının doğal seyrini belirlemek için şekillendirilen bir kanun niteliği taşımasıdır. Et yemek, hayvanların kurban edilişiyle alakalıdır; evlilikle ilgili saflık günden güne kutsallaştırılmıştır; insan tutkuları ve dürtüleriyle kabul edilmiştir. Tanrı'nın dünyadaki dengeyi en kusursuz ve uyumlu haliyle kurduğuna olan inançları eşitlik fikrinin doğmasına, topluluk üyeleri arasındaki sınırların yıkılmasına vesile olur.²⁷ Tevrat'ı gerçekliğin bir yansıması olarak kabul etmek ise kusursuzluğa ulaşmanın en önemli anahtarıdır. Ancak; Tevrat'ın özellikle Sürgün dönemlerinde şekillendiğini unutmamak gereklidir.

²⁵ Hikmet Erdoğan, **Büyük İsrail Stratejisi**, İstanbul, 2005, s. 13.

²⁶ Shahak - Mevinsky, **a.g.e.**, s. 11-12.

²⁷ Buber, **a.g.e.**, s. 92

Sürgün Dönemi iki farklı dönemde incelenir. İlk sürgün Babil Sürgünü'dür. (M.Ö. 587) Süleyman döneminden sonra İsrail devleti güney ve kuzey olmak üzere ikiye bölündü. Kuzey devleti Asurlular tarafından yok edilirken; güney kesimi de Babiller tarafından sürgüne gönderildi. Daha sonra Persler'in Babil devletini yok etmesiyle Persler, Yahudileri geldikleri Filistin şehrine gönderdiler ve yeni bir hayata başlamalarını sağladılar.

İkinci Sürgün Dönemi ise; Romalılar döneminde gerçekleşmiştir. Hz. İsa'nın bir "Hristiyan peygamberi", aynı zamanda "Yahudi Mesih'i" olarak ortaya çıkması Farisilerle Sadukilerin birbirine düşmesine ve Yahudilerin fikir ayrılığına düşmesine neden oldu. Bu dönemde Romalıların etki alanında olan Yahudiler bir kez daha sürüldüler. İkinci sürgün birincisinden çok daha acımasız oldu ve tüm Yahudiler Avrupa ve Mağrib'e yayıldılar. Gittikleri her ülkede kapalı bir toplum olarak gettolar halinde yaşadılar. Diasporada yaşamaları dini hayatlarını etkilediği gibi aydınlanma çağı gibi dönemler de fikri hayatlarını etkiledi.

M.Ö. 537'den yaklaşık M.S. 500 yıllarına kadar devam eden çift merkezli dönemde (Filistin ve Mezopotamya) en karakteristik özellik iki ayrı otonom Yahudi toplumunun oluşmuş olmasıdır. Her ikisi de temelde tarıma dayalı olan bu toplumlarda, daha önceden hakim olan Yahudi dini Pers otoritesi altında halka zorla empoze edildi. Bu dönemde dini Ortodoksluktan en ufak bir sapma, Helen etkisi dindar aristokrasiyi Sadukiler ve Farisiler diye ikiye bölüne kadar (M.Ö. 140), şiddetle bastırıldı.²⁸

Sürgün dönemi; Yahudiliğin gerçek anlamından çıkarak koyu ve şoven bir ulusçuluk haline geldiği dönemdir. Bu dönemde, maddi çıkarlar her şeyin önüne geçmiş, ve diğer milletleri sömürmek ulusal bir görev olarak algılanmaya başlamıştır. Sürgün döneminin ve bu dönemde oluşan "Yahudi İdeolojisinin"²⁹ en belirgin özelliği katı ve tutucu olmasıdır. Özellikle Ortaçağ'dan itibaren gelişen bağnazlık, halen İsrail'in Ortadoğu'daki politikalarını belirlemektedir.

Bugünkü Yahudi karakterini en belirginleştiren ideoloji ise Siyonizm'dir. Nil ve Fırat Nehirleri arasında kalan coğrafyayı İsrail devletinin meşru hakkı olarak gören ideoloji, ari ırk ve vaat edilmiş topraklar gibi mitlere dayanmaktadır. Siyonizm'e göre; İsrailoğulları'nın

²⁸ Israel Shahak, **Yahudi Tarihi Yahudi Dini**, İstanbul, 2002, s. 96-97.

²⁹ Erdoğan, **a.g.e.**, s. 16.

yaşaması gereken toprakların sınırı “Güneyde tüm Sina Yarımadası ve buna ek olarak Kuzey Mısır’ın Kahire’ye uzanan parçası; doğuda Ürdün’ün tamamı ve Suudi Arabistan’ın kuzey bölgesi; Kuveyt’in tümü ve Irak’ın çok büyük bir bölümü; kuzeyde Lübnan’ın ve Suriye’nin tamamı; buna ek olarak Türkiye’nin Van Gölü’ne kadar uzanan büyük bir parçası ve batıda Kıbrıs”dır.³⁰

Tanrı tarafından Hz. Musa’ya vahyedilen dinin esası, diğer ilahi dinlerde olduğu gibi Tevhid’e dayanmaktadır. Yahudilikte de en önemli iman esası Tanrı’nın varlığına ve birliğine iman etmektir. Fakat tahrif edilmiş olan Tevrat’ın bazı bölümlerine göre Allah inancı tamamen insana benzeyen bir şekle büründürülmüştür. Yani; Tanrı beşeri sıfatlarla nitelendirilmiştir.³¹ Sürgün döneminde de Yahudilerin kaybolmuş olan Tevrat’ı yeniden derlemesi özellikle Ezra kitabında anlatılmaktadır. Ezra, Tevrat’ı toplama çabalarıyla Yahudilerin gözünde “Tanrı’nın Oğlu” konumuna gelmiştir.

Sürgün dönemi; Yahudi dininin, başka dinlerden etkilenecek yeniden şekillendiği bir dönem olmuştur. Musevilik, Hz. Musa dönemindeki haliyle bakıldığında Tanrı inancı dışında herhangi bir inanca sahip değildir. Fakat, iki sürgün dönemi arasında kalan ve Persler ile Makedonyalıların etkisini taşıyan dönem Yahudi dinini etkisi altına almış ve yeni inançlar doğurmuştur. Örneğin; melek inancı, ahiret inancı... gibi.

Yahudiliğe göre; peygamberlik milli bir karaktere sahiptir ve hakiki ile sahte olmak üzere ikiye ayrılır. Hakiki peygamber, insanları Tevhid dinine çağırır ve geleceğe dair doğru bilgiler verir. Sahte peygamberler ise, puta tapmaya davet eder ve geleceğe dair verdikleri bilgiler gerçekleşmez.³² Yahudiliğe göre peygamberlik Hz. İbrahim ile başlar. Hz. Musa ise Yahudilerin en büyük peygamberidir. Yahudiler, Hz. İbrahim’den önceki peygamberleri peygamber olarak değil; daha çok birer kabile reisi olarak kabul ederler.

Sürgün dönemi, Yahudi inançlarının pek çoğunun değişmesinde ya da gelişmesinde etkili olmuştur. Örneğin; Tevrat’ın ilk dönemlerinde ebedi hayata ve ahiret inancına dair açık bir ayet görülmezken, bütün insanların öldükten sonra “Şeol” denen bir yere gideceğine

³⁰ Shahak, **Yahudi Tarihi**, s. 31.

³¹ “Tanrı, kainatı altı günde yarattı, yedinci günde de dinlendi.” (Tekvin 2 / 3; Çıkış 31/17); “Sizin için cenk eden Tanrı’nız Rab’dir.” (Yeşu 23 / 3,10)

³² Shahak, **Yahudi Tarihi**, s. 35.

inanılırdı.³³ Daha sonraları Babil Sürgünü'nde İran'ın etkisiyle Yahudiler arasında kıyamet ve ahiretle ilgili birtakım inançların daha belirgin şekilde ortaya çıktığı görülmektedir. Nitekim; ahret inancı ilk olarak Maimonides tarafından oluşturulan “On Üç İman Esası” içinde zikredilmiştir. Bu esasları şöyle sıralayabiliriz:

1. Tanrı var olan her şeyi yarattı ve onlara hükmetmektedir.
2. Tanrı birdir ve ondan başka tanrı yoktur.
3. Tanrı bir cisim değildir ve hiçbir şekilde tasvir edilemez.
4. Tanrı, ezeli ve ebedidir.
5. İbadet, sadece Tanrıya mahsustur; Ona ortak koşulamaz.
6. Peygamberlerin bütün sözleri hakır.
7. Efendimiz Musa'nın peygamberliği gerçektir. O, kendisinden önce ve sonra gelen bütün peygamberlerin en büyüğüdür.
8. Elimizde olan Tevrat, tamamıyla, Tanrı tarafından Musa'ya verilenin aynısıdır.
9. Tevrat değiştirilmeyecektir ve gelecekte Tanrı başka bir Tevrat da göndermeyecektir.
 10. Tanrı, insanın bütün işlerini ve düşüncelerini bilir.
 11. Tanrı, emirlerini yerine getirenleri mükafatlandırır, ihlâl edenleri cezalandırır.
 12. Mesih gelecektir; geciktiği halde her gün onun gelmesini bekleyeceğim.
 13. Tanrının bildiği bir zamanda, ölümden sonra dirilme gerçekleşecektir.³⁴

Sürgün dönemi; sadece dini inançların gelişimi açısından değil, ticarete başlamaları açısından da Yahudileri etkilemiştir. Zira; Babil o çağın en büyük tüccar şehriydi ve altıncı yüzyıl merkantalizm çağıydı. Babil'in insan gücüne olan ihtiyacı, Yahudileri köle yapmak için değil; toplu bir halde yaşamak ve çalışmak için götürdükleri gerçeğini ortaya koymaktadır. I. Sürgün Dönemi boyunca Yahudiler Babil şehrinde gördükleri ticaret anlayışını daha da geliştirmişlerdir.

Talmud'un olmadığı dönemlerde, Hellenizm'in mistik fikirleri etkin olmuş ve daha sonraları Talmud literatürü (özellikle Tannaim ve Amoraim dönemlerinde³⁵ görmek mümkündür) ve Yahudi gelenekleriyle karışmıştır. Bu dönemlerde, –Roma dönemi gibi- bilge kişilerin sosyal statüleri ve ruhani otoriteleri kısıtlandırılmıştır. Bilge kişilerden sayılan

³³ İşaya 26 /19; Daniel XII/2-3.

³⁴ http://www.hebrew4christians.com/Scripture/Shloshah-Asar_Ikkarim/shloshah-asar_ikkarim.html

³⁵ Tannaim; M.S. yaklaşık 70-200 yılları arasındaki dönemdir. Amoraim ise; 200 ile 500 yılları arasında kapsar. <http://www.themystica.com/mystica/articles/a/amoraim.html>

Farisiler, ilk yüzyılda mutlak güce sahipken, daha sonraları Yahudi halk üzerindeki politik, yasal, dini ve sosyal otoritelerini yitirmişlerdir. Yine de; Kudüs'ün düşüşünden önce Farisi düşüncesinin etkisi, Pagan sanat formlarının kullanılmasını (özellikle Yahudi kamu binalarında ve mezarlarında) cesaretlendirecek kadar açık olmuş ve bu dönemden sonra da hahamların etkisi bunu durdurmaya yetmemiştir. Bir kült sembol olarak sinagogların girişine konulan kartal figürü, Kudüs'e girişleri sırasında Romalı askerleri taşıdığı pagan sembolüyle aynıdır.³⁶ Roma sembollerinin yanı sıra İran'ın yasalarından ve dünyaya yayılan doktrinlerinden yararlanmışlardır. Filistin ve Diaspora Yahudilerinin karakteristik özelliği ise; Helen Yahudiliği ile Ferisi Yahudiliğın bir karışımı olarak belirlenmiştir.

Yahudiler, sürgün hayatları boyunca maruz kaldıkları tüm zulme rağmen kendi içlerinde ayrıcalıklı bir sınıf oluşturmayı başarmışlardır. Özellikle Roma döneminde; hahamlara vergi toplama, vergiden muaf olma ve mülk edinme gibi ayrıcalıklar tanınmıştır. Ancak; hahamlar bu istisnai durumları dinden sapanları ezmek ve kendilerini kişisel çıkarları için Yahudi fakirleri vergilendirmekle suçlayan Yahudi vaizlere zulmetmek için kullanmışlar ve kendi güçlerine göre afroz ve benzeri yöntemler geliştirmişlerdir.

Kendilerini kuşatmış olan Yahudi olmayan topluma muhalif olma durumu da bu dönemin özelliklerinden biridir.

B. Yahudilik-Siyonizm Arasındaki İlişki

Siyonizm sözcüğü, Kudüs yakınlarındaki Sion Dağı'ndan gelir. Bugün Sion Kudüs'ü ve Yahudilerin inandığı Vaadedilmiş Toprakları sembolize etmekte ve XIX. yüzyılın son çeyreğinde henüz milli unsurlardan oluşmuş bir devleti olmayan Yahudilerin, Filistin'de bir Yahudi devleti (İsrail) kurma isteği üzerine doğmuş bir ideolojik ve politik hareketi tanımlamaktadır.

Siyonizm, tanımından da anlaşılacağı üzere Avrupalı ve milliyetçi bir kavramdır. Siyonizm, seçilmiş ırk olarak Yahudilerin Vaadedilmiş topraklara (Eretz Israel) sahip olması mantığına dayalıdır. Bu mantık, Yahudilerin Avrupa'da gördükleri zulüm (Shoah-Holokoust) ve sürgün (Galuth) hayatıyla desteklenerek şovenist bir boyuta ulaşmaktadır. İsrail halkı

³⁶ Jacob Neusner, "Jewish Use Of Pagan Symbols After 70 C.E.", **Journal of Palestine Studies**, Vol. 25, No. 4, s.285-286.

içinse siyonizm; Yahudilerin kendi yaşam alanlarında (Eretz Israel) yaşayabilmeleri için ulusal iradenin bir tezahürüdür. Nasyonalizm'in her zaman ve her yerde sınırlandırıldığı bir dünyada bu tezahür, takdis edilmiş bir getto mantığı, dar, antidemokratik ve tepkisel dönüşüme açık bir Yahudi devleti anlayışıyla sunulur.³⁷

Bu noktada açıklanması gereken en önemli nokta; Musevilik-Yahudilik ve Siyonizm arasındaki ilişki ve ayrılıktır. Musevilik, Hz. Musa dinine mensup olmak anlamındadır. Yahudilik de, özellikle sürgün dönemi sonrasında ırk boyutunun ön plana çıkarılmasıyla kullanılan bir kavramdır. Siyonizm ise; yüzyıllarca sürgün hayatı yaşayan ve zulüm gören Yahudilerin vaadedilen topraklara geri dönme amacıyla geliştirdikleri nasyonal düşünce yapısıdır.

1.Siyonizm'in Tanımı ve Oluşumu

Sion; yurtlarından kovulmuş Yahudi halkının Filistin'e dönme arzu ve özlemini benliğinde toplayan bir duygu hazinesidir. Modern anlamıyla ilk kez XIX. yüzyılın son çeyreğinde bir Rus Yahudisi olan Nathan Birnbaum (1864-1937) tarafından siyasi literatüre sokulmuştur. Bu ilk tanıma göre; Siyonizm, Musevileri Filistin'e yerleştirme amacı güden ve üyelerinin Yahudilerden oluştuğu siyasi bir parti örgütünün kurulmasıdır. Yani; "Yahudilerin Filistin'de bağımsız bir devlet şeklinde yerleşmesi ve orada Yahudiliğin tüm kurumları ile dirilmesini amaçlayan evrensel bir harekettir."³⁸

Doğu Yahudileri, her dönemde Siyonizm'in örgütleyicileri, savunucuları, öncüleri, savaşçıları ve hatta idea gerçekleştiğinde Yahudi Devleti'nin yöneticileri olmuşlardır.³⁹ Yahudi dinselliği, Yahudi halkının dünyaya dağılışı sırasında İsrail'in bağımsızlığını korumak, ve ülkenin yitirilmesini telafi etmek üzere ruhani bir yurt yaratma çabası içine girmişlerdir.

Yahudilerin kendini yeniden tanımlama ve ruhsal-ulusal duygu edinme umut ve çabaları Rusya'da yoğunlaşan Yahudi düşmanlığı (Pogrom) ile gelişirken; Siyonizm, Yahudi milli kültürünün yeniden canlandırılması ve demokratik bir bünyede çoğulcu ve sosyalist bir

³⁷ I. M. Saturen, "Zionism", *The Journal of Conflict Resolution*, Vol. 31, No. 1, s. 273-274.

³⁸ Mim Kemal Öke, *Siyonizm'den Uygarlıklar Çatışmasına Filistin Sorunu*, İzmir, 2002, s. 22-23.

³⁹ Ribhi Halloum, *Siyonizm'in Belgelerle Filistin, Dün, Bugün, Yarın*, İstanbul, 1999, s. 127.

toplum yaratma düşüncesi üzerine oturtulmuştur.⁴⁰ Bir yandan da, Diaspora'daki pasif Yahudi imgesinin aksine “Yeni İbrani” imgesi yaratılmış ve aktif, bağımsız, gururlu, güçlü ve özgür bir eylem insanı betimlenmiştir.

Siyonizm; amacı Filistin'de milli unsurlardan oluşan bir Yahudi devleti kurmak ve bu devleti desteklemek olan milliyetçi Yahudi hareketi, 1897 Basel Kongresiyle teşkilatlanmaya başlayan bir oluşumdur.⁴¹

İlk Aşkenaz⁴² cemaati Hibbat Zion (Siyon Aşıkları), El-Halil'de (Hebron) 1820'de kurulduktan sonra Osmanlı - Filistin ilk öncü göç dalgasını başlatmıştır. İlk göç, siyasal amaç gütmeyen, ibadet etmeye, kutsal metinleri incelemeye ve oraya gömülmeye giden kişilerden oluşmaktaydı. 1850 ve 1870 yılları arasındaki dönem ise çeşitli tezlerin ortaya atıldığı geçiş dönemi olmuştur. Bu dönemde yazılan tezlerin ilki milliyetçi tezlerdir.

Milliyetçi tezler, genel olarak geleneksel Mesihçi temadan modern milliyetçiliğe geçişte önemli bir yere sahiptir. Judah Alkalai, Zvi Hirsch Kalischer ve laik Moses Hess bu akımın önde gelen isimleridir. Ortak inanç; Yahudi halkının heterojen birleşimine rağmen bir millet oluşturduğu tarihsel vatanına geri dönmesi üstüne kuruludur. Bu tezlerde, toprağın kolonileştirilmesi, uluslararası güçler tarafından tanınma, parlamento ve ordudan bahsedilir.⁴³ Yahudileri destekleyen devlet adamları, maliyeciler ve bankerler Mesihlik sürecini hızlandırmada ve Yahudi halkını sürgünden kurtarmada önemli role sahiptir.

1870 sonrası dönemde; milliyetçi tezler yerini ulusal ve kültürel asimilasyonu savunan ve Sion'a geri dönüş üzerinde temellenmiş, gelenekten kopuşu öneren ve reforma uğramış Alman Yahudiliği'nin yükselişine bir tepki olarak ortaya çıkan tezler almıştır. Bu dönemde, kimliğin ulusal boyutu ön plandadır. Peretz Smolenskin ve modern İbranice'nin babası Eliezer Ben Yahuda'nın öncülük ettiği bu akım, Aydınlanma Hareketi'nin (Haskalah) bir ürünü olarak devletin temelleri, tarım ve sanayinin yanında İbrani kültürü ve dilinden söz etmiştir. Ülkenin üstüne kurulacağı temeller ise şöyle sıralanmıştır:

⁴⁰ Halloum, a.g.e., s. 128-130.

⁴¹ http://zionism-israel.com/zionism_definitions.htm

⁴² Aşkenaz: Almanya ve Fransa'nın Province bölgesindeki Yahudilere verilen addır. Daha sonraki bölümlerde geniş bir şekilde incelenecektir.

⁴³ Ilan Greilsammer, **Siyonizm**, Ankara 2007, s. 16-21.

- Toprak üzerinde çalışma
- İbranicenin canlandırılması
- Modern bir İbrani edebiyatı
- Ulusal ve hümanist eğitim
- “Yabancı bağışıyla yaşama” sisteminin reddi.⁴⁴

Modern Siyonizm Döneminde ise; Hibbat Zion cemaati, Yahudi karşıtlığı, kitlesel katliamlar ve 1881 Rus Pogromuna⁴⁵ karşıtlığı ön plana çıkartmıştır. Bu dönemde Pratik Siyonizm, kitlesel tahliye ve Eretz Israel’e göç başlangıcı, sekülerleşme, normalleşme ve hak eşitliği gibi konuları vurgulayan Moshe Lev Lilienblum tarafından ortaya atılmıştır. Mümkün olduğunca çok toprak satın alınması ve tüm halkı ulusal topraklarda birleştirmek çözüm olarak sunulmuştur.⁴⁶ Bu noktada 25 bin Yahudi iki aşamada Filistin’e taşınmıştır. (I. Göç Dalgası: 1882-1884 / 1890-1891)⁴⁷

Birinci göç dalgasındaki en büyük sorunlar göçmenlerin bölgeyi bilmemesinden kaynaklanan uyum sorunu, bölgedeki eylemler ve maddi imkanların yetersizliği olmuştur. Asimilasyon ve özgürleşme inancının yitirilmiş olmasına çözüm olarak aydınlanma düşüncesinin yayılması desteklenmiştir. Bu dalgada önemli olan, Antisemitizme karşı bağımsız bir ulus olmak ve dünyada eşit koşullarda kabul görmektir. Hibbat Zion içinde, maddi imkansızlık ve din adamları ile laikler arasındaki gerilimli ilişki rahatsızlık yaratmıştır. Bunun için de kolonilerin güçlendirilmesi ve yeni topraklar satın alınması önerilmiştir.

Manevi kaynaklara geri dönüş kolonizasyonunu başarıya ulaştıracak şeyin Yahudi ulusal bilincini ve fedakarlık anlayışını, gurur ve halkına bağlılık duygusunu geliştirmek olduğuna dikkat çeken Ahad Haam (Halk Adamı) akımı, pratik siyonizmin kültürel eleştirisi olarak Asher Hirsh Ginzberg tarafından ortaya atılmıştır. Maneviyatçılığı öne çıkaran Ahad Haam 1897 Basel Konferansı’nın ardından Theodor Herzl ve Max Nordau ile siyasi sosyalizm sorununda çatışmıştır. Bne Moshe yarı yasa dışı örgüt ise Ahad Haam’ın fikirlerini yaymak için kurulmuştur.⁴⁸

⁴⁴ Greilsammer, **a.g.e.**, s. 24-26.

⁴⁵ Çar III. Alexander’in (1881-1894) hükümeti, kitlelerin öfkesini Yahudilere odaklamak için düzenlediği pogrom. http://www.chabad.org/search/keyword_cdo/kid/12376/jewish/The-Pogroms-of-1881-1884.htm

⁴⁶ Saturen, **a.g.m.**, s. 274.

⁴⁷ <http://www.jafi.org.il/education/100/concepts/aliyah1.html>

⁴⁸ http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsourc/biography/ahad_haam.html,
<http://www.jafi.org.il/education/100/people/bios/haam.html>

Siyasal Siyonizm, milliyetçilik akımlarının hızla yayıldığı XIX. yüzyıl Avrupası'nda, Theodor Herzl'in önderliğinde ortaya çıktı. Avusturyalı bir gazeteci olan Yahudi Theodor Herzl, 1896'da yazdığı *Der Judenstaat* (Yahudi Devleti) ve *Altneuland* isimli kitaplarında Siyonizm'in kuruluşunu anlatmıştır. 1897'de I. Siyonist Kongre ile Dünya Siyonist Teşkilâtı'nın kurulmasından sonra, Yahudilerin Filistin'de toplanması ve Yahudi devleti kurulması fikri, 1897'de hedef haline getirilmiştir. Hareketin önderliğini yapan Yahudilerin çoğu dindar değildir; Yahudi toplumunu din eksenine göre değil, millet eksenine göre yaratmayı hedeflemişlerdir. Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılışının ardından Siyonist hareket, ana hedefi olan Yahudileri Filistin'e yerleştirme projesini hızla hayata geçirmiştir. II. Dünya Savaşı sırasında Nazilerin soykırımına maruz kalan Yahudilerin de Siyonistler tarafından büyük kabileler halinde Filistin'e götürülmesi ile birlikte, Yahudi vatani kurulmuştur.

Siyasal ideoloji Yahudileri bir vatanda toplamayı ve bağımsız bir Yahudi devleti kurmayı hedeflerken, dini değerlerden ziyade ulusal değerleri ön plana çıkartmaktaydı. Siyonistlere göre; Yahudiler yalnızca ayrı bir dini topluluk değil, ayrı bir ulus, ayrı bir ırktır ve bu ırka mensup tüm insanların tek bir çatı altında toplanması gerekmektedir. Bu çatının neresi olacağı sorusuna da Siyonistler dini değil, din dışı bir cevap aramışlar ve öncelikle Uganda'yı düşünmüşlerdir. Tarihe "Uganda Planı"⁴⁹ olarak geçen proje işlememiş ve Siyonist hareket hedef olarak Filistin'de karar kılmıştır. Ancak; Filistin'e önem vermelerinin nedeni bu bölgenin dini anlamı değil, "Yahudi ulusunun tarihsel vatani"⁵⁰ oluşudur.

Siyasal Siyonizm döneminde Antisemitizm'in yadsınamayacağını ve Yahudi sorununun asimilasyonla çözülemeyeceğinin altı çizilmiştir. Bu dönemde ortaya atılan fikirlerin orijinalliği Doğu ve Batı Yahudileri arasında ayırım yapmamasıdır. Sorunun çözümünün siyasal olması gerektiği vurgulanan bu dönemde, büyük güçlerin desteğiyle bir devlet kurulması tasarlanmıştır.⁵¹ Kurulacak yeni Yahudi devletinin; modern ve batılı olması, ilerleme, bilim ve teknoloji üzerinden temellendirilmesi esas olmuştur.

⁴⁹ Yahudilere Filistin'den önce evleri olması için İngilizler tarafından Uganda teklif edilmiş; fakat Theodor Herzl kabul etmemiştir. <http://www.historycentral.com/israel/1903UgandaPlan.html>

⁵⁰ Joseph Massad "Zionism and Jewish History", *Journal of Palestine Studies*, Vol. 25, No. 4, 1996, s. 55-59.

⁵¹ Izhak England "Jewish Nationalism", *The American Journal of Comparative Law*, Vol. 35, No. 1, 1987, s.189-202.

1897 Basel Kongresi, Theodor Herzl liderliğinde toplanmış ve Kongre'ye tüm dünyadan yaklaşık 200 delege katılmıştır. Herzl'in 1896'da yazdığı *Judenstaat* (Yahudi Devleti) isimli kitapta anlattığı Siyonizm'in kuruluşunun pratiğe geçmesiyle Dünya Siyonist Teşkilâtı kurulmuş, başına Herzl getirilmiştir. Kongrede hazırlanan Siyonist programı hayata geçirmek için gereken altyapının oluşturulması için finans desteğini sağlamak amacıyla da bir fon (Jewish National Fund – Yahudi Ulusal Fonu) kurulması kararlaştırılmıştır.⁵² Bu fonun Filistin'de toprak satın alınması ve bu topraklarda oluşturulacak devletin altyapısının oluşturulmasına harcanması planlanmıştır. Ayrıca; bu fonların toplanabileceği bir de bankanın National Jewish Trust adıyla kurulması kararı alınmıştır.

Herzl'e göre Siyonizm'in tek amacı; topraksız bir halkın, hahsız bir toprağa yerleştirilmesidir.⁵³ Bu noktada; siyasal siyonizmin, pratik siyonizmin kolonileşme stratejisine ve Ahad Haam'ın kültür, maneviyata ve kökene dönüş stratejisine karşı çıkmıştır.

1907'den itibaren hareketin ideal ideolojisi “sentetik”⁵⁴ oldu: Hiçbir araçtan ve hedeften vazgeçilmemeli, sürekli hale getirilmelidir. Bir yandan büyük güçlerden kurucu bir siyasal belge elde etmeye çalışmak, Filistin'de yerleşme noktaları inşa etmeyi ve kolonilerin ekonomik ve toplumsal altyapısını geliştirmeyi sürdürmek ve bir yandan da tüm bu faaliyetlerin kültürel çalışmalarla desteklenmesini sağlamak gerekmektedir. Gelenekle bilimsel konular birleştirilmelidir. Chaim Weizmann tarafından kurulan bu akım, kültürel siyonizmin öncüsü Ahad Haam'dan oldukça etkilenmiştir. Weizmann, Herzl'i de tüm gücünü diplomatik çabalara ayırmış olduğu ve öncülerin faaliyetleri ile toprağa pratik olarak yerleşme yapılarının inşasını ihmal ettiği için eleştirmiş, fakat her alanda ılımlı bir çizgiyi temsil etmiştir. Wladimir Zeev Jabotinsky'nin ise milliyetçi ve askeri retorikine karşı çıkmış⁵⁵,

⁵² Arı, **a.g.e.**, s. 207-220

⁵³ Laurence J. Silberstein, “Judaism as A Secular System of Meaning: Ahad Haam”, **Journal of the American Academy of Religion**, Vol. 52, No.3, s. 550-554.

⁵⁴ Greilsammer, **a.g.e.**, s. 51.

⁵⁵ Wladimir Zeev Jabotinsky: Jabotinsky'i Siyonizm düşüncesine Rusya'daki Anti-Yahudi pogromları itmiştir. (1903). Bu pogromlar onu Siyonizm'in önemli düşünürlerinden yapar. Theodor Herzl ile ilk karşılaşması 1904'te Bazel'deki 6. Siyonist Kongre'dedir. Jabotinsky orada 24 yaşındadır ve Rusya Siyonist hareketlerinin başta gelen konuşmacılarından. 1903 ve 1914 yılları arasında Rusya'daki en önemli Yahudi düşünür ve konuşmacı Jabotinsky'dir. 1914 yılında 1. Dünya Savaşı patlak verince Alexandria'ya gitti ve orada Yosef Trumpeldor ile tanıştı ve daha sonrasında Yahudi Lejyonu için çalışmalara başladı. 1920 yılında ise Haganah adlı örgütün başına geçti. 1921 yılında ise WZE (World Zionist Executive) üyelerinden biri olmuştur. ZM (Zionist Movement)'ta bir sürü karşı görüşler ve fikirler çıkınca 1925'te bu üyeliğinden ayrıldı ve Hatzohar'ı (Union of Zionists Revisionists) kurdu. Hatzohar ise acilen İsrail devletinin kuruluşu için kuruldu. 1923'te ise bir gençlik örgütü olan Betar'ı kurdu Jabotinsky. 1935'te ZM'in onun kararlarına ters çıkması ile oradan da istifa etti ve NZO (New Zionist Organization)'ı kurdu. 1937'de Irgun Tzvai Leumi Jabotinsky'nin yönettiği hareketin ordusu oldu ve Jabotinsky'de onun komutanı oldu. Böylece Jabotinsky üç harekete sahipti. NZO, Betar ve Irgun Tzvai Leumi.

Diaspora'nın inkarına asla inanmamıştır. 1937'de Weizmann ve Ben Gurion Filistin'in paylaşımı önerisini desteklemek için aynı kampta buluşmuşlardır.

1945-1947 arasında Haganah ve Irgun örgütleri İngilizlere karşı kanlı operasyonlara girişmiş ve sonunda İngilizler, Yahudi-Arap sorununu BM'ye götürmeye karar vermiştir. Şubat 1949'da Birinci Knesset İsrail devletinin ilk başkanını seçti ve Weizmann İsrail'in ilk başkanı oldu. Fakat; gerçek iktidar başbakan Ben Gurion'un elinde oldu. Bu süre içinde, ulusal toprak elde etmek, kolonizasyonu teşvik etmek, asimilasyona karşı mücadele etmek, tüm Siyonistler için kısmen dini hedefler halini almış; bu anlamda toprak satın almak için Yahudi Ulusal Fonu'nda para toplamak, Filistin'deki öncülerin faaliyetleri üzerine haberler yaymak, İbrani dil ve kültürünü geliştirmek ve Yahudi ulusal davasını desteklemeleri için siyasetçilerle politik bağları arttırmak hedef için yapılması gerekli hareketler olarak algılanmıştır.⁵⁶

Sosyalist Siyonizm; siyonizmi I Dünya Savaşıyla bir kitle hareketine dönüştürmüştür. 2 Kasım 1917'de yayımlanan bildirgede İngiltere Filistin'de ulusal bir Yahudi yurdu kurulmasından yana olduğunu ilan etmiştir. Balfour Deklerasyonu olarak bilinen bu bildirge, Yahudilerin kitlesel olarak İngiliz mandasındaki Filistin'e yerleşmesine ve orada özerk bir toplum kurmasına izin verme düşüncesiyle imzalanmıştır.⁵⁷

İlerleyen dönemlerde; kapitalist gelişimin sonucu olarak proleteryanın yoksullaşması, Yahudi proleterya ile Yahudi olmayan işçi sınıfı arasındaki rekabeti güçlendirmiş ve göçü kaçınılmaz kılmıştır. Böylece ilk siyonist parti kurulmuştur: Poalei Zion. (Sion İşçileri)⁵⁸ Göç dalgalarının artması ise, sosyalist Siyonizm ve kibbutz⁵⁹ kavramlarının doğuşunu hazırlamıştır. Bu kavramlar, kooperatif ve karşılıklı dayanışma, Yahudi proleteryası ile

Bu üç grupta aynı amacın farklı açılardan yapılması farklı jenerasyonlarıydı. (http://www.zionism-israel.com/bio/biography_jabotinsky.htm)

⁵⁶ http://www.zionism-israel.com/bio/Chaim_Weizmann_biography.htm

⁵⁷ "Majestelerinin Hükümeti adına kabineye sunulan ve kabul edilen Yahudi Siyonist isteklerini sempati ile karşılayan müteakip deklarasyonu iletmekten memnuniyet duyuyorum.

"Majestelerinin Hükümeti, Filistin'de Museviler için bir milli yurt kurulmasını uygun karşılamaktadır ve bu hedefin gerçekleştirilmesini kolaylaştırmak için elinden geleni yapacaktır. Filistin'deki mevcut Musevi olmayan toplumların sivil ve dini haklarına ve başka ülkelerde yaşayan Musevilerin sahip oldukları hak ve politik statülerine zarar verecek hiçbir şeyin yapılmayacağı açıkça anlaşılmalıdır." Arthur James Balfour.

⁵⁸ Herbert C. Kelman, "Israel in Transition from Zionism to Post Zionism", **Annals of the American Academy of Political and Social Science**, Vol. 555, Israel in Transition, 1998, s. 46-61.

⁵⁹ Kibbutz: İsrail'de Tarıma dayalı yaşayan topluluklardan oluşan kolektif yapı.

http://www.mfa.gov.il/MFA/MFAArchive/2000_2009/2002/11/Focus%20on%20Israel-%20Kibbutz

brujuvazi arasındaki sınıf mücadelesi ve üretim araçlarının kolektif mülkiyeti esasına dayalı olarak gelişmiştir.

Kibbutzlar, kolektivist tarım kolonisi olan ve ortak üretim ile ortak tüketimi birleştiren yapılardır. 1907’de Sejera’daki⁶⁰ deneysel çiftliğin işçileri sözleşme yoluyla çiftliğin ekilebilir topraklarının bütününe ekmeye ve muhtemel karı da yıl sonunda çiftlik yönetimiyle paylaşmaya giriştiklerinde ortaya atılmıştır. Böylelikle; kibbutzların ilki olan Deganya, 1910 yılında Ürdün Vadisi’nde Hapoel Hatzair’e (Genç İşçi) katılmış bir öncü çekirdek tarafından kurulmuştur. İdeolojik düzlemde ise; sosyalist Siyonist doktrinin iki temsilcisi Berl Katznelson ve Mapai Partisi’nin kurucu üyesi Chaim Arlozorov olmuş, toprak sorunu ve iskan problemi ön plana çıkarılmıştır.⁶¹ Bu dönemde, sosyalist hareketin bütünüyle birleşmesi için bir sendika (Histadrout) oluşturulmuş; Davar gazetesi sosyalist Siyonist hareketin temel organı ve siyasal, entelektüel ve ahlaki rehberi olmuş, Mapai Partisi (Eretz Israel İşçi Partisi) kurulmuştur. Ayrıca, Shoah (soykırım) karşısında öz savunma yapacak şekilde örgütlenmiş ve yasadışı faaliyet yürütmek zorunda kalmış, aşırı sol siyonist MAPAM Partisi’nin (Birleşik İşçi Partisi) militan tabanını oluşturan Hachomer Hatzair (Genç Muhafız) gençlik hareketi de bu dönemde kendi kibbutz ağını kurarak çalışmalarına başlamıştır.⁶²

Dinsel Siyonizm’in öncüsü Hibbat Zion hareketine ilk katılanlardan biri olan haham Isaac Jacob Reines olmuştur. Herzl, böylece eylemine dinsel dünyadan ağırlıklı bir destek almış oldu. Fakat; dinsel Siyonizm, laiklerin egemenliğindeki siyonizmin kendi eylem programına kültürel faaliyetleri dahil etmekten kaçınması gerektiğine inanmıştır.

1901’deki V. Siyonist Kongre’nin ardından Reines, Siyonist Örgüt içinde ayrı bir dinsel parti kurmaya karar vermiştir. Mizrachi Partisi (Manevi Merkez) kültürel faaliyetler ve geleneklerin de dahil edilmesiyle dinsel siyonizmin daha faydalı olabileceğine inanan bir partidir. Hedefi; “İsrail halkının, İsrail toprağında, İsrail Torası’na göre yaşamasını temin etmektir.”⁶³ Daha sonraları, bu partiye Hapoel Hamizrachi adıyla militan bir sosyalist kanat eklenmiş ve “Thora Ve- Avoda” (Tora ve Emek) sloganıyla ilk dinsel kibbutzlar kurulmaya başlamıştır. Bu hareket tüm dünyadaki Ortodoks Yahudi topluluklarında ve özellikle ABD’de yaygınlaşmış, İsrail Dini Ulusal Parti’nin (NRP) doğmasına yol açmıştır.

⁶⁰ http://www.gemsinisrael.com/e_article000067867.htm

⁶¹ Greilsammer, a.g.e., s. 68.

⁶² Massad, a.g.m., s. 62.

⁶³ http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/Zionism/Religious_Zionism.html

I. Dünya Savaşı'ndan sonra bu düşünce akımının manevi rehberi Hahambaşı Abraham Itzhak Kook olmuştur. Kökensel bir teoloji geliştiren Kook, Yahudilerin İsrail toprağına dönüşünü Mesihçi zamanların yeniden yaratılması olarak görmüştür.

2. Siyonizmin Gelişiminde Yahudilik Öğretileri ve Etkileri

İbrani tarihinde, Nebiler dönemi olarak bilinen süreç halkı tekrar eski inançlarına döndürme faaliyetlerinde bulunarak geçmiştir. Bu Mesihçi mantık ve Mesih inancının verdiği ümit, milli ve dini sembollerin sürekli kullanımı, ülkenin hep düşmanlarla çevrilmiş olması ve her an topraksal bir tecavüze uğrama korkusu Siyonizm bilincini o günden bugüne kadar canlı tutan şey olmuştur.

Mesih inancı, Yahudiler için çok önemlidir. Mesih, er geç gelip Yahudileri kurtaracak ve dünyada barışı sağlayacaktır. Böylece; Tanrı'nın krallığı kurulacak ve Yahudilerin dünya hakimiyeti ülküsü gerçekleşecektir. Gelecek Mesih, Yahudileri kurtarmak üzere Davut soyundan olacaktır.⁶⁴ Bu mantığa göre; Yahve, Mesih'i gönderip Yahudileri kurtaracak, düşmanlarını ise cezalandıracaktır. Babil Sürgünü'nden sonra başlayan bu ümit zamanla sayısız Mesih'in ortaya çıkmasına neden olmuştur. Yahudi halkının birliği, diasporada bile, Mesih umudu ve Sion'a bağlılıkla korunmuştur.

Mesih inancı günümüze kadar gelen belli mitlerin destekleyici bir yan ürünü olarak ele alınabilir. Bu mitlerin başında Siyonizm'in benimsediği ve yetiştirdiği ilk mit olan "Makkabiler Miti" gelmektedir. Makkabiler isyanının tarihi, Aydınlanmacılar Bayramı (Hanukha) sırasına denk gelmektedir. Ulusal kutlamaya dönüştürülmüş bu bayram, MÖ 167-158 yıllarında Yahuda'da Yunanların iktidarına karşı ayaklanmış olan Hasmon savaşılarının muzaffer tarihinin yayılmasını sağlamıştır. Özellikle; Yahudi kimliğinin ve İsrail toprağında Yahudilerin hak iddiasının sürekliliğini öne çıkarmak daha mümkün olmuştur.⁶⁵ Siyasal aktivizm ve ulusal uyanış gözüyle bakıldığında; Hasmon savaşıları, Hachomer, Haganah ve Tsahal'ın (İsrail Savunma Kuvvetleri) öncüsü ve habercisidir.

⁶⁴ Tümer, **a.g.e.**, s. 253.

⁶⁵ Greilsammer, **a.g.e.**, s. 85.

Bir diğerk mit, Massada Hikayesi'dir. Herodes'in kraliyet merkezi olan Massada, MS 70 yılında ikinci tapınağın imhasından üç yıl sonra Romalıların eline düşen son yerdir. Massada Kuşatması 960 savaşçının topluca intiharını dramatik terimlerle anlatmaktadır. Yahudi tarihi, kutsal metinler ya da dinsel geleneklerde herhangi bir yeri olmayan bu hikaye, İngiliz mandası altındaki dönemde Massada kayalığını yarı kutsal bir tören, bir hac yeri haline getirmiştir.⁶⁶ Massada, son sığınak olarak tüm dünyanın kıyım uyguladığı Yahudi halkının yalnızlığını simgelerken, fanatik dincileri de Yahudi halkının bağımsızlığı için mücadele eden askerler olarak sunabilir ve tüm Siyonistler için bir model oluşturabilirdi.

Diaspora Yahudileri artık Siyonizme araç olarak hizmet edemez bir hal alınca ve iki bin yıllık dağılma, kıyım ve aşağılanma söz konusu olunca yeni Siyonist mitlerin Yahudilerin modern tarihine entegre edilmesi elzem hale geldi. Öncü (Halutz) miti, halkın topraklarda ulusal kurtuluşunu hazırlayan, kolektif ve eşitlikçi bir yaşamla yetinen, sorumluluklarının bilincinde bir seçkin insan yaratmak; toprağı işlemeyi dinsel bir faaliyet haline getirmek için kullanılmıştır. Yoldaşların ölümü bu konuda itinayla kullanılmıştır. Holocaust (Shoah) ve "6 milyon Yahudi" efsanesi, Seçilmiş Millet ve Eretz Israel mitinin canlandırılması ve Yeşu'nun günümüz İsrail yöneticilerinin kahramanı olarak lanse edilmesi kullanılan çağdaş argümanlardan bazıları olmuştur. Bunlara daha sonraki bölümlerde değinilecektir.

Görüldüğü gibi mitler; her dönemde Yahudi karakterini etkileyerek, hayatlarının bir parçası haline gelmeyi başarmıştır. Bu mitler, zamanla ordu içinde savaşı tetiklemek için kullanılmış, askerler savaşa bu mitlerle uğurlanmıştır. Yaratılan her mit bir kahramanlık hikayesi olarak sunulmuş ve halkın paylaştığı ortak bir yas duygusu haline getirilmiştir. Örneğın; dini bir kahraman olan Yeşu bugün ordudaki pek çok askerin kahramanı ve rol modeliyken, Dünya'nın geri kalanı için tarihte ilk "etnik temizlik"⁶⁷ yapan kişidir.

⁶⁶ John Bunzl, **Öteki İsrail (Barış Hareketleriyle Konuşmalar)**, İstanbul, 1988, s. 53-55.

⁶⁷ Etnik Temizlik: Bir etnik gurubun zorla yerinden edilmesini amaçlayan ve bunun için çeşitli araçlar geliştiren siyasal politika. Roger Garaudy, **İsrail, Mitler ve Terör**, İstanbul, s. 26.

II. İSRAİL'İN TOPLUM YAPISI VE DEVLET YAPISININ ANALİZİ

İsrail, değişik etnik, dini, kültürel ve sosyal çevresi olan geniş bir topluluğun yurdu olarak algılanmaktadır. Kökleri çok eskiye dayanan bu toplulukta 7.3 milyonluk nüfusun yaklaşık % 82'si Yahudi'dir. %16 kadar Arap (çoğunluğu Müslüman), % 2'si Dürzi, Çerkez ve diğer küçük cemaatlerden oluşmaktadır.⁶⁸ Genç bir toplum yapısına sahip olan İsrail'de sosyal ve dini güdümlülük, siyasal ideoloji, ekonomik kaynaklar ve kültürel yaratıcılıkla bütünleşerek ülke gelişimine dinamiklik katar.

Çağdaş Yahudi toplumunun kurumsal, siyasal ve kültürel temelleri, İngiliz manda yönetimi döneminde (1918-1948) oluşmuştur. O dönemde Diaspora'da yaşayan Yahudi gruplarından cemaat veya topluluk olarak bahsedilirken, ülkede yaşayan Yahudiler toplu olarak kendilerini 'Yişuv' diye adlandırarak, ideolojik düşünceyle hareket etmişlerdir. Her adımı birlik, çoğalma ve Siyonizm'in ön gördüğü 'sürgündekilerin bir araya toplanması' doğrultusunda atmış, siyasal ve sosyal bir dayanışma oluşturmuşlardır.

İsrail Devleti, tüm Yahudilerin anavatanı olarak kabul edilmesi ve devlet sınırları içinde yaşayan halkın da kendini dünya Yahudiliği'nin bir parçası olarak görmesi sonucu, ülkeye gelip yerleşmek isteyenlere hemen vatandaşlık hakkı tanımıştır. İsrail Parlamentosu Knesset, sürgündekilerin bir araya toplanmasıyla ilgili olarak 1950'de Geri Dönüş Yasası⁶⁹ ve 1952'de Vatandaşlık Hakkı Kanunlarını çıkarmıştır.

A. İsrail Toplumunu Oluşturan Aktörler

Yapı ve din açısından Yahudilerin tek bir halk olduğu kabul edilse de, yüzyıllar boyunca dünya üzerinde dağılmış olarak yaşamış olmaları sonucu gelenek ve yaşam tarzlarında değişiklikler olmuştur.

Aşkenaz Yahudileri, Orta ve Doğu Avrupa kökenli Yahudilerdir. Bazıları Güney ve Kuzey Amerika'dan, Avustralya'dan ve Güney Afrika'dan, ama özellikle de, Romanya,

⁶⁸ http://www1.cbs.gov.il/statistical/statistical60_eng.pdf

⁶⁹ 1050'de çıkarılan Geri Dönüş Yasası, her Yahudi'ye İsrail'e geri dönme ve ülkeye giriş yaparken doğrudan vatandaş olma hakkı tanımaktadır. İlk Siyonist Kongre'nin (1897) Basel programında açıklandığı üzere, Sion'a geri dönüşü yasal olarak onaylayan yasa, Filistin'e Yahudi göçünü ve İsrail Devleti'nin Bağımsızlık Bildirisi'nin (1948) özünü oluşturan 'sürgündekilerin bir araya toplanması' anlayışını içerir. (İsrail Enformasyon Bakanlığı, **İsrail'in Gerçekleri**, Kudüs, 1994, s. 67.)

Sovyetler Birliği, Almanya, Avusturya, Çekoslavakya ve Macaristan'dan göç etmişlerdir. XIX. yüzyıl ve XX. yüzyılın ilk yarısında, ülkeye toplu halde gelen cemaat yeleri devletin kuruluşu öncesinde Siyonist toplumu şekillendirmiş ve İsrail'in ilk yöneticileri olmuşlardır.

Sürgün ve zulüm, Almanya'daki Yahudi yaşamını bütünüyle tktmeyi başaramamış ama maddi ve kültürel koşullar hep yoksulluk içinde olmuştur. Kentlerden dışlandıka, küçük kasabalara ve köylere dağılmışlardır. Doğu'ya, XIII. yüzyıldan itibaren ve özel ayrıcalıkların bağışlanmasıyla cezbedildikleri Polonya'ya doğru sürekli bir güç akımı gerçekleşmiştir.

Bu hareket Reformasyon'un ayaklanmaları sırasında daha da güçlü hale gelmiş, Aşkenazi göçmenleri, kendi dillerini ve dinsel kültürlerini yerli Yahudilere kabul ettirmişlerdir. Feodal aristokrasi ile köylüler arasında, orta sınıf olarak önemli bir ekonomik rol oynamışlar, i ve dış ticaretin büyük bir kısmında etkin roller oynamışlardır. XVI. ve XVII. yüzyıldaki Polonya Rnesansını içinde alan güçlü bir içsel özyönetim geliştirerek dört ülke konseyi (Büyük Polonya, Küçük Polonya, Podolya ve Volhynia, Litvanya'da ayrı bir konsey vardı) geniş kapsamlı bir yarı parlamenter g kullanmışlardır.⁷⁰

Polonya Yahudiliğinin bu altın ağı, Kazakların 1648'deki isyanı sırasında ansızın ve şiddet içinde bitmiştir. Çok sayıda Yahudi öldürülmüş, vaftiz edilmiş veya kaçmaya zorlanmıştır.⁷¹ özellikle Chmielnicki katliamı⁷² Polonya Yahudileri için, Nazi soykırımında doruğa ulaşan ve sürekli olarak yakalarını bırakmayan şiddetin, ilk kez tadılması anlamını taşımıştır. Ortaya çıkan etki, batıya önce Almanya'ya ve son olarak da Portekizlilerin öncülüğünün yaptıkları yeni merkezlere doğru bir yığılma hareketinin başlaması olmuştur.

Sefarad Yahudileri ise, XV. yüzyılın sonlarında İşpanya dışında Portekiz'den kovulan ve başlıca Hollanda, İtalya, Yugoslavya, Bulgaristan, Yunanistan ve Türkiye gibi

⁷⁰ <http://www.salom.com.tr/news/detail/10384-Diaspora-Yahudileri---Askenaz-Diasporasi--Polonya-Yahudileri--1.aspx>

⁷¹ Yahudi vakanvislerine göre; 100.000'den fazla Yahudi öldürüldü ve 300 Yahudi cemaati tahrip edilmiştir.

⁷² Ukraynalılar, Polonya'lıları ülkelerinden kovmaya karar verdikleri zaman, Yahudiler katledilmeye başlamıştır. 1635 yılında Ukrayna'da Polonyalılara ve Yahudilere karşı ilk büyük şiddet patlaması gerçekleşmiş, bu isyan bastırılrsa da 13 yıl sonra yeni bir güçle geri gelmiştir. Ukrayna'yı Polonya egemenliğinden kurtarmayı başaran Bogdan Chmielnicky adlı Ukraynalı bir kazak yöneticisi en zalim antisemitlerden biri olarak 1648'de emrindeki glerle 100.000 Yahudi'yi katletmiştir. Tarihi kayıtlara göre, bazı Yahudilerin derileri yüzülmüş, etleri köpeklere atılmış; başkalarının elleri ve ayakları kesilmiştir. Birçoğu diri diri yakılmış, çocuklar annelerinin kucağında katledilmiş, hamile kadınların karınları yarılmış, şehirdeki bütün Yahudiler tarlalara kovulmuştur. Chmielnicky bugün hala Ukrayna'da ulusal bir kahraman olarak kabul edilmektedir.

(<http://www.haaretz.com/hasen/spages/1046220.html>)

Avrupa ülkelerinde yerleşen ve zaman içinde gerek küçük gruplar halinde, gerekse kendi başlarına İsrail'e varan Yahudilerdir. İbrani dilinde "Sefarad", İspanya anlamına gelmektedir.

Sefarad ifadesi, günümüz Yahudi Dünyası'nda Aşkenaz olmayan tüm Yahudileri tanımlamak için kullanılmaya başlanmıştır. İsrail'de çeşitli etnik grupları kendi bünyesinde asimile etme çabasında olmadığını belirten bir anayasaya sahip olsa da ülkedeki Aşkenaz baskınlığı, Sefarad olarak tanımlanan diğer Yahudileri de etkilemektedir.⁷³ Gerek yönetimde, gerekse toplumdaki üst sınıflarda Aşkenazların çoğunlukta olmasına karşın, İsrail'deki dinsel Shas Partisi⁷⁴ kendisini Sefaradların koruyucusu olarak tanımlamaktadır. Aşkenazlar gibi Sefaradların da İsrail'de Başhahamlıkları bulunmaktadır.

Sefarad Yahudileri ile Aşkenaz Yahudiler arasında zaman zaman sorunlar yaşandığı görülmektedir. Bu sorunların en başında, özellikle 10 ve 12. yüzyıllardan kalma, "saf ırk" anlayışı gelmektedir. Her iki grup da kendilerinin bazı yönlerden diğer Yahudilerden daha üstün, daha saf olduklarına inanırlar. Bu farklılaşmanın coğrafi, sosyal ve siyasal nedenleri bulunmaktadır. Örneğin, Sefaradların çoğu, Aşkenazlarla evlenmeyi reddettikleri gibi, onlarla bir arada bulunmayı bile küçümsemektedirler. Aşkenazlar ise, gelişmiş ülkelerden gelmiş olmaları nedeniyle daha modern ve laik bir görünüme sahip olduklarını savunurlar. Aşkenaz olmayan Yahudiler ise, bu bakış açısı doğrultusunda çoğunlukla dindar olarak tanımlanmaktadır.⁷⁵ Bu farklılaşmanın daha özel bir biçimini, her iki gruba mensup laik ve muhafazakar kesim arasında da açık olarak görmek mümkündür.

Çoğu Sefarad Yahudi'si, İsrail'e varmalarının ardından Aşkenazların yönetimindeki kültürel entegrasyona tabi tutulmuş, yine de büyük bir çoğunluğu gelenekselliklerini muhafaza etmiştir. Aşkenazlarla aralarındaki en büyük fark; Aşkenazlar hahamları rahatça eleştirebilirken, Sefaradların hahamların önünde eğilerek, onların güçlerine ve mübarek insanlar olduklarına olan sonsuz inançlarını korumalarıdır. Buna karşılık; Sefaradlar inandıkları hahamların bazıları tarafından radikal değişikliklere ve Aşkenaz ibadet biçimlerini kabule zorlanmıştır.

⁷³ <http://www.haaretz.com/hasen/spages/1046220.html>

⁷⁴ Sefaradları temsil eden dinci parti. Shas Partisi, başlık olarak daha sonraki bölümlerde ayrıntılı olarak incelenecektir.

⁷⁵ Shahak – Mezvinsky, a.g.e., s. 92-97.

Ortadoğu Yahudilerinin kökleri Kuzey Afrika ve Ortadoğu'daki İslam ülkelerinde yaşamış eski Yahudi cemaatlerine dayanmaktadır. İsrail'e en büyük göç tüm Yemen Yahudi cemaatinin de dahil olduğu 1950'lerde gerçekleşti. Soykırımdan hayatta kalanlar, Kuzey Afrika ve Ortadoğu'daki İslam ülkelerinden gelenlerle ülkenin Yahudi nüfusu iki katına çıktı.⁷⁶

Ülke, Yahudi toplumu kendini bir yandan ülkede yaşayan az sayıdaki Sefarad ailenin de dahil olduğu ve özellikle Avrupa'dan gelen yani ve eski Aşkenaz göçmenlerden oluşan "birinci nesil", diğer yandan da her türlü imkandan yoksun, demokrasi anlayışını tanımayan, modern sanayileşmiş bir toplumun gereksinimlerini bilmeyen Ortadoğu'dan gelen göçmenlerin oluşturduğu "ikinci nesil" ile tamamlandı.

Çoğu doğulu toplum değerleri, geleneksel Yahudilik anlayışına dayanan ataerkil kurumlara sadık kalarak batılı adetlere uyum sağlayamadı. İslam ülkelerinden gelen göçmenlerin çoğunun eğitim düzeyinin diğerlerinden daha düşük olması, Aşkenazlarla Ortadoğu kökenliler arasında etnik bölünmeye ve sosyoekonomik statüdeki farklılıkların belirginleşmesine neden oldu.⁷⁷

Günümüzde doğulu cemaat üyeleri hükümette üst düzey yetkili olarak görev almakta, askeri alanda yüksek rütbelere erişmekte, sosyal ve ekonomik ülkenin her tür kademesinde faal rol oynamaktadır.

İsrail'de etnik farklılıklar; kültür, eğlence, siyasi eğilim ve yaşam tarzı gibi yaşamın her kademesini etkiler. Fakat; birlik ve beraberliğe gölge düşüreceği düşünülen bu farklılığın çoğulcu bir sosyokültürel tutumla yer değiştirerek ülkeye canlılık kazandırdığına inanılır.

Mizrahi; Doğulu anlamına gelip Orta Doğu, Kuzey Afrika, Orta Asya ve Kafkasya'daki Yahudiler'e verilen genel addır. İsrail'de ise Mizrahi terimi daha çok Arap dünyasındaki ve Arap dünyasına komşu ülkelerdeki Yahudiler için kullanılmaktadır. Irak, Suriye, Lübnan, Yemen, İran, Afgan, Buhara, Magrib, Berber, Kürt, Azerbeycan, Dağıstan,

⁷⁶ İsrail 1984 yılında 15.000 Etiyopyalı Yahudi'nin "Musa Operasyonu" adıyla yoğun göçüne tanık oldu. Cemaatten geriye kalan yaklaşık 14.000 kişi ise 1991 yılında "Solomon Operasyonu" ile Tel Aviv'e geldi. İsrail'e gelme çabası veren diğer bir grup da Sovyet Yahudi Cemaati'dir. 1970'lerde ülkeye 100.000, 1989'dan sonra ise on binlerce kişi ulaşmıştır. (İsrail Enformasyon Bakanlığı, **a.g.e.**, s. 113)

⁷⁷ <http://www.alternatifforum.org/archives.php/%C4%B0branilerde-etnik-b%C3%B6l%C3%BCnmeler/20325>.

Gürcistan, Hindistan ve Pakistan Yahudileri başlıca Mizrahi Yahudileridir.

Her Mizrahi Yahudisi'nin farklı orijinlerden gelmesinden dolayı farklı gelenek ve göreneklere sahiptir. Fakat ibadet şekilleri Sefaradların ibadet şekillerine çok benzer. Bu benzerlikten dolayı özellikle İsrail'de Sefarad ve Mizrahi Yahudilerine Sefaradi denildiği görülür.⁷⁸

Falaşalar; bugün birçoğunun İsrail'de yaşadığı Etiyopyalı Yahudiler'in adıdır. Yahudi olmayan Etiyopyalılar tarafından Amharca "Sürgündekiler" anlamına gelen aşağılayıcı bir kelime olan Falaşa sıfatının kullanıldığı da görülür.⁷⁹

Bu cemaat, %85'i 120.000 kişilik nüfusuyla İsrail'de yaşamaktadır. Cemaat; 1984'deki Musa Operasyonu ve 1991'deki Süleyman Operasyonu ile Yahudi İsrail'e getirilerek Etiyopya'daki iç savaş ve kıtlıktan kurtarılmıştır.⁸⁰

1975 yılında İsrail hükümetinde dönemin Başbakanı Menahem Begin, Sefarad hahambaşısı Ovadya Yosefin hükmüyle bu cemaatin, Kayıp On Kabile'nin torunlarından olduğunu resmen kabul etti; böylece Etiyopyalı Yahudiler de İsrail'in Geri Dönüş Yasasından faydalandılar. Yahudilikleri konusunda şaibeye yer bırakmamak içinse, cemaat formalite icabı "din değiştirip" Yahudiliğe geçti.

İsrail'deki toplumsal yapı; kimlik bakımından farklılıklara sahip olduğu gibi, dini bakımdan da farklılıklar içermektedir. Yahudi olmayan grupların dışında, varolan Yahudi gruplar içinde de mezhepleşme olduğu görülmektedir. Bu farklı Yahudi mezhepleri dikkate alınırken, kimlik ve din arasındaki mutlak bağlantı unutulmamalıdır.

Yahudilik; Ahit döneminden bu yana Yahudiler için hem dini hem de ulusal bir anlam içermiştir. XVI. Yüzyıla gelindiğinde çoğunluğu Avrupa'da, getto sınırları içinde yaşayan Yahudiler, gettolarda geliştirilen ve kanunlaştırılan dini kurallara (Halacha⁸¹) uyarak kendi işlerini yürütmüş, XIX. yüzyılda Avrupa'da esen özgürlük ve milliyetçilik rüzgarından

⁷⁸ Sergio DellaPergola, "Sephardic and Oriental Jews in Israel and Western Countries: Migration, Social Change and Identification", **Sephardic Jewry and Mizrahi Jews**, Vol XXII (Studies in Contemporary Jewry), New York, 2007, s. 3-11.

⁷⁹ <http://www.jewishencyclopedia.com/view.jsp?letter=F&artid=13>

⁸⁰ <http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsources/Judaism/ejhist.html>

⁸¹ Halacha; Yahudi dini yasası, kanunlaştırılmış dini kurallar bütünü anlamında kullanılmaktadır.

esinlenen Yahudi Aydınlanma Hareketi (Haskala⁸²) ile daha liberal görüşleri benimsemişlerdir. Bazıları dinsel liberalizm çizgisinde, diğerleri ise milliyetçi ve siyasi eğilimler içeren yeni Yahudi hareketleri doğrultusunda ilerlemişlerdir. Bu noktada; dini görüşlerdeki farklılığı daha iyi incelemek için Yahudi mezheplerini daha iyi anlamak ve toplum içindeki dağılımlarını dikkate almak gerekmektedir.

İsrail Yahudi toplumunda dine karşı davranışlar açısından üç farklı grup bulunmaktadır. Bunlar; Dindar (Ortodoks) Yahudiler, Gelenekçi (Mesorati) Yahudiler ve İlerici (Reformist) Yahudilerdir.

Dindar (Ortodoks) Yahudiler; İsrail toprakları üzerinde, özgürlüğe ancak Mesih'in gelişinden sonra kavuşulacağı inancına sahip olan ve Halacha'ya sıkı sıkıya bağlı Yahudilerdir. Kendi okullarını yönetir, geleneksel giysilerle dolaşırlar. Kadınlarla erkeklerin görevi ayrıdır ve dini kuralların ön gördüğü bir yaşam tarzını benimserler. İsrail toplumundaki yaklaşık yüzde 35'lik Ortodoks kesimin sadece yüzde 6'lık bir kısmını⁸³ ultra Ortodoks Yahudi denen bir kesim oluşturmaktadır. Haredim⁸⁴ adı verilen bu aşırılık yanlısı Yahudiler anakronistik biçimde modernizme karşı çıkmaktadırlar. Haredim özellikleri değişmese de, özellikle siyasi ortamlarda Haredi Aşkenazlar ile Haredi Sefaradlar arasındaki çekişme günümüzde bile varlığını sürdürmektedir.

Ortodoks cemaat, iki alt gruptan oluşmaktadır. İlki; devletin varlığını kabul etmeyen, devlete bağlı yaşamayan ve kendini tamamen dışarıda tutan gruptur. Diğer ise; temelde aynı ideolojik doktrini paylaşmakla birlikte, devletin siyasi yaşamında rol alan, laik bir devletin ortasında geleneklerin gerektirdiği gibi yaşamayı tercih eden ve çoğunlukta olan gruptur.⁸⁵

Ortodoks Yahudilik, Yunan etkisi taşımaktadır. Platoncu bir üslupla evrensellikten uzak, irksal bir söyleme sahiptirler. Bu özellikleri, tamamı "seçilmiş ırk" mitine dayanan diğer

⁸² Haskala: Reform anlayışının başladığı aydınlanma dönemidir. XIX. yüzyıl Avrupa'sında milliyetçilik ve antisemitizme karşı ulusal canlanma ve ana yurda dönüş programının doğmasına vesile olmuştur. Haskala hareketi; Yahudilere batının laik kültürünü benimsetmeye çalışmış, 1897 Basel Programı bu doğrultuda hazırlanmıştır.

⁸³ Helen C. Metz, **Israel (A Country Study)**, Washington, 1991, s. 61.

⁸⁴ Haredi Cemaati; XVIII. yüzyılda Doğu Avrupa Yahudileri arasında ortaya çıkmış dini bir hareket olan Hasidi Cemaatine mensup birkaç gruptan oluşmaktadır. Bunların en önemlileri; Zeriye Aharon, Satmar ve Maksidilerdir. Haredi Cemaati, bazı üst kurullar tarafından yönetilmektedir. Örneğin; 71. Kurul, İcra Kurulu, Begets Grubu Mahkemesi... gibi. Mesihçi özellikleri ön plana çıkmaktadır. (Hatice Yılmaz, Modern İsrail'de Dini Mezhepler, **Yayınlanmamış Doktora Tezi**, İstanbul, 2004, s. 30.)

⁸⁵ İsrail Enformasyon Bakanlığı, **a.g.e.**, s. 117.

Yahudi cemaatlerden daha fazla ön plana çıkmaktadır. Babil Talmudu, Sulkhan Aruch⁸⁶ ve Halacha'ya duyulan sarsılmaz bir bağlılık söz konusudur.⁸⁷ Ortodoks Hıristiyanların aksine inanca değil, uygulama ve davranışa yönelmektedirler. Yasaklamalar ve kendi dinlerini onlara sunulduğu şekliyle kabul edişleri bağnazlaşmalarına sebep olmaktadır. Yahudi köktenciliği, bu bağnazlaşma sonucunda modernite öncesindeki saf ve dindar topluma sahip olmak için her türlü fanatıklığı desteklemekte ya da hoş görmektedir.

Milliyetçi Dindar Yahudiler; Halacha'ya en az Ortodoks Yahudiler kadar bağlılık gösteren, ancak modern Yahudi devletinin kurulmasını Mesih'in gelişi için atılan ilk adım olarak gören, ülkenin her türlü ekonomik, kültürel ve siyasal yaşamına katkıda bulunan gruptur.⁸⁸ Haredim'e kıyasla daha ılımlı ve modern olan milliyetçi dindarlar hükümetin her kademesinde görev almakta ve gençlik hareketleri, kırsal yerleşim, göçmenlerin uyum sağlaması, eğitim de dahil olmak üzere birçok ulusal kuruluşta etkin roller almaktadırlar.

Milliyetçi Dindar Yahudiler ile Ortodoks Yahudiler arasındaki en belirgin ayırım, kıyafetlerde ortaya çıkmaktadır. Haredim olarak nitelendirilen Ortodoks Yahudiler, neredeyse her zaman siyah elbiseler giyerken; Milliyetçi Dindarlar, sıradan İsrail kıyafetleri giymeyi tercih ederler.⁸⁹

Gelenekçi (Mesorati) Yahudiler; İsrail toplumunun önemli bir kesimini oluşturmaktadır. Çoğunlukla, çeşitli Ortodoks görüşleri benimseyen ve az ya da çok dini kuralları, gelenekleri uygulayan gruptur. Azınlıkta kalan bir kısmı ise; Yahudiliğin liberal yanını benimsemekte, dini yaşamda kadın-erkek eşitliğini savunmaktadır. Bu doğrultuda; İsrail Demokrasi Enstitüsü'nün 2006'daki verilerine göre, İsrailli Yahudilerin yüzde 14'ü kendini dindar gelenekçi olarak tanımlarken, yüzde 22'si dindar olmayan gelenekçi olarak isimlendirmektedir.⁹⁰

Tolumun genelini oluşturan Gelenekçi Yahudiler; çok önemli dini emirlere itaat etmeye özen gösterirken, uygun olanları çiğnemekte, hahamlara ve dine fazla saygı göstermemektedirler. Kısaca; itaatte ve inançta seçici davranmaktadırlar. Siyasi açıdan

⁸⁶ Sulkhan Aruch; Musevi hukukunda uyulması gereken kurallar dizisidir. Tevrat'tan sonraki bu en bağlayıcı Musevi kitabı Rabbi Yosef Karo tarafından XVI. yüzyılda yazılmıştır.

⁸⁷ Shahak, **Yahudi Tarihi**, s. 67, 73-75.

⁸⁸ Metz, **a.g.e.**, s. 61-64.

⁸⁹ Reşat Abdullah Şami, **Din Devleti İsrail**, İstanbul, 2002, s. 299.

⁹⁰ Shahak – Mezvinsky, **a.g.e.**, s. 36.

bakıldığında dikkat çeken unsurlardan biri; Ortodoks ve Seküler Yahudilerden farklı olarak, Gelenekçi Yahudilerin hem sol görüşlü partiler, hem de sağ görüşlü milliyetçi ya da dindar partiler bünyesinde kendilerine yer bulmalarıdır.⁹¹ Bu konu ileriki bölümlerde detaylı olarak irdelenecektir.

İlerici (Reformist) Yahudiler; dinin ahlaki yönüne ağırlık vermektedirler. Kişilerin Halacha'nın ön gördüğü kuralları kendi inançları doğrultusunda uygulama hakları olduğunu savunmaktadırlar. Musevilikle çağdaş modern anlayışı birleştirmeyi amaçlamaktadırlar.

Din ile devlet işlerini birbirinden ayırma düşüncesi sonucu dinde modernleşmeden yanadırlar. Bunu sağlayabilmek için dindeki bazı ibadet şekillerini değiştirerek, ayırma son vermişlerdir. Cumartesi çalışma yasağını kaldırarak, sinagog törenlerini azaltmış ve sadeleştirmişlerdir. Katı perhiz kurallarını kaldırıp, sözlü aktarılan Talmud geleneğini inkar etmişlerdir.⁹²

Bu üç mezhep dışındaki bir başka mezhep de Yeniden Yapılanmacılar'dır. Bu gruba dahil olanlar, Gelenekçi Yahudilik içinde yer almalarına rağmen, zamanla diğer mezhepleri etkiler hale gelmişlerdir. "Seçilmişlik" gibi bir özellikleri bulunmadığına inanmaktadırlar. Onlara göre; Tanrı Yahudileri değil, Yahudiler Tanrı'yı seçmişlerdir.⁹³ Tevrat; Tanrı'dan gelen kutsal bir kitap değil, İsrailoğulları tarafından tarihleri boyunca meydana getirilen bir eserdir.

İsrail'de reformistlerle muhafazakarlar arasındaki çekişmeler de dikkat çekicidir. Her ne kadar İsrail'in bir din devleti olmadığı vurgulansa da, dinle devlet arasındaki ayırım çok azdır. İsrail'in dini kimliğini ne denli belirtmesi gerektiği tartışmaları günümüze kadar gelmiştir. Bu konuda; yargıda özel yürütme yetkisi bulunduğundan, Ortodokslar dini kanunların artışı talep ederken; daha liberal ve laik görüşte olanlar, bu tür davranışları devletin demokratik yapısına yöneltilecek bir baskı şekli olarak görmektedirler.

⁹¹ İsrail Enformasyon Bakanlığı, **a.g.e.**, s.118.

⁹² Şami, **a.g.e.**, s. 305.

⁹³ <http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsourc/Judaism/reconstruction.html>

Olası dini gerginliği dağıtmak amacıyla, 1947 yılında “statüko”⁹⁴ olarak bilinen ve yazılı olmayan bir anlaşmayla din statüsünde hiçbir temel değişikliğin yapılamayacağı şartı koşulmuş, dindar kesim ile dindar olmayan kesim arasındaki olası sürtüşmeler için lokal çözümlerin getirileceği karara bağlanmıştır. Ancak; 1980’lerde ataya çıkan ikilemler bu kararların uygulanabilirliğini azaltmıştır.

Son yıllarda din ile devlet arasındaki sınırı daha belirgin hale getirmek için yasal çarelere başvurulmuştur. Geri Dönüş Yasası gereğince İsrail vatandaşı olmak için başvuran Yahudi göçmenlerin statüsünü belirlemek amacıyla “Yahudi Kimdir?” sorusu üzerinde durulmuştur. Ortodoks birimler, kişinin Halacha uyarınca Yahudiliğini savunurken, laikler olayın Yahudilikle olan bireysel kimlik ölçütüne dayalı olduğunu savunmuşlardır. İsrail yasalarına göre bu sorunun cevabı ise; kişinin anne tarafının dört kuşak boyunca Yahudi olmasıdır.⁹⁵

Merkezi İstatistik Bürosu’nun 2006’daki verilerine göre; İsrailli Yahudilerin yüzde 10’u kendilerini Haredim, yüzde 10’u dindar, yüzde 14’ü dindar gelenekçi, yüzde 22’si dindar olmayan gelenekçi ve yüzde 44’ü de seküler olarak tanımlamaktadırlar. Bütün İsrailli Yahudilerin yüzde 65’i Tanrı’ya inanırken, yüzde 15 ile 37 arasında değişkenlik gösteren bir kesim ateist veya gnostik⁹⁶ olarak tanımlanmaktadır. İsrail Demokrasi Enstitüsü’nün 2007 verileri ise; hem geleneksel Yahudilerde, hem de seküler Yahudilerde bir artış meydana geldiğini ortaya koymaktadır. Bu oran Geleneksel Yahudilerde yüzde 32’den, yüzde 55’e; Seküler Yahudilerde yüzde 20’lerden, yüzde 80’lere kadar çıkmaktadır. İsrail’deki Yahudiler arasında Şabat⁹⁷’ı kutlamayanların oranı da yüzde 53’ü bulmaktadır.

İsrail devletinde nüfusun yüzde 82’si Yahudi, yüzde 16.2’si Müslüman, yüzde 2.1’i Hıristiyan ve yüzde 1.6’sı Dürzi’dir. Merkezi İstatistik Bürosunun 2005 verilerine göre; İsrailli Arapların yüzde 82.7’si Müslüman, yüzde 8.4’ü Dürzi, yüzde 8.3’ü Hıristiyan’dır.⁹⁸

⁹⁴ Bu anlaşma, din ile devlet arasındaki şu dört temel ilişki kuralını tanımlamaktadır: Şabat, Eğitim, Medeni Hukuk ve Kashrut (Halacha’ya göre; dindar Yahudilerin yiyebileceği gıda çeşitlerini düzenleyen hükümler).

⁹⁵ Shahak, **Yahudi Tarihi**, s.24.

⁹⁶ Gnostik: Dinsel gizemci.

⁹⁷ Şabat: Yahudi inancına göre; Tanrı Dünya’yı altı günde yaratmış ve yedinci günü kutsayarak, tatil ilan etmiştir. İbranice yedi anlamına gelen Şabat (sebt) Cumartesi gününe tekabül etmektedir. Şabat günü tatil olduğundan iş yapmak günahıdır. On emir’in dördüncü emri de Şabat günü iş yapılmayacağı ile ilgilidir. Şabat, Tanrı’ya yaklaşmak için bir fırsat olduğundan, o gün Tevrat okumak ve Sinagog’a giderek dua etmek inanan Yahudiler için çok önemlidir. (<http://www.salom.com.tr/news/detail/8175-KUTSAL-SABAT.aspx>)

⁹⁸ http://www1.cbs.gov.il/shnaton60/st_eng02.pdf

Bu azınlık cemaatlerinin ülke içindeki durumları ve haklarını incelemek için daha yakından ele almak gerekmektedir.

Müslüman Araplar; Yahudi olmayan nüfusun yüzde 77'sini oluşturmaktadırlar. Çoğunluğu Sünni olan Müslüman Arapların yarısından fazlası Galile'nin köy ve kasabalarında yaşamaktadırlar. XIX. yüzyılın sonlarında ülkenin kalkınmasına paralel olarak ekonominin gelişmeye başlamasıyla, çevre ülkelerden pek çok Arap bu bölgeye göç etmiştir ve yüzde 75'i kırsal kesimlerde yaşamaktadır.

İsrail'deki Arap toplumu pasif ve organize olmamış bir toplumdur. Arap yurttaşlar, kanunlar karşısında Yahudi vatandaşlarla aynı politik haklara sahip olmakla birlikte kendi toplumları içindeki okullarda okumakta, yaşamakta ve çoğunluk nüfustan dışlanmaktadırlar. Her yıl yüzde 4 oranında artış gösteren Arap nüfusun taşıdığı kimlik kartları özellikle büyük B harfiyle işaretlenmektedir.⁹⁹

Bedeviler; ülkedeki Müslüman Arapların yüzde 10'unu oluşturmaktadırlar. 30 kadar kabileye mensup olmak üzere ülkenin güneyine yayılmış durumdadırlar. Önceleri göçebe olarak yaşayan Bedeviler, günümüzde yerleşik toplum hayatı anlayışına geçiş yapmışlardır. Bugün Bedevilerin çoğu standart belediye hizmetlerinin verildiği yerleşim bölgelerinde yaşamakta ve eğitim düzeylerini yükselterek İsrail'in iş hayatına dahil olmaktadır.¹⁰⁰

Dürziler; İsrail'in kuzeyinde yaşamaktadırlar. Sayıları 80.000 civarında olan Dürziler, kendilerine özgü kültürel, sosyal ve dini özerkliklere sahiptirler. Dürziler; Neo-Platonik düşünceye sahip Sufi mistisizmi ve Pers dini geleneğine bağlı olarak yabancılara açık olmayan, bireylerinin yaşadıkları ülke hükümetlerine bağlılık anlayışına dayanan bir felsefeye var olduklarına inanmaktadırlar.¹⁰¹ İsrail'deki Dürzi cemaati, Lübnan ve Suriye'de yaşayan Dürzilerle aynı etnik ve dini görüşü paylaşmaktadır.

Dürzi olmalarına rağmen güvenlik güçleri, savunma kuvvetleri ve eğitim sisteminde kendilerine yer bulan tek azınlık grup olma özelliğine sahiptirler.

⁹⁹ Metz, **a.g.e.**, s.100-101.

¹⁰⁰ Dan Soen-Aharon Shmuel, "The Israeli Bedouin: Political Organisation at the National Level", **Journal of the American Academy of Religion**, Vol. 55, No. 2, s. 72.

¹⁰¹ Aziza Khazzoom, "The Great Chain of Orientalism: Jewish Identity, Stigma Management, and Ethnic Exclusion in Israel", **American Sociological Review**, Vol. 68, No. 4, s. 487, 500-501.

Hıristiyanlar; yaklaşık 130.000 kişiyle ikinci büyük azınlık grubunu oluşturmaktadır. İsrail'deki Hıristiyanların yüzde 90'ı Arap'tır. Çeşitli mezheplere mensup olsalar da, çoğu Rum Katolik (%42), Rum Ortodoks (%32) ve Katolik (% 16) kiliselerine bağlıdır.¹⁰² Ayrıca, 3000 kadar Maruni ve birkaç yüz kadar Ermeni, Frensiskan, Kıpti, Protestan ve Keldani de mevcuttur.

Bu noktada; Yahudi olmayanlar (gentile / goy)¹⁰³ aleyhindeki yasalar üstünde durulmalıdır. İsrail'deki en yetkin hukuk metni olan Sulkhan Aruch, bir Yahudi'yi öldürmenin en büyük günah olduğunun altını çizerek; kurbanın Yahudi olmaması halinde mahkeme tarafından cezalandırılmamakta ve günahkar sayılmamaktadır. Hatta; bazı fanatik kesimlerce Tevrat örnek gösterilerek, Yahudi olmayanların öldürülmesi dini bir görev olarak teşvik edilmektedir.¹⁰⁴ Cinayet ve soykırıma göz yumulmasının ötesinde, Yahudi olmayan birinin hayatını kurtarmak da gereksiz olarak addedilmektedir. Hayat kurtarma konusunda her ne kadar çeşitli hile-i şe'riyyeler¹⁰⁵ geliştirilse de, bunun tek istisnası Şabat günüdür. Şabat gününün kutsallığı, yalnızca bir Yahudi'yi kurtarmak için ihlal edilebilmektedir.¹⁰⁶

Aynı şekilde cinsel suçlar, para ile ilgili konular, kölelerin kullanımı gibi konular da Yahudi olmayanların aleyhine işleyen yasalarla doludur. Yasaların tümü, İsrail topraklarındaki Yahudi üstünlüğünü pekiştirmek üzere dizayn edilmiştir. Burada şunu da ifade etmek gerekir ki; yasaların uygulanması Yahudilerin sahip olduğu güçle ilgili bir sorundur. Eğer; Yahudiler yeterince güçlüler ve karşılaştıkları tehditleri bertaraf edebileceklerse bu yasaları uygulamaları dini yükümlülüktür. Aksi takdirde; bir Yahudi'nin hayatının her şeyden daha değerli olduğuna inanırlar.

¹⁰² Khazzoom, **a.g.m.**, s. 490.

¹⁰³ Goy / Goyim: Yahudi olmayan herkes. Bazı yazılı metinlerde ve anlatımlarda "putperest" anlamında da kullanılmaktadır.

¹⁰⁴ "Yeryüzünde sana ait olmayan her şeyi yok edeceksin." **Deuteronomy, 25:19**; "Şimdi git ve onları vur, onların sahip olduğu her şeyi yok et ve onları birbirinden ayırma; erkekler, kadınlar, çocuklar, emzikteki bebekler, öküzler, koyunlar, develer, eşekler ve onlara ait her şeyi yok et." **I. Samuel, 15:3**.

¹⁰⁵ Talmud sisteminin aşırı derecede dogmatik olması ve koşulların değişmesiyle, Talmud'un bağlayıcı yapısını yumuşatmak adına ifadelerin yorumlanmasına izin verilmiştir. Örneğin; faiz almak, Yahudi topraklarının her yedi yılda bir nadasa bırakılması, Şabat'ta süt sağımı, aynı tarlaya iki farklı mahsul ekimi, yasak gıdalar, Şabat işçisinin çalıştırılması... vs gibi konular hile-i şeriyyelerle yumuşatılmakta ve döneme uygun hale getirilmektedir. Ancak; toplumsal açıdan incelendiğinde pek çok kişi tarafından Tanrı'yi kandırma, iki yüzlülük ve çıkar karışımı bir motivasyon olarak algılanmaktadır. (Shahak, **Yahudi Tarihi**, s. 82-91.)

¹⁰⁶ Bir Yahudi için Şabat'ın ihlal edilmesine, ancak Yahudi ve gentile arasında kötü duyguların yükselmesine engel olması şartıyla izin verilmektedir.

Halacha'ya göre; Yahudiler, bir gentileyi çok alt seviyede bile olsa, Yahudilerin üstünde olacakları bir mevkiye atamamalıdır ve bu uygulama ondan on nesil sonraki evlatları için de geçerli olmalıdır. Bir gentile doğuştan yalancı kabul edilir ve haham mahkemelerinde şahitliği asla kabul edilmez.¹⁰⁷ Yahudi olmayanların statüsü, seçilmiş olan Yahudilere hizmet statüsüdür.

B. İsrail'in Devlet Olma Süreci (1897-1948)

Yüzyıllarca Avrupa başta olmak üzere dünyanın farklı yerlerinde sürgün hayatı yaşan Yahudiler için, 1897 Basel Konferansı özelinde I. Siyonist Kongre ile "Filistin'de Yahudiler için bir sığınma yeri kurulması" kararlaştırılmış, Siyonizm, artık sadece bir fikir değil, siyasi bir hareket haline almıştır. 1901'de kurulan iki mali müessese; Milli Yahudi Fonu ve Yahudi Kolonyal Bankası, Siyonist teşkilatı ile sıkı bir iş birliği yapmış, 1898'de Bale'de ikinci konferanslarını düzenleyen Siyonistler, artık 100.000 üyesi olan büyük bir teşkilat haline gelmiştir.¹⁰⁸

Bu bağlamda; bazı dindar Yahudiler son günlerini geçirme amacıyla kutsal mekanları Kudüs'e göç eden ilk akımı oluşturmuştur. Siyonizm'in de etkisiyle ortak bir bilince sahip olmaya başlayan Yahudiler eylemlerini Tevrat'a dayandırarak kabaca Nil Nehri ile Fırat Nehri arasındaki verimli topraklarda hak iddia etmeye başlamışlardır.

İlk Yahudi göçü; gayrimenkul alımlarıyla başlamış, Yahudi Ulusal Kongresi'nde alınan kararla Kudüs'te bir Yahudi toprağı elde etmek amaçlanmıştır. Tanınmış Yahudi zenginlerinin yardımı ile Filistin'de 1870 - 1896 yılları arasında 17 zirai koloni kuruldu. Balfour Deklarasyonu (1917)¹⁰⁹, İngiltere'nin de, o dönemde sömürgesi olan Filistin topraklarında Yahudi devleti kurulmasını desteklediğini ortaya koymuş, kendine ait olmayan topraklarda bir Yahudi yurdunun kurulması yükümlülüğünü üstüne almıştır. Milletler Cemiyetince de onaylanan bu yükümlülüğe daha sonra tüm dünya ortak olmuştur. Ancak; manda döneminde artan Yahudi göçü nedeniyle bozulan dengeler de korumaya çalışılmıştır. Böylece; Yahudiler, İngiltere'nin Filistin'deki yeni sivil işgalcileri olmuştur.

¹⁰⁷ Saed Taji Farouky, "Has Israel Succeeded as a State?", <http://english.aljazeera.net/NR/exeres/F3A53B2C-26A5-42F9-9504-F6636F6638A1.htm>

¹⁰⁸ Charles D. Smith, **Palastine and the Arab-Israeli Conflict**, New York, 1996, s. 51.

¹⁰⁹ Bkz. s.23, 57 no'lu dipnot.

İngiltere, Yahudilere ilk olarak Uganda'yı yurt olarak teklif etmiş ve 1903'te VI. Siyonist Kongresi'nde bu teklif kabul edilmiştir. Ancak; Avrupalı kolonizatörler bu teklife tepki gösterince Yahudi yurdunun Filistin'de, tarihsel topraklarında, kurulması gündeme gelmiştir. Teodor Herzl'in Siyonist ideolojisinin de desteğiyle Filistin'in "vaat edilmiş topraklar" olarak ön plana çıkması ve Arapların burada yaşayan hırsızlar olarak dünya kamuoyuna lanse edilmesi, Yahudilerin Filistin'e göçünü dünyanın gözünde meşrulaştıran unsurlar olmuştur.

Diasporada yaşayan Yahudilerin İsrail'e tek tek ya da gruplar halinde gelişini ifade eden "aliyah" önemli basamaklardan geçerek gerçekleşmiş, Filistin'e ilk önemli Yahudi göçü 1882-1903 yılları arasında olmuştur. Bu dönemde gelenlerin şehirlerden çok kırsal kesime yerleşmeleri ve tarıma dayalı bir hayat benimsemeleri dikkat çekicidir. Bu dönemde; 350.000 dönümlük toprak satın alınmış, kırsal kesime 10.000 Yahudi yerleşmiştir.¹¹⁰ İlk İbrani okulları kurulmuş, İbranice konuşulan dil olarak benimsenmiştir.

1905-1914 yılları arasında gerçekleşen ikinci Yahudi göçü; artık ekonomi ve tarım alanlarında geliştirdikleri kurumlarla burayı yurt edinmeye niyetli göçmenlerle meydana gelmiştir. Kolektif mülkiyet ilkenise dayanan bir sistemle 1908-1914 yılları arasında satın alınan 50.000 dönüm arazi üzerinde dokuz yeni çiftlik ve yerleşim merkezi tesis etmişlerdir.¹¹¹ Osmanlı İmparatorluğu da bu dönemde Filistin'de Yahudi varlığını tanımış, göçlere izin vermiştir.

Birinci Dünya Savaşı ile II. Dünya Savaşı arasındaki dönemde artan antisemitizm ve pogromların da etkisiyle göçler hız kazanmış, Filistin'in demografik yapısı değişmeye başlamıştır. 1945 yılında Birleşmiş Milletler'in (BM) kurulmasıyla birlikte "BM Filistin Özel Komitesi" kurularak, Kudüs'ün konumu, İsrail devletinin kurulması ve Filistin devletinin durumu konularında raporlar hazırlanmıştır. Hazırlanan raporların doğrultusunda oylamalar yapılarak, 181 sayılı karar alınmıştır. BM'nin 1948 tarihli bu Taksim Planı'na göre, Kudüs'e silahsızlandırılmış Corpus Separatum¹¹² statüsü verilmiş ve BM tarafından yönetilmesi karara

¹¹⁰ İlk göçmen dalgasının ardından; İkinci göç dalgasıyla (1904-1914) 40.000, üçüncü göç dalgasıyla (1919-1948) ise 450.000 Yahudi daha Filistin'e ulaşmış,tır. O dönemde yalnızca İsrail'de yaşayan Yahudilerin yüzde 40'ı Filistin doğumlu Yahudilerdir. (Michael Selzer, "Nation Building and State Building: The Israeli Example", **Philon Quarterly**, Vol. 32, No.1, s. 9)

¹¹¹ Tesis edilen bu yerleşim merkezine Tel Aviv (İlkbahar Tepesi) adı verildi. (Öke, **a.g.e.**, s. 139)

¹¹² Corpus Separatum: Uluslararası statüde ayrılmış kent olma durumu.

<http://www.alhewar.com/FactsAboutJerusalem.htm>

bağlanmıştır. 181 sayılı karar, Filistin topraklarının yüzde 55'ini Yahudilere ve yüzde 45'ini de Araplara vermiştir.¹¹³

Bu arada Filistin Komitesi'nin çalışmaları etrafında biri Çoğunluk, diğeri Azınlık Planı olarak bilinen iki görüş ortaya çıkmıştır. Komitede Çekoslovakya, Hollanda, İsveç, Kanada, Guatemala, Peru ve Uruguay temsilcileri tarafından desteklenen Çoğunluk Planına göre; Filistin Arap devleti, Yahudi devleti ve Kudüs bölgesi olmak üzere üç ayrı bölgeye bölünmüştür. Arap devletine Filistin topraklarının yüzde 42.8'i, Yahudi devletine ise yüzde 56.4'ü verilmiştir. Hindistan, İran ve Yugoslavya tarafından teklif edilen Azınlık Planı ise; Kudüs'ün başkent olduğu Arap ve Yahudi devletlerinden oluşan bağımsız bir Filistin Federal Devleti öngörmüştür.¹¹⁴ Genel Kurul, 29 Kasım 1947'de yapılan oylama sonucu; 13 ret ve 10 çekimser oya karşılık 33 oyla Çoğunluk Planı'nı kabul etmiştir.

Artık kendi para ve insan güçlerine sahip olan Filistin'deki Yahudiler, kendilerini doğrudan doğruya korumak üzere on bin kişilik silahlı bir teşkilat (Haganah¹¹⁵) kurmuş ve İngilizlere karşı harekete geçerek hükümet binalarına, karakollara hücum etmiştir. 1947'de Haganah'ın Kudüs'te İngiliz idarecilerinin oturduğu King David Oteli'ni tahrip etmesi Ortadoğu'daki terörün başlangıcı sayılmış, sıkıyönetim ilan edilmiş ve Yahudi tedhişçilerine karşı tedbirler alınmıştır. Bu dönemler, Yahudi saldırılarının özellikle İngiltere üzerinde yoğunlaştığı dönemlerdir. Bunun sebebi ise; İngiltere'nin çıkarlarının sarsılacağı düşüncesiyle göçleri kısıtlamış olmasıdır.

İngilizlerin 1948'de Filistin topraklarından tamamen çekilmesinden sonra Yahudiler, BM'nin kendilerine verdiği toprakların üçte biri kadar daha toprak işgal ederek 14 Mayıs 1948'de "İsrail Devleti'nin Kuruluş Deklarasyonu"nu yayınlamışlardır. Hızlı gelişen bu süreç içinde İngiltere'nin çekildiği toprakları ele geçirmek için Yahudiler ve Araplar harekete geçmiş; Yahudilerin Araplara uyguladığı saldırılar katliama dönüşmüştür. Deir Yasin

¹¹³ M. Lütfullah Karaman, **Uluslararası İlişkiler Çıkamazında Filistin Sorunu**, İstanbul, 1991, s. 17-21.

¹¹⁴ Arı, **a.g.e.**, s. 225-227.

¹¹⁵ Haganah; İbranicede savunma anlamına gelmektedir. İsrail'in ilk düzenli ve eğitimli ordusu sayılmaktadır. Araplara ve manda döneminde İngilizlere karşı sistemli saldırılar yönetmiş, Avrupa'dan pek çok Yahudi'nin göç etmesini sağlamıştır. Bugünkü İsrail Savunma Kuvvetleri'nin temelini oluşturmaktadır. İlerleyen bölümlerde Haganah daha detaylı olarak incelenecektir.

Katliamı¹¹⁶ bunların en bilineni ve Arapları kitle göçüne sürükleyen en belirgin olaylardan biridir.

İsrail'in kuruluşu ve bu kuruluşun, 181 sayılı BM Genel Kurulu kararına dayandırılmasıyla 960.000 Filistinli, mülteci konumuna düşmüş; 14 Mayıs 1948 tarihinde, İngiliz Yüksek Komiseri'nin Filistin'den ayrılarak Manda yönetiminin resmen sona ermesini takiben, İsrail Devleti'nin kuruluşu açıklanmıştır.¹¹⁷ BM kararıyla kurulan ilk devlet olan İsrail, birçok devlet tarafından hemen de facto olarak tanınmıştır. Ancak; İsrail, BM Genel Kurulu'na yapılan açıklama doğrultusunda kurulmuş ve Güvenlik Konseyi'nin sağladığı bağlayıcılık göz ardı edilmiştir.

Egemenlik sınırını genişletmek amacındaki Yahudilerin kendilerine verilen toprakları iki katına çıkarmak için Arap topraklarına saldırması sonucu ilk Arap – İsrail Savaşı (1948) başlamış, Yahudiler Doğu Kudüs'ü ele geçirmiştir. O günden bu yana Filistin ile İsrail temelde birbirleriyle bağlantılı şu dört sorun üzerinde anlaşmazlık yaşamıştır:

1. Kudüs'ün statüsü ve kutsal topraklar sorunu
2. Filistinli mülteciler sorunu
3. Yahudi yerleşimciler sorunu
4. Kendi içerisinde bütünlüğü olan entegre bir Filistin devletinin kurulması meselesi.

Bu sorunların üstesinden gelmek adına BM, taraflara yeni bir yasa önerdi. 194 sayılı BM yasası uyarınca; Filistin'den göçe zorlanan mülteciler yurtlarına geri dönecek, maddi kaybı olanların kaybını sorumlu hükümet karşılayacaktır.¹¹⁸ Ancak; Arap tarafı (Mısır, Suriye, Ürdün, Lübnan) bu karara karşı çıkmıştır. Bunun üstüne, Filistin Uzlaştırma Komitesi (ABD, Türkiye, Fransa) kurularak 1949'da tarafların Lozan'da bir araya gelmesi sağlanmıştır. İşgalin tarihi nedenlere dayandığını savunan İsraili yetkililer, daha en başından barışı imkansız kılmıştır. İsrail, ancak 194 sayılı karara uyacağını taahhüt ettikten sonra BM'ye üyeliği kabul edilmiştir. Ayrıca; bir dizi silah bırakma anlaşması da yapılmıştır.

¹¹⁶ 9 Nisan 1948'de Siyonist-Faşist Irgun ve Stern örgütleri üç ayrı yönden Deir Yasin köyünü kuşatmış ve oradaki Arapları katletmiştir. Bu terör örgütleri İşçi Partisi ve Haganah tarafından desteklenmiştir. Katliama, daha sonra İsrail devletini yönetecek olan Menahem Begin ve İtzhak Şamir gibi isimler öncülük etmiştir. Bu olay sonucunda; Araplar kitleler halinde göç etmeye başlamıştır. (Smith, **a.g.e.**, s. 144)

¹¹⁷ Öke, **a.g.e.**, s. 416.

¹¹⁸ Oren Yiftachel, "The Political Geography of Ethnic Protest: Nationalism, Deprivation and Regionalism among Arabs in Israel", **Transactions of the Institute of British Geographers**, Vol. 22, No. 1, 1997, s. 94-97

14 Mayıs 1948’de kurulan İsrail devletinin bağımsızlık bildirisi, ülke içindeki Yahudi toplumunu ve ülke dışındaki Siyonist hareketi temsil eden ulusal konsey üyeleri tarafından imzalanmış, “İsrail’in peygamberlerinin öngördüğü gibi barış, adalet ve özgürlük temelleri üzerine kurulu demokratik bir Yahudi devleti”¹¹⁹ kurulmuştur.

C. İsrail’in Devlet Yapısı

İsrail; Kuruluş Beyannamesi’nde Yahudi halkının doğduğu yer olmanın ötesinde, “...tüm yaşayanlarının yararı için ülkenin gelişmesine çaba gösterecek; İsrail’in peygamberlerinin ön gördüğü gibi özgürlük, adalet ve barışa dayalı olacak; din, ırk, kadın-erkek ayrımı gözetmeksizin tüm vatandaşlarına eşit siyasal ve sosyal haklar tanıyacak; din, vicdan, dil, eğitim ve kültür özgürlüğü sağlayacak; bütün dinlerin kutsal yerlerini koruma altına alacak ve Birleşmiş Milletler Anayasası’nın kurallarına sadık kalacak, tüm komşu devletlere barış getirecek”¹²⁰ bir ülke olarak tanımlanmaktadır.

1. Siyasi Yapı

İsrail; yasama, yürütme ve yargı organları tarafından yönetilen parlamenter bir demokrasidir. Sistem içindeki kontrol ve denge mekanizmaları kuvvetler ayrılığı ilkesine dayandırılmaktadır.

Yazılı bir anayasası olmadığından yönetsel çevreyi yasalar, idari kararlar ve parlamento uygulamaları belirleyen İsrail’de yasama organı 4 yıllık bir görev için seçilen 120 üyeli Knesset¹²¹’tir. Knesset’in işlevi kanun yapmak ve hükümetin işlerini denetlemektir. İşlevini genel kurul oturumları şeklinde ve her biri ülke işlerinin belirli bir konusunu ele alan on daimi komite aracılığıyla yürütmektedir. Genel Kurul oturumlarında hükümet politikası ve faaliyetleri ile birlikte hükümet veya Knesset üyeleri tarafından sunulan yasa tasarıları hakkında genel görüşmeler de yapılmaktadır. Bir kanun tasarısının kanunlaşması için

¹¹⁹ Shulamit Aloni, “Israel: Stil a Democracy?”, www.worldpress.org/Mideast/2999.cfm

¹²⁰ İsrail Enformasyon Bakanlığı, **a.g.e.**, s. 56.

¹²¹ Knesset adı M.Ö. 5.yüzyılda Kudüs’te toplanan Yahudi Temsilciler Meclisi’nden (Knesset Ha Gedola – Büyük Toplantı) gelmektedir. (Martin Edelman, “The Judicialization of Politics in Israel”, **International Political Science Review**, Vol. 15, No. 2, 1994, s. 182 -184.)

Knesset'te üç kez okunması ve ilgili bakan, başbakan ve cumhurbaşkanı tarafından imzalanması gerekmektedir.

Asıl görevi devleti temsil etmek olan ve yalnızca sembolik yetkiler taşıyan Cumhurbaşkanı da Knesset üyelerince seçilmekte ve beş yıllık görev süresi bir dönem daha uzatılabilmektedir. Cumhurbaşkanı devletin başı olarak; bütünlüğü simgeler ve parti siyasetinin ötesinde üstün prestije ve manevi güce sahiptir. İbranice karşılığı Nasi olan Cumhurbaşkanı, eski dönemlerde İsrail topraklarında Yahudi halkının yüksek yasama ve yargı organı olan Sanhedrin'in başkanına verilen ünvanı taşır. Cumhurbaşkanı'nın görevleri; seçimlerden sonra bir Knesset üyesinin yeni hükümeti oluşturma sürecini başlatması ya da bir önceki hükümetin istifaya çağırılması; yabancı diplomatik temsilcilerin güven mektuplarının kabul edilmesi; Knesset tarafından kabul edilen yasa ve anlaşmaların imzalanması; ilgili organların önerisi üzerine yargıçların, İsrail Bankası başkanının ve İsrail'in yurt dışındaki diplomatik heyet başkanlarının atanması; Adalet Bakanlığı'nın önerisi üzerine mahkumların affedilmesi ve mahkumiyet kararlarının değiştirilmesidir.¹²²

Yürütme organı hükümet Knesset'e karşı sorumludur ve güvenoyuna tabidir. Ülke konularında geniş çaplı politika üretme yetkisine sahiptir. Hükümete Başbakan başkanlık etmekte ve Cumhurbaşkanı tarafından atanmaktadır. Genellikle; Knesset'te en çok sandalyeye sahip partiye bağlı olan başbakanın kurduğu hükümette Knesset dışı üyeler de yer alabilmektedir.

Hükümetin görev yapabilmesi için Knesset'in güvenoyu gerekli olduğundan en az salt çoğunluğun elde edilmesi gerekmektedir. Ancak; bugüne kadar hiçbir parti tek başına bu sayıya erişememiş, İsrail hükümetleri birkaç partiden oluşan koalisyonlardan meydana gelmiştir. Hükümet dışında kalan partilerse muhalefeti oluşturmaktadır.¹²³

İsrail, yönetsel açıdan altı il ve on iki ilçeye ayrılır. Yerel yönetim organlarını belediyeler, küçük yerleşmelerdeki yerel meclisler ve kırsal kesimdeki yöre meclisleri oluşturur.¹²⁴ İsrail'de yargı tamamen bağımsızdır ve en yüksek yargı organı, üyeleri Cumhurbaşkanı'nca atanan Yüksek Mahkeme'dir. Evlenme ve boşanma işlerine dinsel

¹²² http://www.knesset.gov.il/description/eng/eng_mimshal5.htm

¹²³ Edelman, **a.g.m.**, s. 181.

¹²⁴ İsrail'de halihazırda 48 belediye, 143 yerel meclis ve 53 bölge meclisi bulunmaktadır.

mahkemeler bakar. Soykırım suçu ve Nazi döneminde işlenmiş suçlar dışında ölüm cezası verilmez. Bütün yargıçları Cumhurbaşkanı süresiz olarak atar. Yasama yetkisi her ne kadar Knesset'e aitse de, Yüksek Mahkeme kanun değişikliği yapabilmektedir.

İsrail'de farklı görevlere bakan, farklı mahkemeler bulunmaktadır. Sulh Mahkemeleri; hafif ceza davalarına bakarken, Bölge Mahkemeleri kamu davalarına bakmaktadır. Özel Mahkemeler de, trafik suçları, iş, çocuk ve belediye anlaşmazlıklarına kesin çözüm yetkisine sahip idari mahkemelerdir. Dini Mahkemelerse; evlilik ve boşanma konularına bakma yetkisiyle donatılmış hahamlardan oluşan bir mahkemedir. Müslüman ve Dürziler için Şeriat Mahkemeleri, Hıristiyanlar için de Kilise Mahkemeleri mevcuttur.

İsrail, devletin temelinde oluşan, sosyal içeriği yansıtan ve temel kanunlarla belirlenen etkin bir anayasa geliştirmiştir. Her biri zamanla yasalaşan bu kanunlar, resmi bir anayasa oluşturmasa da, hükümetin yasama, yürütme ve yargı organlarının yetkilerini uygun çerçeveler içinde belirlemektedir.¹²⁵ Devletin ekonomisi, toprakları, sivil-askeri ilişkileri ile Kudüs'ün statüsü gibi İsrail idaresinde özel önem taşıyan bölgeleri düzenlemektedir.

11 adet temel kanunla yönetilen İsrail'in bir anayasası olmadığı gibi, resmi olarak çizilmiş sınırları da mevcut değil. Hükümetlerin görevlerinin neler olduğunun yanı sıra toplumsal anlamda birçok düzenleme de bu temel kanunlara göre yapılmaktadır. Anayasa oluşturma çalışmaları ise genelde dini partilerce, din-devlet işlerinin bir birinden ayrılmasının formalize edilmemesi amacıyla yıllardır engellenmektedir.

2. Siyasi Partiler¹²⁶

İsrail'in parti sistemi, batılı demokrasilerle karşılaştırıldığında belki de en bölünmüş çok partili sistemlerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bölünmüş yapı, demokrasi adına iyi sayılabilecek bir durum olmakla birlikte, siyasi istikrar adına olumsuz bir durum oluşturmaktadır. Öte yandan İsrail'de seçim sistemi, devamlı kendini yenileme ve değiştirme eğiliminde olsa da parti sistemi, ciddi bir istikrar arz etmektedir.

¹²⁵ Kenneth D. Wald - Samuel Shye, "Interreligious Conflict in Israel: The Group Basis of Conflicting Visions", **Political Behavior**, Vol. 16, No. 1, 1994, s. 167-172.

¹²⁶ Son seçim tablosu için bkz., s. Ekler, s. 111-112.

İsrail'in kuruluşunda siyasal partilerin ya da siyasi hareketlerin rolü yadsınamaz. İsrail'deki bu çok partili yapı aslında devlet öncesi farklı ideolojilerden ve Siyonist hareketin içindeki değişik menfaat gruplarından evrimleşen yapının bir mirasıdır. 1950'li ve 1960'lı yıllarda siyasal partiler, aslında tek bir kişi tarafından yönetilen daha çok "siyasal hareket" tanımlamasına uyan partiler olmuştur. Ancak yeni nesiller daha demokratik bir yapının oluşması gerekliliğini hissettiklerinden İsrail siyaseti zamanla daha hareketli bir yapıya kavuşmuştur. 1977'ye kadar Mapai (sonradan Labor) siyasal sisteme damgasını vurmuş, ancak 1977'den itibaren rekabet, sol ve sağ olmak üzere iki ana blok arasında ortaya çıkmaya başlamıştır.¹²⁷

İsrail hep koalisyon hükümetleri ile yönetilmiştir. İsrail'in dünyanın farklı bölgelerinden gelen, farklı dünya görüşlerine sahip göçmenlerden oluşan bir devlet olduğu düşünüldüğünde; içinde barındırdığı bu farklılığın siyasi arenaya, siyasetteki farklılıkların da hükümetlerin oluşturulmasına etki etmesi normal addedilmektedir. Teoride İsrail'deki siyasal sistem, toplumdaki her grubun, her dünya görüşünün mecliste temsil edilmesini amaçlamaktadır. Fakat bu yöntem, doğal olarak güçlü bir hükümet yönetiminin olmasını engellemektedir.

İsrail siyasetinde boy gösteren partileri genel anlamda dört ayrı kategoride inceleyebiliriz: sol partiler, merkez partiler, sağcı partiler ve dinci partiler. Partilerin çoğu tutucu bir felsefeyi veya değişik dinci görüşleri temsil etmektedir. Bazıları ulusal kalkınmaya tepki olarak kurulmuş, diğerleri ise özel ilgi gruplarını temsil etme ihtiyacından doğmuştur.¹²⁸ Bunların bir kısmı farklı partilerin çatısı altında birleşmiş ya da zamanla kaybolup gitmiştir. Bazısı ise; halen siyasete aynı ya da farklı isimlerle devam etmektedir.

İşçi Partisi, İsrail devletinin 1948 yılında kurulmasından bu yana, merkez solda ülkenin en büyük iki partisinden biridir. Aynı zamanda; sosyal demokrat ve siyonist bir parti olarak bilinmektedir. Ben Gurion'un ilk partisi Mapai'nin bir uzantısıdır. Toprakların iki halk arasında paylaşımı konusundaki BM kararlarının uygulamasının suçunu Arap tarafına yüklemektedirler.¹²⁹

¹²⁷ Roee Nahmias, "Israeli Terror Is Worse", <http://www.ynetnews.com/articles/0,7340,L-3119885,00.html>

¹²⁸ Emanuel Gutmann, "Israel", *The Journal of Politics*, Vol. 25, No. 4, s. 708-711.

¹²⁹ Bunzl, *a.g.e.*, s. 13.

Partinin özellikle sol kanadında, Şaron'un ekonomide kemer sıkma politikasını ve güvenlik konularında tek taraflı yaklaşımlarını destekleyen Şimon Peres'in liderliğinden duyulan hoşnutsuzluk sonucunda, parti liderliğine Kasım 2005'te sol kanat bir sendika lideri olan Amir Peretz seçilmiştir.¹³⁰ İsrail'de bir büyük partinin liderliğine getirilen ilk Mizrahi Yahudisi olan Peretz, Mizrahi oylarının çoğunlukla yöneldiği Şas ve Likud gibi partilere giden oyları da çekebilme potansiyeline olma açısından önemli bir karakterdir.

Sosyal ve ekonomik konular parti gündeminin baş sıralarında gelmekte ve asgari ücret ile sosyal güvenlik ödemelerinde arttırmaları öngören sosyal demokrat politikaları savunmaktadır. Ayrıca partinin Şaron'a destek vermesinin ardından sol kanat Yahad Partisi'ne kayan seçmenleri geri kazanmayı da hedeflemektedir.¹³¹

Likud Partisi, 1973'te Menachem Begin tarafından kurulmuş sağcı bir partidir. Parti, güvenlik konularında sertlik yanlısı bir çizgiyi ve ekonomide serbest piyasa duruşunu benimseyerek köklerine geri dönmektedir. Bu değişim, büyük oranda ılımlı kanadın partiden ayrılması sonucunda gerçekleşmiştir. Partinin yeni lideri Benyamin Netanyahu'nun popülaritesi, Şaron yönetimindeki Maliye Bakanlığı döneminde uyguladığı kemer sıkma politikaları nedeniyle seçmen nezdinde zarar görmüştür.

Partinin temel ilkesi; Filistinlilere kendi kaderlerini belirleme ve bağımsız bir devlet kurma hakkının verilemeyeceği üzerine kuruludur. Begin'in bu konudaki stratejisi, 1967'den bu yana işgal altında bulunan Arap topraklarında sürekli olarak silahlı İsrail Savunma Kuvvetleri'nin bulundurulmasını, bu bölgelere İsrail halkının yerleştirilerek Arapların sürülmesini ön görmüştür.¹³² Netanyahu'nun stratejisi ise, Filistin Yönetimi'nin Kassam füzeleriyle düzenlenen saldırıları, İsrail'in çekilmesi ardından Gazze'de hüküm süren karışıklığı ve Hamas'ın seçim zaferini gerekçe göstererek Batı Şeria'dan geri çekilmeyi gündemine almamak ya da bir Filistin devletinin kurulmasının değerlendirmemek yönünde şekillenmektedir.¹³³

İsrail brujuvazisinin en gerici ve sömürgeci kanadını temsil eden Likud Partisi'nin güçlenmesi İşçi Partisi'nin etkinliğini yitirmesine neden olmuştur. Savaşla özdeşleşen bu iki

¹³⁰ www.knesset.gov.il/faction/eng/FactionPage_eng.asp?PG=0

¹³¹ Israel Harel, "The End of the Labor Party", www.haaretz.com/hasen/spages/1068839.html

¹³² John Bunzl, **Öteki İsrail**, İstanbul, 1988, s. 13.

¹³³ Naomi Klein, "The Likud Doctrine", www.guardian.co.uk/world/2004/sep/10/russia.comment1

partinin en büyük farkı; İşçi Parti'nin '40 km hattı'¹³⁴ söz konusu olduğunda Likud'u eleştirmesidir.

Kadima Partisi, Ariel Şaron tarafından Kasım 2005'te kurulmuştur. Sağ kanat Likud ile merkez soldaki İşçi Partisi'nin ılımlı üyelerini bir çatı altında toplayarak bir merkez partisi kurulması yönündeki çabaların son ürünü olan Kadima; parti programında işgal altındaki topraklardan çekilmek, ekonomide serbest piyasa politikaları izlemek, parti temelli parlamenter sistemde reforma gidilmesi ve Yahudi Ortodoks dini lobi gruplarının etkisini azaltmak gibi başlıklara sahiptir.¹³⁵

Merkezde son olarak Şinui partisi kurulmuş; parti 2003 parlamento seçimlerinde iyi bir sonuç elde etmiş ancak orta sınıf tabanı dışındaki kesimlere hitap etmeyi başaramış ve bölünmüştür. Fakat; Kadima, İşçi Partisi'yle bağlantıları sayesinde gerek işçi sınıfına, gerekse Kuzey Afrikalı Mizrahi Yahudi topluluğuna hitap edebilmektedir. Partinin çekirdeğini Likud'un merkezci kanadı oluşturmaktadır.

Likud Partisi'nden ayrılan Ariel Şaron tarafından kurulan partinin bugünkü lideri Tzipi Livni'dir. Parti; iki devletli çözümü, İsrail-Filistin Sorunu'nun çözümü olarak görmekte; bu yüzden Filistin'in silahsızlandırılması ve terörden uzaklaştırılması gerektiğine inanmaktadır.¹³⁶

Şas Partisi, 1984 yılında İsrail'in Sefarad Baş Hahamı Ovadya Yosef tarafından, aşırı dinci Mizrahi kesimin çıkarlarını korumak amacıyla kurulmuştur. Yapılan son kamuoyu yoklamalarına göre partiye verilen destek düşmektedir.

Şas Partisi, Mizrahi ultra Ortodoks Yahudi topluluğunu temsil etmektedir. Etnik bir parti de olma özelliği nedeniyle Parti, İsrail siyasi sisteminde dindar partilerin rolünü tamamiyle değiştirmiştir. Dini konular, aile hukukundaki sorunlar ve dini okullar ile

¹³⁴ 40 km hattı: Lübnan'a karşı girişilen saldırı hareketini İsrail yönetimi, Galile'ye barış sağlamak için düzenlenen bir operasyon şeklinde tanımlamıştır. İsrail kuzey sınırının 40 km ötesine kadar olan bölge tamamen Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ) birliklerinden temizlenecektir. Oysa; 1981 yazında FKÖ ile imzalanan ateşkesten beri kuzey sınırı oldukça sakin. Yönetimin asıl amacı; 40 km ilerlemek değil, FKÖ'ye yok edici bir darbe indirmektir. (Gutmann, **a.g.m.**, s. 716.)

¹³⁵ Yossi Verter, "Likud Warns Shas: Betray us and you'll be out of next gov't",

www.haaretz.com/hasen/spages/994591.html

¹³⁶ Martin Asser, "Analysis: Kadima's Big Plans", news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/4856762.stm

derneklere fon ayrılması gibi konularda ön plana çıkmaktadır.¹³⁷ 30 yerleşim yerinde en güçlü parti olarak belirlenen ve siyasi karar alma mekanizmasında hahamlar bulunan Şas, yüzde 15 kemikleşmiş ulusal oya sahiptir.

Parti, laik-dindar çatışmasını körüklemektedir. Şas liderleri, Mizrahi kimliklerinin taşıdığı özelliklerin yanı sıra; duygusal, irrasyonel, ilkel ve şiddet yanlısı olarak tanımlanmaktadır.¹³⁸ Buna mukabil; batı fikirleri ve Siyonizmi kullanarak Aşkenaz fundamentalizminin popülerliğiyle savaşılmaktadır.

Ulusal Birlik-Ulusal Dinci Parti (NRP); dinci fakat Ortodoks olmayan bir partidir ve İsrail siyasi hayatının aşırı sağ ucunda yer almaktadır. Parti programı, Batı Şeria'nın İsrail tarafından tam işgal altına alınmasından önce Filistinlilerin Ürdün'e 'gönüllü transferi'ni öngörmektedir.

NRP, 1956'da dini bir çerçevede; İbrani metinleri ve göç, yerleşim, emek birlikleri aktiviteleri ile dini eğitim üstüne kurulmuştur. Aslında bu parti, ultra Ortodoksluğa daha ılımlı bir alternatif öneren Mizrahi partisinin tarihi kalıntılarıyla yoğurulmuştur. Bu yönden bakıldığında NRP, ekonomik oryantasyonu muhafazakar fakat dinsel konularda Mapai'nin ılımlı politikalarına destek veren bir partidir. Koalisyon içinde yer aldıklarında genellikle Knesset'te Dinsel İşlerden Sorumlu Bakanlıklara getirilmektedirler.

Bir zamanlar dini Siyonizm'in ılımlı kesiminin sesi olan Ulusal Dinci Parti, şimdi yerleşimci seçmenler nezdinde Ulusal Birlik partisinin aşırı dinci bir aynası olarak görülmektedir. NRP daha sonra Mafdal adını almıştır. Politika ve ekonomi konularında, merkezin sağına daha yakındır. Merkez sağ partilerle Ortodoks Yahudilik hakkında da ortak bir söylemleri vardır: Yahudilerin günlük yaşamı Talmud'un kabul ettiği ilkelere ve pratiklere bağlı olmalıdır.

Agudat Israel de, dindar partilerden biridir. Ancak; sekülerizme karşı NRP'den çok daha ultra Ortodoks ve saldırgan politikaları vardır. Tevrat'ın Yahudileri birleştirme özelliğinin yanı sıra Yahudi egemenliğinin sonsuz kaynağı da olduğunu vurgulayarak, İsrail'i

¹³⁷ Daniel Lefkowitz, "Negotiated and Mediated Meanings: Ethnicity and Politics in Israeli Newspapers", *Anthropological Quarterly*, Vol. 73, Temmuz 2000, s. 183.

¹³⁸ Lefkowitz, *a.g.m.*, s. 187.

hahamlığa bağlı otoritelerin yönetmesi gerektiğini savunmaktadırlar. Bununla birlikte; okulların tüm seviyelerinde geleneksel Yahudi eğitimi ve devlet kontrolündeki sağlık ve refah fonları üzerinde durmaktadırlar. Agudat Israel'in masrafları devlet tarafından üstlenen kendine ait okulları bulunmaktadır.

Agudat Israel; devletin gelişmesini, toprak öncülüğünü, toplu göçü ve Tevrat'ın ve gelenekelerin doğrultusunda işçi haklarının korunmasını savunan dinsel-politik bir işçi hareketine sahiptir. Poalei Agudat Israel adındaki bu hareket, 1922'de sosyalist ve dindar olmayan eğilimlerin artması, sekülerizmin büyümesi sonucu birliğin işçi kanadı olarak doğmuştur. 1946'da bağımsız bir hareket halini alsa da politik ve eğitime dayalı görüşleri değişmemiştir.

Yisrael Beytenu Partisi; (İsrail Evimiz) seçmen tabanı genellikle laik, toplum içinde büyük oranda kimliğini korumuş olan Rusça konuşan kesime dayanmaktadır. 2005'ten sonra hazırlanan program, İsrail'in işgal altındaki toprakları ilhak etmesi karşılığında ülkede Arap nüfusunun yaşadığı bazı bölgelerin Filistin Yönetimi'ne devredilebileceğini öngörmektedir.

Yahad Partisi; ülkenin en büyük radikal sol partisidir. Bir zamanlar çok etkili olan "Peace Now"¹³⁹ hareketinin siyasi kanadı olarak görülmektedir. Parti, İsrail'in 1967 sınırlarına geri çekilmesi ve Oslo sürecinin yeniden canlandırılması çağrısında bulunmakta, sosyal demokrat bir ekonomik gündem oluşturmaktadır.

Şinui Partisi; 30 yıldır liberal ekonomik politikaların ve laikliğin başlıca savunucusu olmuştur. Parti, 2003 seçimlerinde üçüncü büyük parti haline gelmiş ve Şaron'un ana koalisyon ortağı olmuştur. Kadima'nın kurulması, Şinui'nin doğal seçmen tabanının kaymasına neden olmuş, parti çeşitli küçük gruplara bölünmüştür.

Birleşik Tevrat Yahudiliği; 1992 yılında iki Aşkenazi dinci grup arasında bir ittifak olarak kurulmuştur. 2004 yılında Şaron'un koalisyon hükümetine dahil olup olmama konusunda yaşanan anlaşmazlık sonucu bölünmeler yaşan parti, genellikle dinci eğitim kurumlarının korunması gibi konularda Şas partisiyle aynı doğrultuda hareket etmektedir.

¹³⁹ Hanna Diskin - Abraham Diskin, "The Politics of Electoral Reform in Israel", **International Political Science Review**, Vol. 16, No. 1, 1995, s. 31-33.

Arap partiler; İsrail nüfusunun yüzde 20'sini oluşturan Araplar; Likud, İşçi Partisi ve Yahad gibi İsrail partilerinin yanısıra; Hadaş, Balad ve Birleşik Arap Listesi gibi özellikle Arap ya da Siyonizm karşıtı partilere de oy vermektedirler.¹⁴⁰

¹⁴⁰ Diskin – Diskin, **a.g.m.**, s. 139-145.

III. İSRAİL'DE HAVRA-ORDU İLİŞKİSİ

A.İsrail Devletinde Dinin Rolü

İsrail'de din, devlet ve toplumun kendine özgü bir kompozisyonu vardır. İsrail örneği dindarlığın, milliyetçiliğin ve laikliğin tanımının özel bir bileşimine imkân tanıyor. Sonuçta modernleşme ile sekülerleşme arasında doğrusal bir ilişkinin kurulduğu geçtiğimiz yüzyılda kurulan İsrail devleti, Yahudilere yönelik Avrupa'da uygulanan soykırım ve türlü baskıların arkasından ve kendilerini laik olarak niteleyen Siyonist hareketin öncülüğünde kurulmuşsa da varlık sebebi dinden hiçbir şekilde ayrıştırılamayan bir sürecin sonucu olmuştur.

Gerçek bir Yahudi devletinden söz edebilmek için; devletin Yahudi dininin inançları dahil bütün Yahudi prensipleri üstüne kurulması gerekmektedir. Diğer yandan; bunu dini bir sorun olarak görmek ya da ruhbanlar ve kiliseleriyle Batılı Hristiyan ilişkileriyle irdelemek ve Yahudi geleneklerini devlet için bir problem haline getirmek yanlıştır. Devlet içinde her ne kadar din ve devlet arasındaki ilişkinin keskinliğinden bahsedilse de, bu ilişki devletin resmi makamlarınca da onaylanmış bir ilişkidir.

İsrail'de din ve devlet işleri birbiriyle içiçe yürümektedir. Her geçen gün artan bir biçimde; Yahudi dini İsrail'in sivil kültüründe daha önemli bir yere sahip olmaktadır. İsrail'deki din ve siyaset arasındaki ilişki, devletin bugünkü beş farklı dini söylemi anlamakla anlaşılabilir.¹⁴¹ Bunlardan ilki; devletle bağlantılı organlar tarafından yansıtılan Ortodoks Yahudilik söylemidir. Başhahamlık, yerel dini konseyler, hahamlık mahkemeleri ve devletin dini eğitim sistemi bu söylemi benimsemektedir. Fakat; hepsinden önemlisi, bu söylem devlet kurulduğundan beri koalisyon hükümetlerinde partner olan NRP'nin söylemidir.

İkincisi; daha geniş bir dini söylem olan halk gelenekleri ve kabul edilmiş ortak Yahudi adetleridir. Dindar kesim azınlıkta kalsa da, geleneklerine bağlı Ortodokslar bu grubun yüzdesini arttırmakta ve kendilerine gelenekçi (masorati) demektedirler. Kendilerini seküler olarak tanımlayanlar arasında da; sütle eti karıştırmayan, Şabat gününü evinde ibadet ederek geçiren, geleneklerine düşkün kişiler bulunmaktadır.

¹⁴¹ Charles Liebman - Eliezer Don-Yehiya, **Religion and Politics in Israel**, Bloomington, 1984, s. 84-94.

Üçüncü din söylemi; kurumlar ve popüler dinin kesiştiği yerde oluşmaktadır. Geleneksel dinden kaynağını alan fakat geleneksel olmayan, Sadduki Yahudiliğın yeniden yapılandırılmasıyla oluşan söylemdir. İsrail’de ikinci Yahudi sürgünü öncesindeki refah döneminde uygulanan din anlayışını savunmaktadırlar.¹⁴² Bu açıdan bakıldığında; Talmudik ya da Ferisi Yahudiliğinden farklı olarak şekillenmiş bir dini söylem oluşmaktadır. Bu yeni Sadduki söylem; Yahudi pratiklerini Yahudi kamusal yaşamının merkezine yerleştirmektedir.

Dördüncü; ultra Ortodoks söylemdir. Klasik Talmudik Yahudilikten çok daha uç bir söyleme sahiptir. Kadınların modaıa uygun giyinmesini protesto eder, arabalara taş atar ve Şabat geleneklerini yerine getirirler. Ultra Ortodoksların çoğunluğu, Agudat Israel’i ve kendini sosyal hayatın dışında tutan, kendi politik görüşlerini politik süreç içinde savunan çeşitli Hasidik mezheplerini desteklemektedirler.¹⁴³ Ultra Ortodokslar; kendi okulları, enstitüleri, hahamlık mahkemeleri ve benzeri kurumlarıyla devlet içinde devlet inşa etmektedir.

Beşinci dini söylem; reformist adımlar atan muhafazakar söylemdir. Resmi olarak tanınmamakla birlikte, günlük etkinliklerinde yetkili otoritelerle aralarında artan bir iletişim vardır. Muhafazakar dindarlara ait okulların sayısı her geçen gün talepleri karşılamak adına artmaktadır. İsrail’deki etkinliklerinin en büyük destekçisi, diasporadaki politik güçlerinin tanınmasında da yardımcı olan Yahudi Ajansı’dır.

Şunu anlamak önemlidir ki; İsrail hükümeti dini kurumları kontrol etmemekte ya da kontrol etmeyi denememektedir. Bunun yerine, dini komite ve gruplar kendi isteklerine erişmek için devlet enstrümanlarını kullanmaktadırlar.¹⁴⁴

İsrail’de zaman zaman "dindar Yahudiler ve hahamlar" da "siyonist olmayan Yahudiler" gibi hem bir devlet olarak İsrail’in politikalarına karşı çıkabilmekte, hem "İsrail devleti"nin kendisini Yahudi inancına aykırı bulmaktadır. Siyonistler, kendi hukuk ihlallerini eleştiren herkesi "anti semitik" ilan ediyorlar. Oysa "anti siyonist" olmak demek "anti semitik" olmak demek değildir. Çünkü; Siyonizm, Yahudi inancını ve kutsal metinleri kendi anlamlarından kopararak, tahrif ederek saldırgan, işgalci, sınırları belirsiz ve temelde teröre

¹⁴² Daniel J. Elazar, "The New Sadducees," **Midstream**, Güz, 1978, s. 49-51.

¹⁴³ Liebman - Don-Yehiya, **Religion and Politics**, s. 112.

¹⁴⁴ Yosef Dov Zipris, "Struggling with the Fruming Process," **The Jewish Observer**, Vol. XXII, No. 6, 1989, s. 24.

dayalı bir devlet politikasını meşrulaştırma ideolojisi haline getirilmiştir. Buradaki meşrulaştırıcı mekanizma ise, hahamlıktır.

Klasik Yahudi politikası üç ana eksen etrafında kuruludur: Torah, medeni kanun (Malkhut) ve ruhbanlık (Kehunah). Üçü de, doğrudan yetki kullanımına sahip mekanizmalardır ve ilahi kombinasyonlarla donatıldıkları belirtilmektedir. Özellikle İkinci tapınağın yıkılışı ve büyük sürgün sonrası dönemde bu donamlar artmış, doğrudan otorite ruhbanlar tarafından kullanılmıştır. Fakat; zamanla, özellikle Torah ile ilgili kabuller değişmeye başlamıştır. Musa ve Yeşu'nun elindeki güçler, önce nebilere geçmiş, Talmud döneminden günümüze kadarsa rabbiler ve dinsel yargıçlara intikal etmiştir.¹⁴⁵ Demokratik ve laik bir devlet olarak dinin devlet üstündeki bu etkisi her geçen gün artan tartışmaları da beraberinde getirmektedir.

İsrail devleti, dindar ve dindar olmayan Yahudiler arasındaki ilişki içinde sosyal olarak üç gruba ayrılmaktadır: Ortodoks dindarlar, gelenekçiler ve sekülerler. Dindarlar kendi aralarında ayrıca, Haredim (ultra-Ortodoks) ve Leumiim (milliyetçi) olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

İsrail parlamentosunda dindar bakanlar kippalarıyla oturmakta, Tevrat ayetlerini uygulamaktadırlar. İsrail ordusunda ise; Talmudik eğitimin örnekleri görülmektedir. Talmud'da Yahudi-olmayanlara zarar verilmesini yasaklayan çok sınırlı bir kaç hüküm, "kendileriyle savaşılmakta olunmayan Yahudi-olmayanlar"la ilgilidir. Siyonistler, bu noktadan hareketle, kendileriyle savaşılmakta olan tüm Yahudi-olmayanların öldürülebileceğini, hatta öldürülmeleri gerektiği sonucuna varmışlardır.¹⁴⁶ Ve bu doktrin 1973'ten bu yana İsrail ordusu içinde bilinçli olarak yayılmaktadır. Batı Şeria'nın güvenliğinden sorumlu İsrail birliklerinin Genel Komuta Merkezi tarafından yayınlanan bir kitapçık, bu "ideoloji"yi şöyle anlatır:

“Bir savaş ya da silahlı bir çatışma sırasında kuvvetlerimiz sivil halk ile karşı karşıya gelirlirse ve eğer bu sivillerin askerlerimize zarar verip veremeyecekleri konusunda açık bir kesinlik yoksa, Halakha'ya göre bu sivillerin öldürülmeleri doğrudur ve hatta gereklidir. Hiç bir şart altında bir Arab'a güvenilmemelidir... Halakha, savaşta düşmana karşı saldırıya

¹⁴⁵ Jacob Neusner, "Israel": Judaism and Its Social Metaphors, **Journal of the American Academy of Religion**, Vol. 55, No. 2, Yaz, 1987, s. 333-334.

¹⁴⁶ Schemeil, **a.g.m.**, s. 116.

geçtiklerinde, iyi sivilleri, yani iyi gözüken sivilleri bile öldürmeleri için birliklerimize izin vermekte, hatta bunu emretmektedir.”¹⁴⁷

Kadima Partisi lideri ve İsrail Dışişleri Bakanı Tzipi Livni, katıldığı toplantılarda her ne kadar “İsrail devleti ulusal bir devlettir; hahamların yönettiği bir din devleti değildir”¹⁴⁸ dese de, İsrail'in kamusal alanında veya devletin misyonunda dinin belirleyici bir etkisi olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. İsrail toplumunun sadece % 20'lik kesimi kendisini dindar olarak tanımlamakta ve yaşamaktadır. Toplumun % 80'ni kendisini laik olarak tanımlamasına rağmen, İsrail'de kamu alanında çalışan erkeklerin çoğunluğunun kipa ya da dinsel kıyafetler giymekte; evli kadınların önemli bir bölümü ise türban takmaktadır.

Parlamentele sistemle yönetilen demokratik bir cumhuriyet olarak lanse edilen İsrail, devlet mekanizmalarında kullanılan amblem ve sembollerin içerdiği anlamlar açısından da dini bir devlet refleksi göstermektedir. Örneğin; İsrail devletinin resmi amblemi olan Menora, yedi kollu şamdanı simgelemektedir. Menora'yı çevreleyen zeytin dalları ise; Yahudi halkının barışa duyduğu özlemin bir yansıması olarak sunulur. İsrail devletinin bayrağı, üzerinde mavi bir Davut yıldızı bulunan Yahudi dua şalı tallitten esinlenmiştir. İsrail'in ulusal marşı Hatikva (ümit) da, Kudüs'te özgür olarak yaşayacakları günlere olan umutlarını¹⁴⁹ anlatmaktadır.

İsrail, resmi sınırları belli olmayan bir devlettir ve sahip olduğu ya da olmayı amaçladığı sınırları dahi dini metinler belirlemektedir. Daha önce de belirtildiği gibi; Yahudiler, Hz. İbrahim'in neslini devam ettiren seçilmiş bir ırk olduklarına inanmakta ve kutsal kitapları Tevrat'ta Hz. İbrahim ve soyuna vaat edilen Nil Nehri'nden Fırat'a kadar olan topraklar üzerinde hak iddia etmektedirler. Siyonizmin de bir parçası olan bu mantık; kendisini dünya kamuoyuna ‘demokrasi’ olarak gösteren İsrail'in laikliğiyle de örtüşmemektedir. Zira; demokrasinin dayandığı en temel ilkelere biri olan ve ‘din, dil, ırk ayırt etmeksizin devletin tüm vatandaşlarının eşitliği ve haklarının korunması’ üstüne kurulan anayasa, İsrail kurulduğu günden bu yana yazılmamış; İsrail Tevrat ve Tevrat'ın yorumlarına dayanan Halacha ve Sulkhan Aruch ile yönetilmiştir.

¹⁴⁷ Wald-Shye, **a.g.m.**, s. 171.

¹⁴⁸ “Livni: ‘İsrail din devleti değil; ulusal bir devlet' "Barış sürecine, kesintisiz olarak devam etmeliyiz”,”

<http://www.netgazete.com/NewsDetail.aspx?nID=545316>

¹⁴⁹ “..... İki bin yıllık ümidimizi yitirmedik; toprağımızda özgür bir halk olmak, Siyon toprağında ve Kudüs'te özgür olmak ümidimizi.”

Bir diğerk laiklikle örtüşmeyen konu; devletin, aile hukuku ile ilgili davalarına da Din Mahkemeleri'nin bakmasıdır ki, evlilik ve boşanma gibi konular bu mahkemelerde çözüme kavuşturulmaktadır. Diğerk mahkemelerde de; kararlar Halacha göz önüne alınarak verilmekte ve suçlunun Yahudi olup olmaması ya da ölen kişinin Arap olup olmaması, işlenen suçun önüne geçebilmektedir.¹⁵⁰

İsrail devletinde, evlenme ve boşanma ile ilgili tüm davalara hahamlık kurumunun mahkemeleri bakmaktadır. Kadınlar bu mahkemelere kabul edilmezken, tanıklık da edememektedir. Erkek istemediğinde kadın kocasından ayrılamaz. Kürtaj yasaktır¹⁵¹.

İsrail'deki Teoloji Okulları'nın varlığı, devleti laik olmaktan uzaklaştıran bir diğerk durumdur. Bu okullarda yetişen öğrenciler, teoloji eğitiminin yanında siyaset eğitimi de almakta ve radikal öğelerle donatılmaktadır. Buradan mezun olan öğrenciler, yalnızca haham olarak değil; gittikleri fakülteler doğrultusunda devletin farklı kademelerinde doktor, avukat, mühendis olarak istihdam edilmektedir. Bu okullarda alınan eğitim doğrultusunda ve Araplara karşı duydukları nefretten arınamamaları sebebiyle, devletin işeyişinde eşit olmayan, İsrail halkını arileştirmeye dayalı bir anlayışla hizmet vermektedirler.¹⁵² Bu noktada; İsrail tarihinde olagelmiş radikal ya da köktenci olaylarda; kişilerin köktenci fikirlerini bu okullardan, gittikleri havralarda dinledikleri hahamlardan veya ailelerinden gelen dindar kişilerin etkisiyle edindiklerini, suç unsuru teşkil eden olayı 'Tanrı adına ve İsrail halkını kutsamak için' işlediklerini görmek mümkündür. Dinin egemen yapısının, son dönemde laik okullarda da görülmeye başlaması seküler ailelerde rahatsızlık yaratmaktadır.

İsrail'de dinin etkisi ve etkinliğini, hahamların Halacha ve Talmud'a dayanarak Araplara karşı girişilen eylemler ile savaşlar için verdiği fetvalarda görmek de mümkündür. Ülkede halkın sahip olduğu dini duyguları ortak ajite paydası olarak kullanan hahamlar, savaş dönemlerinde "işgal edilen toprakların İsrail halkı tarafından kutsandığını" içeren fetvalar vermektedirler.

¹⁵⁰ Yves Schemeil, "Democracy before Democracy?", **International Political Science Review**, Vol. 21, No. 2, 2000, s. 107-110.

¹⁵¹ Dinci Partiler; Yahudi göçü yeterince gelişmediği için doğum oranını azaltmanın hatalı olduğu kanısındadır. Kürtajlar, İsrail ordusunun altı tümen daha az asker sahibi olmasına yol açmaktadır. Ancak Arap kadınlara kürtaj ve doğum kontrolü konusunda kolaylıklar sağlanması gerektiğini vurgulamaktadırlar

¹⁵² Shmuel Shamal, "Cultural Shift": The Case of Jewish Religious Education in Israel", **British Journal of Sociology of Education**, Vol. 21, No. 3, 2002, s. 408-410.

İsrail’de Hakamlık, Halacha’ya bağlı bir otoritedir ve Yahudi devletinde gündelik hayatta gerekli olan dinle ilgili konulardan sorumludur. Yahudi evlilikleri, boşanmalar, cenaze ve gömme işlemleri, yenebilir yiyeceklere karar verilmesi, Yahudi kutsal yerlerinin belirlenmesi görevleri arasındadır. Bunların topluma yayılabilmesi için okullarla bağlantı halindedir ve İsrail hahamlık mahkemelerini denetlemektedir.

İsrail’deki hahamlık ve hahamların fonksiyonları geçmiş ile günümüz arasında büyük farklılıklar göstermektedir. Hahamlık, İsrail devletinin anayasası konumundaki Halacha’nın yorumlarıyla dini işleri yönetmekte; evlilik, boşanma, egemenlik ve dini mahkemelerin ilgilendiği konularla ilgili İsrail toplumunun gündelik yaşamını belirlemektedir. NRP vasıtasıyla siyasi konularda da fikirlerini empoze eden hahamlık, özellikle göç ve yeni gelecek göçmenler konusunda çok hassastır. Yeni göçmenler için yeni yerleşim birimlerinin ayarlanmasını sağlamak dolaylı olarak da olsa hahamlık tarafından yürütülmekte, yeni yerleşimler için yapılan savaşlar teşvik edilmektedir.

Günümüzde; Reformist hahamlar ile Muhafazakar hahamlar arasında da çekişmeler olduğunu görmek mümkündür. Hahamlar bu çekişmeyi destekledikleri partiler vasıtasıyla da pekiştirmektedir. Örneğin; Mafdal (Ulusal Dindar Parti – NRP) ve Agudath Israel, dindar hahamların etkinliğini halka yaymak için kurulmuştur. Tami, Morasha ve Shas da aynı çıkarları yansıtan karşıt partilerdir.¹⁵³

Dini kaynakların, toplum içinde gerilim yaratmak ve ayrılıkları derinleştirmek için kullanımı İsrail’de oldukça yaygındır. Örneğin; politika çalışmaları yapan enstitüler ve think tanklere hahamlık özel fonlar ayırmakta ve çalışmalarını desteklemektedir. Dindar olmayan kesime ait kuruluşlar ise; bu durum karşısında isyana sürüklenmektedir. Dindar İsrail toplumu ayrıca diasporaya da katkı sağlamaktadır.

Ülkede son derece etkin olan hahamlar, politik olarak NRP ve Agudat Israel partilerini desteklemekte ve bu partilerin fonlarından faydalanmaktadır. Aşkenaz hahamlar klasik Doğu Avrupa hahamlıklarının geleneklerini sürdürürken, Sefarad hahamlar da en az Aşkenaz hahamlar kadar eski geleneklerine bağlıdır. Sahip oldukları ayrıcalıkların ötesinde; Hahamlığın değerler, bilgelik ve çalışma yeri olduğu inancı her iki tarafta da korunmaktadır.

¹⁵³ Ian S. Lustick, “Israel’s Dangerous Fundamentalists”, **Foreign Policy**, No. 68, Güz, 1987, s. 126.

Batı eğitimli hahamlar, ne kadar Ortodoks olurlarsa olsunlar, İsrail'deki hahamlıklarda çok zor iş bulabilmektedir. Sadece göç eden bazıları İsrail'de hahamlık pozisyonundadır. Geri kalan çoğunuk ise, hayatlarını başka alanlara kaydırmak zorunda kalmıştır. Bir sinagog hahamı olarak; Batılı hahamlar hiyerarşik sıralamada da en aşağılarda yer almakta, resmi olarak en düşük maaşı kazanmaktadır. Çünkü; batıda eğitim almış hahamlar modern ifadeler ve söylemlerle Ortodoks hahamların otoritesini sarsmaktadır. İsrail'deki dini eğitimi ve geleneklere yaklaşımını ilkel bulan Sefarad hahamlar; daha modern ve günümüz dünyasına daha uygun bir eğitim için çağrıda bulunsa da, ultra Ortodoks Harediler buna karşı çıkmakta, Sefaradlar Aşkenaz çoğunluk altında ezilmektedir.¹⁵⁴

Hahamlık ve Hahamlığa bağlı kurumlar ile Dini İlişkiler Bakanlığı ve yerel dindar kurumlar 1978'de dinsel politik kuruluşunu ilan etmiştir. Her ne kadar esas destekçileri Dini İşler Bakanlığı olsa da, hazineleri ultra Ortodoks (Haredi) sosyal servisler, dini eğitim kurumları (yeshivot), dindar gençlik hareketleri, dinsel kültür enstitüleri (ultra Ortodokslar için Talmud eğitimi veren enstitüler) ve dini araştırma enstitüleri tarafından doldurulmaktadır.¹⁵⁵ Bakanlığın sadece küçük bir kısmı bütün kamu servislerine yetmeye çalışmakta; sinagoglar, camiler, başhahamlık, dini mahkemeler ve tüm dinlere ait mezarların düzenlenme çalışmaları ayrılan bu paydan yürütülmek zorunda kalmaktadır. Dini eğitim veren okullar ise, Eğitim Bakanlığı tarafından desteklenmektedir.

İsrail devlet yapısını oluşturan Siyonist ideolojinin dine dayandığı göz önünde bulundurulduğunda ve her türlü yasanın Yahudiler-ötekiler ayrımıyla Halacka'ya dayandırıldığı düşünüldüğünde Havra özelinde hahamların etkisinin devlet yapısındaki etkisi bir nebze de olsa anlaşılabilir. Havra; her yönden gündelik yaşam kurallarını dine dayandırarak halka verirken, bir yandan da devletin hukuk yapısını şekillendirmektedir. Özellikle Ortodoks Yahudiler tarafından desteklenen hahamlar, söylemlerini her geçen gün daha radikalleştirmektedir.

Söylemlerin hahamlar tarafından radikalleşmesi ve köktenci ifadelerin halk diline yerleştirilmesi; dini duyguların ortak acı noktaları belirlenerek halkın terörize edilmesi

¹⁵⁴ Shimon Shetreet, **The Good Land between Power and Religion**, Tel- Aviv, 1998, s. 230.

¹⁵⁵ Charles S. Leibman - Eliezer Don-Yehiya, **Civil Religion of Israel: Tradition, Judaism and Political Culture in the Jewish State**, Los Angeles, 1983, s. 259.

sonucunu doğurmaktadır. Seküler kavramların aksine dini söylemlerin okullardan başlayarak İsrail'in toplumsal yapısına yayılması ise, Yahudi fundamentalizmini tetiklemektedir.

Hahamların devlet yapısındaki etkisini anlatabilecek en önemli örneklerden bir tanesi; İsrail devletinin kuruluş beyanamesi okunurken, İsrail devletinin ilk resmi meclisinde Ben Gurion'dan sonra hahamların konuşma yaparak, devleti kutsamasıdır. Halen İsrail Meclisi Knesset'te –özellikle Ortodoks partilerde- hahamlar koltuk sahibi olmakta; savaşa ilgili kararlar alınırken, yasalar çıkarılırken Hahamlara danışılmaktadır. Bu kararın çıkarılmasından sonra Hahamlar, halkın vicdanını savaşa hazırlamak adına televizyon, gazete gibi medya organlarına açıklama yapmakta, canlı yayınlarda askerler için dua etmekte; en acımasız görüntüleri bile yumuşatarak İsraili askerleri 'kahraman' olarak göstermektedir.¹⁵⁶

İsrail devlet yapısı içinde önemli bir göreve sahip olan Hahambaşılık daima Rishon L'Tzion diye bilinen bir Sefarad ve bir Aşkenaz haham tarafından idare edilmektedir. Başhahamlıklar, Dini İşler Bakanlığı ve politik parti temsilcileri üzerinden yerel dini konseylere yönetilirler. Konseylere, Ortodoks Yahudilerden oluşmaktadır. Hahamlar; Dini İşler Bakanlığı ve Başhahamlar tarafından onaylanarak işe başlarlar.

Devlet yapısının içindeki mekanizmalarda Aşkenazlar'ın daha fazla söz sahibi olduğunu belirtmek yanlış olmayacaktır. Dolayısıyla; Aşkenaz Hahamlar, devlet konularında daha sözü geçer durumdadır.¹⁵⁷ Fakat; Aşkenazlar ve Sefaradlar içinde de Ortodoks ve Seküler ayrımının olduğu unutulmamalıdır. Elbette ki; her iki tarafta da dini devlet işlerinden ayrı tutan hoşgörü sahibi, ılımlı hahamlar bulunmaktadır. Ancak; üst düzey yöneticilerin kararları daha köktenci olduğundan ve seküler hahamlar bu vahşeti örtbas etmek adına halka yalan söylemediğinden üst düzey mevkilere geçmeleri engellenmektedir. Günümüzde; Aşkenaz Başhaham Yona Metzger, Sefarad Başhaham ise Sholomo Amar'dır.¹⁵⁸ Her ikisi de 2003'ten bu yana görevlerini yürütmektedir.

İnsanlar doğaları gereği, bir şeylere inanmak, yaptıkları davranışları bir yerlere dayandırma ihtiyacında olmuştur. Yahudi fundamentalistler de, yaptıkları eylemleri 'Tanrı

¹⁵⁶ Jessica Stern, "Talking With Jewish Extremists",

<http://www.pbs.org/wgbh/pages/frontline/shows/israel/extreme/nameof.html>

¹⁵⁷ "Salvaging the Chief Rabbinate",

<http://www.jpost.com/servlet/Satellite?cid=1143498798716&pagename=JPost%2FJPArticle%2FShowFull>

¹⁵⁸ İsrail Başhahamlarının listesi için bkz., s. 113.

kelamı' olarak algıladıklarını, öldürdükleri Arapları 'Tanrılarını adına ve Kitaplarından aldıkları yetkiyle' öldürdüklerine inanmaktadırlar.¹⁵⁹ Bu insanların pek çoğu, düzenli olarak Şabat ayinlerine giden, Hahamların hayatlarındaki Ortodoks etkisini yadsımayan insanlardır. Yigal Amir, Ami Popper, Baruch Goldstein Yahudi tarihinde en akla gelen fundamentalistlerdir ve hepsinin hikayesi hahamlarla kesişmektedir.¹⁶⁰

Köktenciler için hahamlara inanmak, Tanrı'ya inanmaktır. Hahamlar ise; verdikleri vaazlarda "soru soran ve düşünen kişilerin yanlışa sapacağını, tüm doğruların hahamlardan öğrenilmesi gerektiğini, çünkü onlara bu yetki ve yükümlülüğün Tanrı tarafından verildiğini"¹⁶¹ söylemektedir. Hahamlar sahip oldukları bu gücü kullanarak, müridlerini kendine inandırmanın yanında İsrail ordusunun üst düzey komutasında kendilerine sempati besleyen dindar subaylardan elde ettikleri bilgilerle de genişleyen bir istihbarat ağına sahip olmaktadır. Köktenci hahamlarbarış yanlılarını hain ilan eden açıklamalarla fanatizmi tetiklemektedir.

B.Ordu İç Yapısında Havra'nın Yeri

Haganah; paramiliter bir Yahudi organizasyonu olarak, 1920'den 1948 yılına kadar İsrail Savunma Kuvvetleri'nin ilk nüvesini oluşturmuştur. Haganah, İbrance'de 'Savunma' anlamına gelmektedir ve ilk zamanlarında Avrupa'dan gelen göçmenlerin oluşturduğu 100 kişilik bir grupta kurulmuştur. Lokalize olarak varolan, az silaha sahip Haganah, Yahudi liderlerce kibbutz ve çiftlikleri korumak için meydana getirilmiş; Yahudi yerleşimlerdeki genç ve yaşlıların korunması onlara verilmiştir. Basit askeri ekipmanlar kullanan ve eğitimsiz ordusuyla bir yeraltı örgütü görünümü veren Haganah, İngiltere'nin manda yönetimi karşısında çeşitli terör eylemlerinde bulunmuştur.

Haganah 1931'den itibaren 'en iyi savunmanın saldırı' olduğunu vurgulayan bir politika izlemiş, Haganah'nın en militarist formu Irgun Tsva'i-Lemi (Ulusal Ordu) olarak şekillenmiştir.¹⁶² II. Dünya Savaşı döneminde Lehi ve Stern'in oluşumu Haganah'nın yapısını daha da terörize etmiş, halk ordu yapısına dahil edilmiştir. 1939'da oluşturulan Palmach ise

¹⁵⁹ Aron Moss, "Jewish Fundamentalism?",

http://www.chabad.org/library/article_cdo/aid/248166/jewish/Jewish-Fundamentalism.htm

¹⁶⁰ Louis Jacobs, *The Jewish Religion*, Londra, 1995, s. 176-177.

¹⁶¹ Shahak-Mezvinsky, *a.g.e.*, s.152.

¹⁶² Uri Ben-Eliezer, "A Nation-In-Arms: State, Nation, and Militarism in Israel's First Years", *Comparative Studies in Society and History*, Vol. 37, No. 2, 1995, s. 269-272.

elitize edilmiş bir vurucu güç olarak doğmuş ve Filistin'e illegal göçü sağlamıştır. Yahudi Direniş Hareket'i bu örgütlerin eylemleri sonunda oluşmuş; bireysel terörizmi Lehi, organize militarist terörizmi ise Irgun temsil eder hale gelmiştir.¹⁶³ Yitzhak Rabin, Ariel Sharon, Moshe Dayan ve Menachem Begin gibi Savunma Bakanlığı ve Başbakanlık yapmış isimler de Haganah'dan yetişmiştir.

Haganah, 1920'de Yahudi yeraltı savunma gücü olarak Filistin'de kurulmuştur. Sadakat, gizlilik ve Yahudi değerlerine kendini adama üzerine şekillenmiş olan Haganah, ilk kuruluş yıllarında hafif silahlarla gönüllü askerler eğitmiştir. Jabotinsky'nin Haganah'a katılımıyla birlikte örgüt Araplara karşı savunmada bulunmaya başlamıştır. Jabotinsky, ayrıca halen İngiliz kurallarının hüküm sürdüğü İbrani ordusunun fikren İngilizlerden arınmasını sağlamıştır.

Haganah'ın oluşumu Achdut Ha'avoda Partisi¹⁶⁴ tarafından formalize edilmiştir. Gönüllülerin çoğunu ise; I. Dünya Savaşı'nda İngilizler için savaşmış Yahudi Lejyonu'na bağlı tecrübeli subaylar oluşturmuştur. İlegal bir örgüt olan Haganah, 1920'nin sonlarında İşçi Partisi'nin kontrolü altına girmiş, 1929'da güç kazanarak, kibbutzların ve yerleşim birimlerinin korumasını üstlenmiştir.¹⁶⁵ Haganah, 1939'da illegal yollarla Avrupa'dan göçe yardım etmiş, göçmenler Mossad ve Haganah işbirliğiyle gemilerle Filistin'e getirilmiştir.

1930'ların sonunda Haganah'ın içinde ikinci bir organizasyon şekillenmeye başlamıştır. Irgun Beth adındaki bu organizasyon, revizyonist tavrıyla Haganah'ın savunmacılığının yanı sıra saldırıya da geçilmesi gerektiği üstünde durmuş; 1937'de adı Irgun Zvei Leumi (Ulusal Askeri Örgütlenme) olarak değiştirmiştir. Haganah ile Irgun arasındaki en önemli farklılık; Haganah Arap gruplara karşı stratejik bir baskı politikası uygularken, Irgun'un intikam, misilleme ve terörist ataklarla kışkırtmasıdır.¹⁶⁶ Haganah'ın politikası savunmaya dayalı intikam saldırılarından oluşurken, Irgun saldırmacı bir politikayla kışkırtmacı terörist saldırılarda bulunmaktadır. Irgun, ayrıca İşçi Partisi'nin sendikasına bağlı olmak konusunda Haganah kadar gönüllü davranmamaktadır. Stern gangster grubu bu

¹⁶³ Amos Perlmutter, "The Israeli Army in Politics: The Persistence of the Civilian Over the Military", **World Politics**, Vol. 20, No. 4, 1968, s. 610-611.

¹⁶⁴ Achdut Ha'avoda: Emekçi Birliği anlamına gelmektedir. İsrail sendikası Histadrut'u oluşturan iki partiden biridir. Sol görüştedir. (Tony Greenstein, "Histadrut: İsrail'in İrkçi 'İşçi Sendikası'", <http://www.timeturk.com/tony-greenstein-histadrut-israilin-irkci-isci-sendikasi-11690-yazisi.html>)

¹⁶⁵ Ami Isseroff, "Haganah: A History of the Jewish Underground Defence Force in Paletsine",

<http://www.zionism-israel.com/Haganah.htm>

¹⁶⁶ Isseroff, a.g.m.

gönülsüzlüğün bir ürünü olarak ve Irgun'a destek sağlamak için kurulmuş; pekçok banka soygunu, kaçırma olayı ve silahlı saldırıya öncülük etmiştir.¹⁶⁷

Haganah'dan yetişenlerin ve eski Stern gangsterlerinin oluşturduğu üçüncü bir grupsa Lohamei Herut Israel (LEHİ; İsrail'in Özgürlüğü için Savaşanlar)'dir. Avraham Stern Haganah'dan ayrılıp, Irgun'u kuran kişilerden biri olarak esas düşmanlarının İngiliz emperyalizmi olduğunu savunarak yeni bir örgüt kurmuştur. Hem sağ kanattan, hem de sol kanattan üyeleri bulunan örgüt; II. Dünya Savaşı boyunca İngilizlerle savaşmayı durdurmamıştır.¹⁶⁸

Haganah; Irgun ve Lehi'ye karşı farklı duruşlar geliştirmiş, Lehi'ye Irgun'a olduğundan daha fazla karşı çıkmıştır. Irgun'un daha ilkesel bir programı olduğu savunan Haganah, Lehi'yi "klasik bir terör örgütü"¹⁶⁹ olmakla suçlamıştır. 1941'de İngiltere'nin himayesinde vurucu bir çevik kuvvet kurulmuştur. Palmach (Plugoth Machatz) özellikle II. Dünya Savaşı sırasında Filistin'in ve Fransa'nın elindeki Suriye'nin Naziler'in ele geçirme ihtimaline karşı savunulması amacıyla oluşturulmuştur.

Haganah ve Plmach, bugünkü İsrail Savunma Kuvvetleri'nin (IDF) çekirdeğini oluşturan örgütler olmuştur. Lojistik ve savaş planlama eksiklikleri de Haganah'dan IDF'ye miras olarak kalmış; İngilizlere ve Araplara karşı giriştikleri Özgürlük Savaşı İngilizlerden çaldıkları silahlarla gerçekleştirilmiştir.

İsrail'in kurulduğu 1948 senesinde Haganah 25.000 ile 30.000 arasında erkek ve kadından oluşan bir ordu görünümü kazanmıştır. Bu rakam, aynı zamanda 5-6 bin kadar da elit Palmach liderlerinden oluşmuştur.¹⁷⁰ David Ben Gurion'un önemli ve tartışmalı kararıyla Haganah, 28 Mayıs 1948 itibariyle İsrail Savunma Kuvvetleri (Tzva Hagannah Leyisrael - Tsahal) olarak görevine devam etmiştir.

İsrail Savunma Kuvvetleri (IDF); İsrail Devleti'ni Arap komşularının olası saldırılarına karşı savunma amacıyla kurulmuştur.

¹⁶⁷ Smith, **a.g.e.**, s. 121.

¹⁶⁸ Perlmutter, **a.g.m.**, s. 614-616.

¹⁶⁹ J. Bowyer Bell, **Terror Out of Zion: Irgun Zvei Leumi, LEHİ and the Palestinian Underground 1929-1949**, New York, 1977, s. 121-136.

¹⁷⁰ Smith, **a.g.e.**, s. 116.

İsrail Devleti, yüzyıllar sonra Ortadoğu coğrafyasına İngiltere eliyle ve Amerikan desteğiyle yerleştirildiğinde Arap komşularına karşı kendini savunma ihtiyacı içine girmiştir. Bu ihtiyaç giderek, İngiltere'ye de yönelmiş ve Ortadoğu'nu ilk terör eylemleri İsrail Savunma Kuvvetleri'nin ilk nüvesi olan Haganah tarafından gerçekleştirilmiştir. IDF, 1948'den bu yana beş büyük savaş vererek, İsrail'in savunulmasında büyük başarı göstermiş; dünyadaki iyi eğitim görmüş silahlı kuvvetlerden biri haline gelmiştir. Bu savaşlar; 1948 Savaşı, 1956 Süveyş Krizi, 1967 Altı Gün Savaşı, 1973 Yom Kippur Savaşı ve 1982 Lübnan Sorunudur. Bu savaşlar dışında; 2006'daki Lübnan – İsrail Krizi ve 2008-2009 İsrail – Gzze çatışmasında da ordu etkin bir rol oynamıştır.

IDF'nin Kara, Hava ve Deniz bölümleri, Savunma Bakanlığı'na karşı sorumlu üst düzey subaylardan oluşmaktadır. IDF'nin başlıca dayanağı, aralarında çoğu çarpışma birlikleri için gönüllü olan askerlerdir. Ayrıca; silah altına alınanlar ve askerlik mesleğini icra edenlerin dışında, düzenli aralıklarla eğitim ve hizmet için askere çağırılan yedek kuvvetler de mevcuttur.¹⁷¹ Savaş zamanlarında çoğunluğu bu yedek birlikler oluşturmaktadır.

İsrail Savunma Kuvvetleri'nde, kadınlar da askere alınmaktadır. Kadın ve erkek her İsrail vatandaşı 18 yaşında askere alınmakta; erkekler için görev süresi üç seneyken, kadınlar için iki sene olmaktadır. Mecburi hizmet tamamlandığında, her asker bir yedek birliğine tayin edilmektedir. Erkekler 51 yaşına kadar, bekar kadınlar ise 24 yaşına kadar her yıl yaklaşık 30 gün süreyle bu görevde hizmet vermektedir.¹⁷²

Ülkedeki azınlık gruplar açısından bakıldığında; din ve ırk ayrımı gözetilmeksizin her İsrail vatandaşının temelde aynı hak ve yükümlülüklerle sahip olduğunu söylemek mümkünse de; Yahudi olmayan vatandaşlar, İsrail ile savaş halinde olan devletlerle aile, din veya kültür bağları olduğundan IDF'deki zorunluk askerlik görevinden muaf tutulmaktadır. Bununla birlikte; gönüllü askerlik teşvik edilmekte ve 1957'den bu yana, cemaat liderlerinin isteği üzerine Dürzi ve Çerkez erkekler ordu hizmetini yerine getirmektedir. Onlar için "Azınlıklar Birimi" adı altında özel bir bölük kurulmuştur. Fakat, Dürziler başkalaşma ve ayrımı kabul

¹⁷¹ Perlmutter, **a.g.m.**, s. 624.

¹⁷² Chris C. Demchak, "Coping, Copying, and Concentrating: Organizational Learning and Modernization in Militaries", **Journal of Public Administration Research and Theory**, Vol. 5, No. 3, 1995, s. 354-355.

etmek istemediklerinden 1980'den beri bu durumu protesto etmektedir.¹⁷³ Meslek olarak askerliği seçen Bedevilerin sayısı da giderek artmaktadır.

Haredi topluluğuna mensup erkekler, askerlik görevini yerine getirirken ordu içinde her türlü dini inançlarını yerine getirebilmektedir. Ancak; pekçoğu bu görevi yerine getirmek yerine okullarda eğitim vermeyi tercih etmektedir. Buradan da anlaşılacağı gibi; İsraili vatandaşlar arasında sosyal eşitsizlik doğuracak şekilde Haredi topluluğunun kanunlarla ve ayrıcalıklar vermek suretiyle askerlik hizmetinden muaf tutulabildiği görülmektedir.¹⁷⁴ Örneğin; bu muafiyetlerden biri askerlik ve vergiden muaf tutulmalarıdır. Şöyle ki; ordu Hahamlığı'nda görevli hahamların savaş döneminde çarpışmaya gitmek yerine, savaşa gidenlere dua etmesi esas görevidir. Hahamların buradaki işlevi; savaşa gidecek askerlere dua etmenin ötesinde, savaşa geçerli ve dini temelleri olan bir sebep bulmaktır.

NRP içinde hakimiyeti ele geçiren Gush Emunim hahamlarının orduya sızmasıyla bu durum daha fanatik bir hal almıştır. Bu olay; laik Yahudileri ve Mesihçileri birbirine karşı tetiklemiş, ordu içinde yer kapma yarışı karşılıklı olarak tırmanmaya başlamıştır. Gush Emunim hahamları Yahudi bedeninin özellikli ve üstün olduğuna, savaşların İsrail toplumunun arınması, saflaşması ve Mesih'e yakınlaşması için yapıldığına inanmaktadır. Toprakların öldürerek (Yahudi olmayanları) kötülükten arındırıldığı üzerinde durularak, her Yahudi'nin savaşla yükümlü olduğu vurgulanmaktadır.¹⁷⁵ Bu da ülke içinde olduğu kadar, ordu içindeki fanatizmi de arttırmaktadır. Genellikle Aşkenaz kökenli olan Gush Emunim hahamları, Haredilerin aksine subaylığa kadar ulaşabilmektedir.

IDF'ye bağlı pekçok farklı birim bulunmaktadır. Bunlar arasında sınır polisleri, istihbarat güçleri, lojistik ve tıp birimlerini saymak mümkündür. Ancak; en önemlilerinden biri de Ordu Hahamlığı'dır. Hahamlık, ordu içinde özellikle Yahudi personele dini hizmet vermekle, askeri işler ve dini sorunlar konusunda karar almakla yükümlüdür. Başında askeri hahambaşı vardır ve tuğgeneral rütbesindedir. Şu an görevdeki hahambaşı Tuğgeneral

¹⁷³ Smith, **a.g.e.**, s. 122.

¹⁷⁴ Ephraim Tabory, "Avoidance and Conflict: Perceptions regarding Contact between Religious and Nonreligious Jewish Youth in Israel", **Journal for the Scientific Study of Religion**, Vol. 32, No. 2, 1993, s. 160.

¹⁷⁵ Shahak-Mezvinsky, **a.g.e.**, s. 132-140.

Avichai Rontzki'dir.¹⁷⁶ Rontzki, görevine 2006'da, Savunma Bakanı Shaul Mofaz'ın onayı ile başlamıştır.

Her birimde ya da üsde varolan Ordu Hahamlığı, ordu mutfağındaki yemeklerin denetimini, ordu bünyesindeki sinagogun bakımını ve yenilemesini üstlenmiştir. Ordu mensupları, hahamlık temsilcilerinden boşanma, nikah veya brit mila¹⁷⁷ töreni talep edebilmektedirler. Hahamlık, askerlerin Halacha'ya göre eğitimini sağlamakta ve kendilerini geçmişlerini öğrenerek tanımlamalarına yardım etmektedir. Bu noktada unutulmaması gereken noktalardan birisi de; Halacha'nın militarist bir söylemi olduğudur. Genelme ve önyargıların da etkisiyle Halacha, taş atanların öldürülmesini teşvik etmektedir.

Dinin ordu içindeki etkisini rütbelerde ve apoletlerde de görmek mümkündür. Örneğin; kolordunun tıp, eğitim ve gençlik, sınır polisi birimlerindeki bir subayın apoletinde Davut yıldızı bulunmaktadır. Yine ordu Hahambaşılığı'nın apoletlerinde On Emir'i simgeleyen bir figür vardır. Rütbelere ise; dini eğitim alan subaylar için değişmekte, her rütbenin başına rabbinin kısaltması olan "Rav"¹⁷⁸ kelimesi gelmektedir.

C.Yahudi Köktencililiği ve Ordudaki Kullanımı

Yahudi Köktencililiği; Mesihçi ideolojinin sığınağı olma özelliği taşımaktadır. Özünde Siyonist ideoloji bulunan Yahudi köktencililiği rol modeller olarak dini karakterleri kullanmaktadır. Bu karakterlerin en bilineni Yeşu'dur. Yeşu; Tevrat'ta belirtildiği gibi Musa'dan sonra Yahudilerin başına geçerek, onları vaat edilmiş topraklara götüren ve oradaki Filistinlilere etnik temizlik uygulayan kişidir. Yeşu, Tevrat'ın ve Tevrat Tanrısı Yahveh'in militarist yanının bir yansımasıdır. Bugün aynı şekilde yapılmaya çalışılan etnik temizlik dini anlamlar yüklenerek yapılmaktadır.

Yahudi Köktencililiği'nin en önemli örneklerinden biri Gush Emunim'dir. Gush Emunim liderleri, kendilerine ait homojen bir yerleşim biriminde yeni bir toplumsal model

¹⁷⁶ Joseph Croitoru, "İsrail Ordusu ve Askeri Hahamlar", http://tr.qantara.de/webcom/show_article.php/_c-670/_nr-423/_cmt-3f6baab87e69b48e0ae6e508b511f2cc/i.html

¹⁷⁷ Brit mila: Sözlük anlamı sünnet sözleşmesidir. Yahudilerin atası Hz. İbrahim, Tanrı ile bir sözleşme yapmış, bunu bir nişanesi olarak kendini ve oğlunu sünnet etmiştir. Yahudiler de erkek çocukları doğduktan sekiz gün sonra onları sünnet ederek, İbrahim'in Tanrı ile yaptığı sözleşmeye olan bağlılıklarını tescil etmiş olurlar.

<http://www.jafi.org.il/education/lifecycle/brit-itim/background.html>

¹⁷⁸ Rav zamanla generaller içinde kullanılmaya başlamıştır. Ancak genel kullanımda; Rav Aluf, Rav Seren, Rav Turai, Rav Samal Yehidati, Rav Samal Rishon gibi rütbelere eklenerek kullanılmaktadır. (Croitoru, **a.g.m.**)

oluşturmayı amaçlarken; hayallerindeki sofu, tek ırka ait, anti liberal ve kuralları Tanrı tarafından belirlenmiş evrensel olmayan toplumu savaşarak ve Filistinlileri yok ederek oluşturmaya çalışmışlardır. Dolayısıyla, barış bu tip köktenci liderler için kabul edilemez bir kelimedir.

Köktenci hahamlar barış yanlılarını hain ilan eden açıklamalarla fanatizmi tetiklemektedir. Oslo Barış Sürecinde yaşananlar bunun en önemli göstergesidir. Oslo Barış Anlaşması'nı kabul etmesi sebebiyle Başbakan Yitzhak Rabin ve bakanlarının “kutsal misyona ihanet“ suçuyla lanetlendiği bu dönemde, Rabin bir suikast sonucu öldürülmüştür. Katil Yigal Amir¹⁷⁹; öldürme emrinin Tanrı tarafından verildiğini savunmuş, İsrail'deki dini çevrelerin bu olaya sempatiyle yaklaştığı kamuoyu araştırmalarıyla ortaya konmuştur.¹⁸⁰ İsrail, bu olayla birlikte 1992'den beri devam eden normalleşme ve liberalleşme sürecinin sonuna gelmiştir.

Buradaki tezat şudur: Rabin, I. İntifada'ya denk gelen Savunma Bakanlığı döneminde İsrail ordusuna verdiği emirde küçük çocukların kolunu kırmalarını, onların ilerleyen zamanlarda birer terörist olacağını söylemiştir.¹⁸¹ Bu cümleden de anlaşılabileceği gibi, Rabin'in barış mantığı Siyonizm'den uzak bir mantık değildir. Ancak; mesihçi radikal hahamlar dini siyonizmin, laik siyonizme karşı bir savaş kaybettiğini düşünerek barışa karşı çıkmaktadırlar.

Baruch Goldstein, bu örneklerden bir diğeridir. 25 şubat 1994'te Cuma namazı sırasında İbrahim Camisi'nde 29 Müslüman'ı katleden ve pekoğunun yaralanmasına neden olan Goldstein, köktenci hahamlarca kahraman ilan edilmiş, cenazesinden sonra mezarı dindar Yahudiler için kutsal bir mekan haline gelmiştir. Goldstein, katliamdan önceki hayatında ordu hekimi olarak görev yapmış, İsrail ordusunda görevli olsalar bile Arapları tedavi etmeyi reddetmiş olmasına rağmen hibi ceza almamıştır. Bu olay, dönemin Savunma Bakanı Yitzhak Rabin ve Genelkurmay Başkanı Moshe Levy'nin de bilgisi dahilinde

¹⁷⁹ Yigal Amir: Mesihçi Hesder Yeshivot üyesi. Yoğunlaşmış milliyetçilik ve dinsel fundamentalizmle büyümüş, teoloji okullarında eğitim almıştır. Haham bir baba ve yuva öğretmeni bir annenin oğlu olarak dnyaya gelen Amir, Bar Ilan Üniversitesinde Hukuk okumuştur. (<http://www.nndb.com/people/560/000164068/>)

¹⁸⁰ “Rightists Launch Video Campaign To Free Rabin Killer Yigal Amir”,

<http://www.haaretz.com/hasen/spages/1012751.html>

¹⁸¹ Tabory, a.g.m., s. 164.

olmuştur.¹⁸² Hlacha kurallarına itaat etmek için ordu kurallarına uymayı reddeden bir subaya verilen bu tavizler, Rabin ve diğer ordu komutanlarının da Goldstein ile aynı görüşü paylaşarak, dinci partilere ve hahamlara teslim olduğunun bir kanıtıdır.

Köktenci gruplar, toplumun diğer kesimleri tarafından tehdit altında ve tehlikede hissettiği zaman bu tür eylemlerde bulunmuş ya da bulunacak kişileri eğitmiş, ancak dış düşmanlar karşısında toplumla birlik halinde bulunmuştur. Köktenci grupların orduya sızma eğilimi de bu yüzdendir.

Savaşı Protesto Eden Askerler, bu noktada harekete geçmektedir. Zira; misilleme mantığı ve intikam, İsrail ordusunca ahlaki bir değer ve kutsal bir ilke olarak kabul edilmektedir. Savaş yoluyla yeni bölgeler ilhak edilmekte, politik ve askeri yöntemlerle Araplar etkisiz hale getirilmekte, İsrail'e boyun eğmeyen hükümetleri devirmeye yönelik eylemler düzenlenmektedir¹⁸³. Bu tür eylemler halkın ve ordunun ulusal duygularını sürekli olarak ayakta tutmak ve 'Arap tehlikesi' mitini tanımlamak için kullanılmaktadır. Arap halkının reaksiyonlarını kontrol altında tutmayı başaramadıkları zaman, misilleme eylemlerini haklı çıkaracak provokasyon gerçekleştiren İsrail ordusu Yahudi insanlarında hayatını kurban etmekte tereddüt etmemektedir.

İsrail güvenliği doktrininin altında yatan faşizan mantığı ve bu mantığın ülke içinde giderek daha fazla ahlak zayıflığına yol açtığını, bölgesel düzeyde ise giderek daha fazla kaba kuvvet kullanımının arttığını gören ve bundan rahatsız olan bazı İsrail askerleri bu olayları protesto etmek için çeşitli gruplar oluşturmuştur.

Filistin Sorunu'nun barışçıl olmayan yollarla çözümü politikası, Lübnan Savaşı ile daha da somutlaşmıştır. FKÖ'nün temsil ettiği Filistin halkının tüm ulusal hak ve istemleri gözardı edilmiş, İsrail kamuoyunda bu savaşın haklı ve meşru olup olmadığının tartışılmaya başlaması kuşku doğurmuştur. İsrail yönetiminin sürekli olarak gündeme getirdiği, Arap ülkelerinden ve Filistinliler'den gelen askeri tehdit yalanı da inandırıcılığını yitirmiştir. Lübnan'daki Savaşa Karşı Komite adlı grubun Filistin halkının kendi kaderini belirleyebilme

¹⁸² Barry Chamish, "Yigal Amir Did Not Murder Yitzhak Rabin",

http://www.yitchakrabin.com/Barry%20Chamish/article_archive/2000/nov_00.html

¹⁸³ Lübnan'ın Hıristiyanlaştırılması bu yönde bir eylemdir. Ben Gurion; Lübnan'ın Hıristiyanlaştırılmasını 1954'te planlamış, bu doğrultuda içsel kavgalar yaratılarak ülkenin bölünmesi ve İsrail'e bağımlı kılınması hedeflenmiştir. (Livia Rokach, **İsrail'in Kutsal Terörü**, İstanbul, 2006, s. 23)

ve devletini kurabilme hakkını programına dahil etmesiyle birlikte İsrail ordusundaki savaş karşıtı gruplar da örgütlenmeye başlamıştır. Bu örgütlerden biri olan Peace Now, savaş karşıtı toplu örgütlenmeyi gerçekleştirmek amacıyla kurulmuş ve Filistin Sorunu'na tedbirli bir şekilde yaklaşmıştır.¹⁸⁴ Peace Now, güçlerini politik sistemin kurumları içinde denemiş ama bu kurumları denetleyebilmenin yolunun sokak eylemlerinden geçtiğini savunmuştur. Komite ile Peace Now arasındaki fark; Komite'nin ideolojik, Peace Now'ın ise politik tavır takınması, ülkedeki gelişmeleri gözlemleyerek, değişiklik gereksiniminde harekete geçmesidir. Ayrıca; Peace Now, İşçi Partisi'nin sol kanat görüşlerini benimsemektedir.¹⁸⁵

Lübnan'da girişilen savaşa karşı olmak amacıyla 7 Temmuz 1982'de 89 er ve subay tarafından imzalanan bir dilekçe ile kamuoyuna duyurularak resmileşen bir diğer örgüt, Yesh Gvul'dir. Coğrafi ve ahlaki olarak 'Bir Sınırı Var' anlamında kullanılan Yesh Gvul, Lübnan'a gitmek üzere emir alan askerlerin gitmeyi reddetmesi ve hapse atılması sonucu oluşmuştur. Özellikle; I. İntifada döneminde, İsrail barış hareketi içinde anti militarist proleteriyaya dayanan seçici reddediş felsefesinin gelişmesi ve politik statükoya karşı itaat etmeme hakkının kullanılması ile ayakta kalmıştır.¹⁸⁶ Toplu alınan bir karar sonucu oluştuğu için kamuoyuna illegal bir örgüt olarak yansıtılmıştır.

Yedek bölüklerin içindeki başka bir protesto grubu ise; 'Susmak İstemeyen Askerler' grubudur. Bu gruplar nihilizm'den uzak, tüm dünya ile dayanışma içinde yaşamayı hedefleyen gruplardır. Gerçek yurtseverliğin, İsrail'i korumak ve savunmak olduğuna inanmaktadırlar.¹⁸⁷

Siyah Kadınlar Hareketi, İsraili Kadınlar Barış Koalisyonu eylemcileri, Gush Shalom ve Taayush gibi insan hakları örgütleri de; boyun eğmeyi reddeden askerler ve subaylarla birlikte işgale karşı savaşmakta, kaba kuvvete dayalı politikalara direnmekte, etnik temizlik ve topyekün savaş ihtimallerinin ortaya çıkmasını engellemeye çalışmaktadır.¹⁸⁸ Aynı zamanda; İsrail'i tamamen silahlı ama giderek daha fazla tecrit edilmiş olarak yeni bir gettoya

¹⁸⁴ Bunzl, **a.g.e.**, s. 16-19.

¹⁸⁵ Khalil Shikaki, "The Politics of Paralysis: Peace Now or Hamas Later?", <http://www.foreignaffairs.com/articles/54205/khalil-shikaki/the-politics-of-paralysis-ii-peace-now-or-hamas-later>

¹⁸⁶ Peretz Kidron, **Yesh Gvul (Başkaldıran İsrail Askerleri)**, İstanbul, 2005, s. 29.

¹⁸⁷ Bunzl, **a.g.e.**, s. 36-37.

¹⁸⁸ Michael Warschawski, **İsrail Toplumunun Krizi**, İstanbul, 2006, s. 137

kapatmaya çalışan tecrit felsefesine de itiraz etmekte, birlikte yaşamak için işbirliği ve dayanışmayı savunmaktadırlar.

İsrail muhalefet hareketi içindeki ideolojik akımları ikiye ayırmak mümkündür. Bunların ilki; varolanı değiştirmeye güçlerinin yetmeyeceğini düşünen ve Yahudi halkına zarar getireceği gerekçesiyle her türlü taşkınlığı reddedenlerdir. İkincisi ise; sorunların kesin çözümü için radikal değişimi öngörenlerden oluşmaktadır. Bu grupların ortak noktaları, temellerinde Filistin Sorunu'nun yer alması ve bu sorunun ancak politik, sosyal ve ulusal alanlarda köklü dönüşümlerle çözülebileceğine olan inançlarıdır.

İsrail'de başlayan sorgulama süreci ve barış hareketini yaratan temel düşünce; savaşın artık politik amaçlı bir işgal savaşı olarak algılanmaya başlanmasıdır. Zamanla yığımsal bir nitelik kazanan bu hareketin gelişimi Ortadoğu'daki çatışmaların sona ermesini talep eden ve bu amaçla direnen bölge ülke ülkeleri için olduğu kadar dünya ülkeleri için de büyük anlamlar taşımaktadır.

Ordunun Uyguladığı Askeri Sansür'ün de devreye girmesiyle pekçok sorunun hasır altı edilerek aşılabileceği inancı İsrail'de yaygındır. İsrail'in uzun dönemli planları; ordu generalleri, istihbaratçılar ve üst düzey bürokratlarca kararlaştırılmaktadır. Hükümet ve Başbakan'ın siyaset geliştirdiği çok nadirdir.

Ordusu vatandaşlarının tamamından oluşan ve onların savaşma arzularına dayalı İsrail gibi ülkelerde; özellikle dış politika söz konusu olduğunda, gerçek siyaseti generaller ve bu generallerle yakın ilişkisi bulunan köşe yazarları belirlemektedir. İsrail için öncelikli politikaların hedefleri Fas'tan Pakistan'a kadar tüm Ortadoğu'yu kapsamaktadır. Bu politikalar birbiriyle iç içe geçmiş iki ana hedef taşımaktadır. Bunların ilki; bölgesel hegemonya arayışı, ikincisi ise; İran ve Irak hariç Ortadoğu'da halen varolan rejimlerin istikrarına yardımcı olmaktır.¹⁸⁹ Ancak; İsrail'in Körfez ülkelerinin güvenliğini sağlayacağı iddiasıyla onlar üzerinde hegemonya kurması, Körfez bölgesinde nükleer güç oluşturma amacının sadece bir parçasıdır.

¹⁸⁹ Israel Shahak, **İsrail'in Nükleer Sırları**, İstanbul, 2003, s. 11.

İsrail’de günlük yayınlanan gazetelerin yanı sıra, bir de Şabat ve bayram arifelerinde yayınlanan derinlikli gazeteler bulunmaktadır. Bu gazetelerin bir kısmı dindar kesime hitap ederken, Kol Hair¹⁹⁰ gibi bazıları da seküler, hatta radikal sayılabilecek kadar modern gazetelerdir. Ancak solculukla suçlanan Kol Hair’de, 2002 Sonbaharı’nda özel bölümlerden sorumlu editörlerin çoğuyla, yazarların hemen hemen yarısı ya kovulmuş ya da dışlanmış.

Aşırı sağcı partiler; barışın bir yanılsama olduğunu ve genç kuşağı 1948 ruhuyla yeniden eğitmek, onların erkeksi, güçlü, savaşçı ruhlarını canlandırmak gerektiği üstünde durmaktadır. Toplumun; gerçek bir kültürel, ideolojik, hukuksal ve kurumsal karşı reformasyon anlamını doğuracak şekilde gelecekteki savaş yıllarına hazırlanması gerektiği vurgulanmaktadır. Bu görev; Eğitim Bakanlığı’na verilmekte, “Daha fazla Siyonizm, daha fazla Tevrat” düsturuyla müfredat yeniden düzenlenmekte ve tarih kitaplarındaki yenilgi imaları yok edilerek, demokrasi, barış gibi dersler kaldırılmaktadır.¹⁹¹ Yahudi bilinci ve geleneğe bağlılığını güçlendirmek için devlet okullarında hahamların görevlendirilmesi teşvik edilir, savaş dönemlerinde başarısızlık haberleri veren gazeteler kapatılarak, yazarları ‘solcu’ oldukları iddiasıyla hapse atılır, başarısız olunan konular hakkında yorum yapan akademisyenler lanetlenir. Başarısızlıkların hasır altına alınması için tarihten gelen mitler yeniden toplumun zihnine yerleştirilerek, toplum ve uluslararası kamuoyu manipüle edilir.

Ordunun ihmali sonucu meydana gelen asker ölümlerine ilişkin haberler 1970’li yılların sonlarına kadar yasaktı. Halen herhangi bir rahatsızlığını dile getiren asker görüntüleri İsrail’de yasak olmasına rağmen, hastane yatağında gülümseyerek yatan yaralı asker görüntüleri teşvik edilmektedir. Ancak; 1982 Lübnan Savaşı ile birlikte asker şikayetleri ve protestolarının gazete ve televizyonlarda gösterilmesine izin verilmiş, hatta savaş karşıtı taşlamalara göz yumulmuştur.¹⁹²

1980’li ve 1990’lı yıllarda medya sağ kesimlerce düşman ilan edilmiş, radyo ve televizyon istasyonları savaş çabalarının hizmetine koşulmuş bir perspektifle savunma bakanlığına bağlı hale gelmiştir. Eleştirel ruh ve açıklık, yerini emirle yürütülen propaganda,

¹⁹⁰ Kol Hair: ‘Tüm Kasaba’ anlamına gelmektedir. İbrani gazetelerinin en radikali olan Kol Hair, modern müzik ve dans gibi moda uygun konulara yer vermektedir. Kol Hair; Haaretz’i yayınlayan Shoken grubunun en popüler ve yaygın yayınıdır. (Warschawski, a.g.e., s. 75)

¹⁹¹ Warschawski, a.g.e., s. 79-80.

¹⁹² James A. Reily, “Israel in Lebanon, 1975-82”, **Merip Reports**, September/October 1982, s. 17.

otosansür ve ordu raporlarının içeriğine itiraz eden herkesi lekelemeye bırakmıştır.¹⁹³ İsrail’de savaş koşullarında güvenlikten sorumlu kişiler daha fazla güç sahibi olmakta, sıradan vatandaşların; hatta yasaların üstündeymişçesine hareket etmektedir. Örneğin; gösteri yapma ya da bildiri dağıtma hakkını her polis kendi kafasına göre engelleyebilmektedir.

Yasal olarak; İsrail ordusu sansürü her istediğini yapacak güçtedir. Ordu; medya, üniversite, tiyatro, posta ve daha pek çoklarını denetleyecek sansür komiteleri kurmuştur. Bunun sebebi;”kurallar ve verilen yetkiler haricinde her türlü bilginin devlete ait ve gizli oluşu”¹⁹⁴ prensibinin varlığıdır. Sansür komitelerinin tek amacı; düşmana yardımcı olabilecek veya İsrail’in savunma yapısını zayıflatacak güvenlikle ilgili bilgiler içeren yayınları engellemektir. Bu komiteler, bir ordu temsilcisi ile gazete ve hükümet temsilcilerinden oluşmakta, Genelkurmay Başkanı tarafından onaylanmaktadır. Bu noktada; onay alamayan gazeteler kapatılmakta, baskı makineleri, faks cihazları ve diğer makinelere el konmaktadır. Yasalar; İsrail’in savunma yeteneğini, ulusal barışı ya da düzeni tehlikeye atma ihtimali taşıyan herhangi bir yayını herhangi bir gerekçe göstermeksizin yasaklama yetkisiyle donatılmaktadır.¹⁹⁵

1980’lerden sonra; ‘güvenlik’ sözcüğü gençleri motive etmeye yetmeyince, Siyonizm üniversite ve medyada eleştirilmeye başlayınca Yüksek Mahkeme, devlet ve toplumu demokratikleştirmek adına gerçekçi bir süreç başlatma ihtiyacı duymuştur. Askeri sansür sivil denetime alınmış, basın özgürlüğü tanınmıştır.

D. İsrail İç Siyasetinde Havra-Ordu İlişkisi

İsrail devletinde dinsel kurumlar hem savaşı hem de toplumun radikalleşmesi sürecini desteklemekte; din, İsrail toplumunun gereksinimlerine göre şekillendirilmektedir. Yahudilikteki iki ana eğilim -Partikülarist ve Evrensel- ordu içinde de kendini göstermektedir. İsrail’deki koyu Yahudiler; kendini çevresinden yalıtmış, seçkinci, kimlik merkezli ve dar anlayış getiren bir geleneğe sahiptir. Bu geleneğin yansımaları okullarda verilen eğitimde ve ahlaksal değerlerde görülmektedir. Kutsallık kavramı Siyonist yorumla tüm İsrail halkı için kabul edilmiş ve bir politik görüş dinsel kurumca meşrulaştırılmıştır. Evrensel anlayış

¹⁹³ Amir Oren, “The Political Arm of Organized Crime”, <http://www.haaretz.com/hasen/spages/1056271.html>

¹⁹⁴ Yaron Katz, “Global Media Influence on the Operational Codes of Israel's Intelligence Services”,

International Journal of Intelligence and CounterIntelligence, Volume 19, 2006, s. 320.

¹⁹⁵ Shahak, **Nükleer Sırlar**, s. 25-28.

çerçevesinde azınlık durumundaki gruplar ise, plüralist ve hoşgörülü bir yaklaşımı benimsiyor olsa da, Filistin topraklarındaki İsrail devletinde Yahudiliği geleneklerle birlikte değerlendirmektedirler. Buradaki ağırlık noktasını ise, Kenan topraklarının fethi ve Yeşu'nun kitabı oluşturmaktadır.¹⁹⁶

Yeşu, daha önce de belirtildiği üzere; Hz. Musa'nın Kenan iline ulaştıktan sonra liderliği devrettiği ve Tevrat'ta belirtildiği şekliyle “Yahve'nin ordugahının” önemli bir askeridir. Yeşu, Filistin topraklarında etnik temizlik yapan ve bugün Yahudi köktenciler tarafından kahraman ilan edilen bir liderdir.

İsrail'deki Yahudileri Filistinli Araplara göre daha ayrıcalıklı kılan politika, etnosantrik yaklaşımların ön plana çıkmasına sebep olmakta; dinin politize olma sürecinde nüfusun etnik ve kültürel bileşenlerinde değişim gözlenmektedir. Bu süreç, devleti kuran Ben Gurion ile başlamış ve günümüze kadar kabalaşarak devam etmiştir. Ben Gurion, dinin politize olmasını temsil eden ve Yeşu'nun kitabından destek alan bir lider portresidir. Din, artık, ırkçı politikalar dahilinde uygulanan kısımları onaylamak ve haklı göstermek için kullanılan bir doğrulama aracı haline dönüşmekte; ordu ise bu kısımları sorgulamadan yapacak mekanizma şekline bürünmektedir. İdeoloji, bu noktada, din ile ordu arasındaki geçişi ve bağı kolaylaştıran bir rol oynamakta ve halkın geçmiş acılarını taze tutma görevini üstlenmektedir.

Filistin örneği açısından bakıldığında; İsrail devletinin en önemli kararlarından birinin Altı Gün Savaşı'nın ardından gelen yedinci gün olduğu söylenebilir. O gün, İsrail devletinin bu savaşı savunma amaçlı mı, yoksa saldırı amaçlı mı yaptığına ilişkin karar verilmiş; savaşı bir fetih savaşına dönüştüren süreç başlamıştır. Böylelikle; İsrail devleti, Yahudi halkının bağımsızlığını simgeleyen bir kurum olmaktan çıkmış, başka bir halk üstünde egemenlik kurmak için kullanılan bir güç haline dönüşmüştür.

1. İsrail İç Dinamiklerini Belirleyen Dinamikler:

İsrail devletinde havranın etkisi her kesim ve devletin her birimi üzerinde hissedilmektedir. Genel işleyiş açısından bakıldığında; Hahambaşı savaşın, İsrail halkının ve

¹⁹⁶ Bunzl, a.g.e., s.78-80.

İsrail devletinin korunması için yapılan kutsal bir savaş olduğunu haykırmaktadır. Filistinliler için kullandığı “temizlik, yok etme...vs.” kavramlarla halkı kışkırtmakta, savaşı teşvik etmekte, desteklemekte ve özendirilmektedir.¹⁹⁷ Hahamlar kutsal savaş adına verdikleri fetvalarla ordunun Siyonist siyasetini meşrulaştırmakta ve halkı bunun haklı bir savaş olduğuna inandırmak için medyayı kullanmaktadır. Siyasi partiler; İsrail’deki din adamlarına büyük imtiyazlar sağlayıp, tavizler vererek güçlenmelerine yardımcı olmaktadır. Diaspora ise; bu aşamada İsrail devletinin bölgede yürüttüğü savaşa uluslararası kamuoyunda destek sağlama işlevini yürütmektedir.

a. Hahamlık:

İsrail devletinde din önemli bir yere sahiptir. Hahamlık; dinin günlük koşullarını belirleme rolü üstlenmenin yanı sıra meşrulaştırıcı bir etkiye de sahiptir. Siyasi partiler tarafından kendilerine sağlanan taviz ve imtiyazları ordunun savaş yanlısı politikalarını desteklemek ve haklı göstermek için kullanan hahamlar, vergi vermemekte, askere gitmemekte; buna mukabil, devletten maaş almaktadır. Filistinliler özelinde Araplara karşı oluşturulan örgütlere hem maddi hem de manevi destek veren Hahamlık, bu aşırı dinci örgütlerin politik uzantılarıyla da bağlantılı durumdadır.¹⁹⁸ Hahamların göz ardı edilemez ağırlığının hissedildiği İsrail’deki sağcı partilerin en güçlüsü Likud bile bu örgütlerin taleplerine karşı gelememektedir.

Yasal kalıpları açısından; Hahamlık kararlarını Halacha’ya dayandırmaktadır. Halacha; daha önce de ifade edildiği gibi, iki ana kaynaktan doğmaktadır: Tevrat’ın ilk beş kitabı olan yazılı yasa Talmud ve sözlü yasa olarak Mishnah. Talmud, V. ve VI. yüzyılların sonlarında iki kez edite edilmiş ve o zamanlardan bu yana Halacha’nın otoriter gücü, kaynağı olarak lanse edilmiştir.¹⁹⁹ Bunun dışında; XII. yüzyılın sonunda Maimonides, XVI. yüzyılın sonlarında ise Joseph Karo Talmud’u kanunlaştırmıştır. Karo’nun Sulkhan Aruch’u standart kanun olarak kabul edilmiş, daha sonra yargısal kararlar Sulkhan Aruch’a dayandırılmıştır.

Siyonist gruplar tarafından Yahudilerin çoğunlukta olduğu bir politik sisteme dayalı bir Halacha’nın geçerliliği için Hahamlığı cesaretlendirmektedir. Halacha’nın bu esnek

¹⁹⁷ Haaretz, 13.Haziran.1982.

¹⁹⁸ Murat Erdin, **Hamam ve Hizbullah**, İstanbul, 1999, s. 125.

¹⁹⁹ İsrail Enformasyon Bakanlığı, **a.g.e.**, s. 74.

kullanımı nedeniyle pek çok İsraili dinlerinin tahrip edildiğini düşünmekte ve dinine yabancılaşmaktadır.

Kach, Kahane Hai, Yolların Güvenliği Komitesi, Kutsal Birlik, Arap Terörü Kurbanları Komitesi, Moshe Levinger'in Takipçileri, Moledot, Agudat Y'israel ve Habad gibi aşırı dinci ve radikal örgütler²⁰⁰, amaçları işgal topraklarında kurulu Yahudi yerleşim birimlerinin güvenliğini sağlamak ve bu topraklarda "tek bir Filistinli bırakmama" çağrısında bulunan, pek çoğu yeraltına itilmiş, silahlı örgütlerdir. Örgüt mensuplarının çoğu dini eğitim veren okullarda yetişmiş kişiler, emekli generaller ya da din adamlarıdır. Adı geçen örgütlerin bazıları İsrail içindeki Siyonist ruhun korunmasına yardım ederken, bazıları da diasporadaki Yahudileri Siyonist ideallerle örgütlemektedir.

Hahamlık, Aşkenaz ya da Sefarad olmasından öte Yahudi yaşamını organize etmeye çalışan Ortodokslardan oluşmaktadır. İsrail'de ayrıca her biri Ortodoks yargıçlarca yönetilen din mahkemeleri bulunmaktadır. Bu mahkemeler, Yahudilikle ilgili tartışmalarda son sözü söylemekte; Kosher sertifikası vermekte, Pesah ve Shabbat ile ilgili yasalarda fikir beyan etmekte, Yahudi ölümleri, evlilik, boşanma ve Yahudi göçmenlerin statüsü konularına bakmaktadır.

İsrail devleti sinagoglara hükümet desteği sağlamaktadır. Ancak; Konservatif ve Reformist sinagoglar Ortodoks sinagoglar gibi hükümet desteği ve fonlara ulaşamamakta, hahamlarına dini seremonilerde görev verilmemektedir. Ortodoks sinagoglara uygulanan bu ayrıcalık devletin seküler kesiminde tepki ile karşılanırsa da; Hahamlık tarafından kullanılan dini ifadeler ve sürekli canlı tutulan geçmiş acılar, seküler kesimden bazı insanların sahip oldukları yaşamı reddedip İsrail'deki eğitim programlarına ve yeshivalara katılarak Ortodoklaşmalarına neden olmaktadır. Baal Teshuba, Aish HaTorah, Breslov Hasidic, Arachim ve Yad Le Achim bu hareketlerden bazılarıdır.

Hahamlık, Yahudiliğin doğuştan gelen ve Allah tarafından seçilmiş olanlara bahşedilen bir kimlik olduğuna inanmaktadır. Bu doğrultuda, İsrail devleti vatandaşlarının taşımak zorunda olduğu kimliklerin üzerinde Arap, Dürzi, Yahudi gibi kimliklerin yazılı olmasında da Hahamlık'ın doğrudan etkisi gözler önüne serilmektedir.

²⁰⁰ Adı geçen örgütlerle ilgili daha geniş bilgi için bkz. Erdin, **a.g.e.**, s. 126-127.

Ordu içinde laik kesimin artmasından ve Tevrat'ta kendilerine bırakılan Kenan topraklarının ele geçirilmek yerine barış yapmak suretiyle Araplara bırakılmasından endişe duyan Hahamlık, Gush Emunim gibi radikal örgüt üyelerinden bazılarını ordu içine yerleştirmekte ve ordu içindeki savaş söylemini sürekli canlı tutmaktadır. Bu söylemin harekete dönüştürülmesi safhasında ise; halkın gözünde savaşı meşru kılmakla yükümlü olan Hahamlık, medya üzerinde kurduğu baskı ile bunu kolaylıkla sağlarken, diaspora yoluyla da dünya kamuoyunun gözünde savaşın doğrulanmasını sağlamaktadır.

b. Ordu:

İsrail ordusu Tsahal'da tamamen Ortodoks olan kendi Yahudi papazları için Hahamlıktan onay almak gerekmektedir. Ordu, askeri servise alternatif olarak Hesder²⁰¹ programı dahilinde Dindar Siyonist yeshiva öğrencilerinin dini taleplerine dayanan birtakım ünitelere de sahiptir. Elit din öğrencilerinin küçük bir kısmı üniforma bile giymemekte, dindar halkı yönetenlerle birlikte orduyu yönetenler de dindarlaşmaktadır. Bu kişilerin orduda tutulma sebebi ise; orduyu çevresindeki laik esintiden korumaktır.

İsrail ordusunu özel kılan unsurlar; ordunun kendine has ruhu, dayandığı dini kökenler, düzenli ve profesyonel askerlerden oluşan yapısı, barış zamanındaki eğitim fonksiyonu ve öncü kimliğidir. Ordu içindeki askerlere ilham veren ve güçlerini korumasını sağlayan tarihleri ve kaderleri olduğuna inandıkları “yurtlarını” koruma azimleridir. Bu noktada; askerleri savaşa sürekli hazır tutan en önemli iki sözcük: zafer ve güvenlidir.

Ordu'nun en önemli özelliklerinden biri; Savunma Bakanlığına bağlı ve birbirine entegre olmuş hava, kara ve deniz kuvvetlerinden oluşuyor olmasıdır. Her güç arasında dengeli ve doğal bir rekabetten söz edilebilir, ancak hepsi birbiriyle işbirliği içindedir. Bütün servislerde rütbelere ayırdır ve hepsi Kutsal Kitap Tevrat'tan alıntıdır.²⁰²

²⁰¹ Hesder: Düzen, düzenleme anlamına gelmektedir. İsrail Savunma Kuvvetleri içinde ve genellikle dindar Siyonist çerçevede askeri eğitimin yanında Talmud eğitimi de veren program. Programın amacı; insanlarını ve ülkesini korumaya, bunu bir görev, bir ayrıcalık saymaya, İsrail'i Talmud kadar sevmeye hazır insanları eğitmektir. Kendi ruhsal ve entelektüel gelişimlerini ülkelerine hizmet ederek keşfetmelerini sağlamaktır.

²⁰² Moshe Peralman, **Ben Gurion Looks Back –in talks with Moshe Pearlman-**, Newyork, 1965, s. 1144-145.

Ordu, Tevrat'ın İsrailoğullarına vaat ettiği toprakların ele geçirilmesi için gerekli olsa da dış ilişkiler cephesinde politik dövüş gerçekleşmeden tek başına yeterli değildir. İsrail, sağlamak için güçlü bir ordunun yanı sıra politik ilişkilerinin iyi olduğu, güçlü dostlara sahip olmak gerektiğini bilen bir ülkedir.

Ordu içinde İsrail peygamberlerinin söylemleri önem taşımaktadır. Bu söylemlerin kayda değer bir kısmı silahların korumasız uluslara doğrultulmamasını ya da daha fazla savaş olmamasını öğütlemekte, ancak gerektiğinde özellikle kendi toprakları söz konusu olduğunda savaşı mazur göstermektedir. Tehdit zamanlarında düşmana karşı ordu ve savunmanın önemi vurgulanmaktadır. Çünkü; en büyük İsrail peygamberi Musa da kendi uluslarının tarihteki ilk kumandanıdır.²⁰³

İsrail ordusunun faşist olmasından endişelenen pek çok kişi bulunmaktadır. Fakat, ordu farklı göçmen grupları kendi bünyesinde homojen bir topluluk halinde bir arada tutmaktadır. Bunu ordu içinde geliştirdiği eğitim mekanizmasıyla sağlamaktadır.

İsrail ordusu politik olmayan bir kurumdur. Yine de, ordu üzerindeki politik etki belli kategorilerde tartışmaya açılabilir: dış ilişkiler ve ulusal güvenlikle bağlantılı hükümet politikaları üstüne ordu personelinin etkisi, subayların politik oryantasyonu ve emekli subayların politik rolü. İsrail'deki Savunma Bakanları'nın çoğunluğunun asker kökenli ve/fakat politik geçmişleri bu konuya örnek olarak verilebilir. Bununla birlikte; demokratik bir devlette yaşamaları sonucu, bütün İsrail askerleri oy kullanma ve politik bir partiye ya da yasal bir organizasyona katılma hakkına sahiptir. Ancak; ordu, devletin savunma kuvveti olarak seçilmiş hükümete hizmet etmektedir.

Ordu, dışarıda olduğu kadar içeride de önemli bir yere sahiptir. İsrail'i bu kadar kısa bir zaman diliminde İsrail yapan ve sadece Asya ve Afrika'nın değil, Avrupa ve Amerika'nın da dikkatini çekmesini sağlayan kibutz, moshav, Histadruth (sendika) ve transportasyon, bankacılık, sağlık hizmetleri, yol yapımı, marketingi birbiriyle buluşturan işbirliği sistemleri de ordunun desteği ve askere gidenlere verdiği eğitimler sonucu oluşmuştur. Örneğin; ordunun bir parçası olan Nahal, dövüşebilen öncü gençlerden (kadın ve erkek) oluşmaktadır. Orduya katıldıklarında diğer askerlerin aldığı eğitimin yanı sıra çiftlik ve kibutz

²⁰³ "Amelek geldi ve Rehidim'de İsrail ile dövüştü...", **Çıkış, 17/16.**

organizasyonu öğrendikleri dersler almaktadırlar.²⁰⁴ Gadna ise; Gençlik kuvvetleridir ve 14-17 yaşındaki gençlerin eğitimi için kullanılmaktadır. Rutin ortaokul eğitiminin yanında savunma eğitimi de almaktadırlar.²⁰⁵ Bu eğitimlerin amacı; göçmenleri sosyal hayata uyumlu hale getirmek, toplumda yer edinebilmelerini kolaylaştırmaktır.

Manda döneminde İsrail'in savunmasını üstlenen Haganah ve Palmach sosyalist işçi parti Mapai ve kibutz programlarıyla sıkı ilişkiler kurmuş; Irgun ise, Viladimir Jabotinsky ve Begin'in sağcı revizyonist hareketiyle ilişkilerini yürütmüştür.

c. Siyasi Partiler:

Daha önceki bölümlerde de ifade edildiği üzere; Hahamlık İsrail meclisi üzerinde de etkilidir. Knesset üyelerinin 120'sinde 25'i Ortodoks ve Hahamlığa bağlı üyelerdir. Aralarında dindar Siyonistler ya da nasyonal dindarlar olduğu gibi Siyonizm yanlısı nasyonalist ideoloji ile haredi yaşam tarzını birleştiren "Hardal", ultra Ortodoks nasyonalistler de bulunmaktadır. Özellikle Revizyonist Sağ kanat, dindar partilere her zaman kabuklar bakmaktadır. 1977'de Begin'in Knesset'teki Haredi üyelere koalisyon kurmak için daha çok güç ve askeri muafiyet vermesi karmaşa yaratmıştır.

İsrail, laik bir devlet olsa da, meclisteki dindar partiler ülkedeki dini statükonun korunması için çaba harcarlar. Bu yüzden de; hahamlığın elindeki güçler ve yetkiler azaltılmak yerine, bu partilerce korunur. Din, her ne kadar politikanın dışında tutulmaya çalışılsa da, dindar partiler bunu zorlaştırmaktadır. Dini inançlarını sinagog, dindar gençlik hareketleri, gazeteler, dergiler, verilen dersler, dindar kurumlarca yönetilen özel okullar ve daha pek çok yolu kullanarak yaymaya ve hatta seküler siyasi partilere nüfuz etmeye çalışmaktadırlar. Zira; en radikal sol partilerde bile dindar partilerdekiler kadar koyu dindarlar bulunabilmektedir.

İsrail devletinde siyasi partiler her kesimle iyi geçinmek durumundadır. Seçim sonuçlarında koalisyonla başa geldiği düşünüldüğünde, dindar partilerin istekleri önem kazanmakta ve değerli görünmektedir. Zamanla bu partiler tarafından destek gören radikal gruplara bile tolerans gösterilmekte, yasa dışı olmadığı sürece yaptıklarına saygı

²⁰⁴ Pearlman, **a.g.e.**, s. 143.

²⁰⁵ İsrail Enformasyon Bakanlığı, **a.g.e.**, s. 260.

duyulmaktadır. İsrail'in laik bir hükümet tarafından yönetilmesine en çok inananlardan biri olan Ben Gurion bu konu ile ilgili anılarından birini şöyle aktarıyor:

“Neturei Karta²⁰⁶, en radikal dinci gruplardan biri olabilir. Ama bence saygıyı hak ediyorlar. Kurtuluşun Mesih'in gelmesiyle olacağına ve bunun Tanrı'nın bir emri olduğuna inanıyorlar. Onlar alıştığımız suçlular gibi değiller. Başka bir açıdan; bizim de geldiğimiz bir dünyayı temsil ediyorlar. Büyükbabalarımızın dünyasını... Aynı inançlar, aynı görünüş, aynı elbiseler ve aynı sakal; büyükbabalarımız gibi görünüyorlar. Size taş bile atmış olsa, büyükbabanızı nasıl hapse atabilirsiniz?”²⁰⁷

Dindar partilerin çoğu Siyonist ideallere bağlı, kendilerini ülkenin ulusal çıkarlarına adanmış kişilerden oluşmaktadır. Mafdal, İsrail'de bu partilerin en çok destek görenidir. Ortoksları ve ultra Ortodoksların yüzde 15'inin desteğini alan Mafdal, İsrail'in en büyük ve politik olarak en etkin dindar partidir. Ortodoks Yahudiliğin, Mesih'in gelişi öncesinde Yahudi toplumunu kusursuzluğa eristirecek tek unsur olduğuna inanmaktadırlar. Ancak, seküler partilerle koalisyon kurarak iktidara sahip olabilmekte, seküler partileri reddetmemektedirler.

Mafdal, Mizrahi ile başlayan yolda devam etmekte ve Ortodoksluğun bir yaşam biçimi olarak dindar okul sisteminde öğretilmesi gerektiğini savunmaktadır. Mafdal üyeleri ayrıca, dini eğitim veren liseleri, Ortodokslara ait kibbutz ve moshavları ve Ortodoks gençlik hareketlerini desteklemektedir.

Çok partili sistemin geçerli olduğu İsrail'de dindar partilerin yanında laik partilerin de belli salınım alanları bulunmaktadır. Dindar partiler ile laik partiler birbirleriyle koalisyon hükümetleri oluşturabilmektedir. Laik partiler arasında en çok etkin olanlar İsrail İşçi Partisi ve Likud'tur. İşçi Partisi sol görüşlü bir parti olarak Mapam'ın devamı niteliğindedir. Ben Gurion, Golda Meir, Zalman Shazar, Levi Eshkol, Pinhas Sapir, Kadish Luz ve Abba Eban

²⁰⁶ Neturei Karta: Şehrin bekçileri anlarına gelmektedir. İsrail'in modern bir ulus olması için Halacha kurallarının uygulanması gerekmektedir. Bu mesihin gelişinden önceki dönemde Yahudileri birbirine bağlayan güç olacaktır. Neturei Kartaların çoğu Kudüs'ün Ortodoks kesiminde yaşamaktadır ve tamamı Aşkenazdır. Seçim dönemlerinde oy kullanmazlar. Devlet destekli okullarda, kashrut ve diğer dinlerle ilgili konularda hahmılığın etkisini yitirdiğini düşündükleri için çocuklarını devlet okullarına göndermezler. Agudath Israel ve Mafdal gibi diğer Ortodoks gruplar üstüne saldırılarda bulunurlar. İbranice'yi günlük hayatlarında kullanmazlar. Çünkü; devletin seküler olduğuna, İbranice'nin ise kutsal bir dil olduğuna inanırlar.

²⁰⁷ Pearlman, **a.g.e.**, s. 221.

gibi İsrail siyasi tarihinin önemli isimleri İşçi Partisi kökenlidir. Sendika, kibbutz ve moşav İşçi Partisi'nin desteğiyle otaya konmuştur.²⁰⁸

Likud ise; Menachem Begin'in liderliğindeki Herut Partisi'nin devamı niteliğindedir. Herut'un özünde getirdiği Jabotinsky'nin Revizyonist Hareket ideolojisine bağlı siyonist, sağ merkezde yer alan bir partidir. Yahudi devleti için Siyonist mücadelede en önemli politik girişim olarak; Siyonist organizasyonun, militanlığın ve ultra milliyetçiliğin savunulması önem kazanır.²⁰⁹ Diaspora'da yaşayan yetenekli ve paralı Yahudiler Likud'un finansmanında rol oynar. Siyonist amaçları gerçekleştiren sistematik terör ve sabotaja dayalı savunmayı savunan Likud, çoğunlukla ordu kökenli başkanlarıyla dikkat çekmiştir.

Ariel Sharon'un kurduğu Kadima Partisi de, son seçimlerde önemli bir açılım yapmış Golda Meir'den sonra bir kadın olarak Tzipi Livni İsrail siyasetinde yer edinmiştir. Kadima; diğer partilere oranla daha liberal bir tavır içinde olmasına rağmen, özellikle toprakla ilgili konularda tavizkar olmayan bir politika izlemektedir.

İsrail devletinde siyasi partiler; özellikle sağ kanada yakın duranlar; Ortodoks cemaatleri desteklemekte, radikal grupları teşvik etmeseler dahi hareketlerine sessiz kalabilmektedirler. Bu koşulları doğuran ana etmen; ulusal kimliğin yanında parti üyelerinin dini inançlarıdır. Pek çoğu laik parti üyeleri olmalarına rağmen, günlük hayatlarında sinagoglara giden ve Shabat ayinlerinde hahamlardan vaaz dinleyen dindar insanlardır. Ortodoks kesimden insanları ise, kendilerinin de paylaştığı dini inançlara bağlı ve dinin gerekliliklerini onlardan çok daha iyi yerine getirebilen kişiler olarak görmektedirler.

Sol kanada yakın partilerde ise durum biraz daha farklıdır. Bu partiler, seçim zamanlarında Ortodoks kesimin de güvenini kazanabilmek için, bu kesimin hareketlerine hoşgörü ile yaklaşmasalar da medyada çok göz önüne serilmediği sürece görmezden gelmeyi tercih ederler. Buradan da anlaşıldığı üzere; İsrail'de hükümetlerin koalisyonla başa gelmesi, tek parti liderliğinin olmaması açısından önem arz etse de, dindar kesime verilen payeler ve imtiyazlar açısından önemli eksikliklere sahiptir.

d. Medya:

²⁰⁸ Marver H. Bernstein, Israel's Capacity to Govern, **World Politics**, Vol. 11, No. 3, 1959, s. 403-405.

²⁰⁹ Lustick, **a.g.m.**, s. 122.

Medya, dünyanın her yerinde ülkeleri yönlendirebilen, karar süreçlerini etkileyebilen bir güçtür. Özellikle demokratik ülkelerde, basın özgürlüğü yoluyla yapılan eleştirilen çoğu zaman savaşta önleyici olmaktadır. Bu özgürlük, ülkelerin yasalarıyla koruma altına alınmaktadır. Ancak; demokrat bir ülke olarak bile İsrail medyasında din muhabirleri bulunmaktadır. Sol görüşlü gazeteler de din muhabirleri kullanmakta, din medyada halka ulaşılabilecek bir aracı rolü oynamaktadır.²¹⁰ Haretz gazetesinden Shachar Ilan, İsrail'in en tanınmış din muhabirlerinden biridir.

İsrail'deki gazete ve dergilerin çoğu etnik kimlik ya da dindar-seküler ayrımına göre ayrılmaktadır. Sağ ve sol kanattaki partilere ait siyasi içerikli gazete ve dergiler de bulunmaktadır. Genel anlamda, medyanın önyargıyı üretmede ve biçimlendirmede kakırmaşık bir rol oynadığını söylemek mümkündür. Medya, aynı zamanda azınlık gruplarla çoğunluk arasındaki bağı kopmasını da engellemektedir. Fakat; çoğu zaman da aralarındaki rekabeti tetikleyebilmekte ya da keskin söylemlerle olayları tırmandırabilmektedir.

İsrail devletindeki üç ana sosyal grup –Aşkenaz Yahudiler, Mizrahi (Oryantal) Yahudiler ve Filistinli Araplar- iki sosyal farklılığın eş zamanlı ölçütü olarak yansımaktadır. Bu ölçütler; din/kimlik ve sosyo-ekonomik sınıftır. Mizrahi (Oryantal) Yahudiler, Aşkenaz Yahudilerle aynı dinsel/ ulusal kimliği paylaşırlar da, Filistinlilerle de aynı emekçi sınıf pozisyonunu paylaşırlar. Böylelikle Oryantal Yahudiler, elit Aşkenazlarla daha alt seviyelerdeki Filistinliler arasında orta pozisyonda bulunmaktadır.²¹¹

Aşkenazların çoğunluk olduğu İsrail'de Oryantal Yahudiler ve Filistinliler hala reddedilen öteki imajıyla gazetelere yansıtılmaktadır. Bununla ilgili bir örnek vermek gerekirse; 1990'ların başında İsrail'in kasetleri en çok satan, en çok dinlenen şarkıcılarından biri olan Zehava Ben'in hikayesi anlatılabilir. Müzika mizrahit denen oryantal pop müzik tarzında şarkı söyleyen Ben, İsrail'in en çok satılan gazetesi Yedioth Ahranot'ta²¹² yayınlanan bir yazıda “sürekli kaybeden bir zavallı” olarak lanse edilmiş, şarkılarında etnik uçurumu büyüten ifadeler olduğu gerekçesiyle itham edilmiştir. Bu olay, sevenleri ve destekçilerinin duygusal olarak şiddete yönelmelerine ve verdikleri tepkileri radikal yollarla dile getirmeye

²¹⁰Yoel Cohen, “On the Beat Covering Israel's Religion Wars”,

<http://www.trincoll.edu/depts/csrpl/RINVOL2No3/Israel's%20Religion%20Wars.htm>

²¹¹ Daniel Lefkowitz, **a.g.m.**, s. 180.

²¹²**Yediot Ahranot International Edition**, 21 Mayıs 1999, s. 8.

itmiştir. Bu örnekte anlaşılabileceği üzere; Aşkenazlar ülke çapındaki kültürel hegemonyalarının ellerinden gitmesinden korktukları için sosyal yabancılaşmayı tetiklemektedir. Çünkü; Ben'in dinleyicileri arasındaki Aşkenaz artışından endişe edilmiştir.

İsrail'de medya, duygusal kontrolü sağlayarak kültürel ötekiyi alt etme üzerine kurulmuştur. Bunun için ötekinin kışkırtılması ve daha sonra mazlumun oynanması içerde olduğu kadar dış siyasete de uygulanan bir politika halini almıştır. Örneğin; Oryantal Yahudiler için Arap-Yahudi kelimesi kullanılmakta ve bu ifade onların iç-öteki olarak algılanmasına neden olmaktadır. İsrail'de çekilen filmlerde Oryantal Yahudiler ilkel –şiddete eğilimli, duygusal ve geleneksel- karakterler olarak gösterilmektedir. Aynı şekilde; Filistinliler de harem imajı ön plana çıkarılarak seks düşkünü, akılcı olmayan bir duygusallığa sahip ve şiddete eğilimli teröristler olarak dış-öteki konumuna yerleştirilmektedir.²¹³ Bu yolla, medya kendi ötekilerini halka lanse etmekte, genel söylemi şekillendirmekte ve algıları manipüle etmektedir.

İsrail medyası; yoksulluk, gelişmiş kasabalar ve eğitimde başarısızlık gibi önemli başlıklar üzerinde uzun indeksli Mizrahi kimliği etkisine sahiptir. Oryantal Yahudiler, Aşkenazlardan daha az para ve akademik anlamda daha az ünvan kazanmaktadır.²¹⁴ Özellikle 1950'lerde sistematik olarak gelişmiş kasabalara yerleşmiş olmaları avantaja dönüşmüştür.

Medyada vurgulanan en önemli konulardan biri de, İsrail'in en büyük üçüncü partisi Shas'daki karar verme sürecinde dini liderlerin, rabbilerin kritik etkisidir. Gazetelerde Shas'ın politik liderlerinin perde arkasındaki rabbiler tarafından yönetildiğini, Shas içinde hizipçi mücadeleler yaşandığını vurgulamaktadır. Bu vurguyu baş sayfalara sür manşet olarak verdikleri Shas politikacıları ile yaparlar: Siyah takım elbiseli, başlarında şapkaları ve sakallarıyla Ortodoks Yahudileri andıran politikacılar, rabbilerin eski ve geri kalmış fikirleriyle yönetiliyor imajı uyandırmaktadır.

Medyaya yansıyan parti içi lider kavgaları, yolsuzluk ve yoksulluk iddiaları, enflasyon, perde arkasındaki tehditler ve içteki hizipçi ayrılıklar özellikle Likud ve İşçi Partisine zor anlar yaşatmaktadır. Seçim dönmelerinde ortaya çıkan bu çeşit haberler partilere oy kaybettirmektedir.

²¹³ Lefkowitz, **a.g.m.**, s. 181.

²¹⁴ Shulamit Aloni, "Israel: Still a Democracy", www.worldpress.org/Mideast/2999.cfm

Bunun dışında; Haredi cemaatinin fikirlerini Hamodia ve Yetad Neeman gazeteleri savunmakta, Oryantal Sefarad Yahudiler içindeki dini etkinin lideri Eliezer Shach ve Ahudat Israel tarafından çıkarılmaktadır. Hatzofe gazetesi NRP'nin bir organı olarak yandaşları tarafından okunurken; Haaretz sol kanadın, Maariv sağ kanadın görüşlerini savunmaktadır. Yedioth Ahranot ise daha merkezde kalmakta ve popüler okuyucuya hitap etmektedir. İsrail geneline bakıldığında; Haaretz en çok okunan, Yedioth Ahranot ise en çok satılan gazete olma özelliği taşımaktadır. Koyu Ortodoksların sadece yüzde 13'ü dindar olmayan bir gazete okumaktadır. Yüzde 56'sı radyo bile dinlemediklerini belirtmekte, sadece haber kanalları arasında Channel 2 ve son dönemlerde alternatif olarak Arutz 7'yi izlemektedir.²¹⁵ Bütün bu yönleriyle medya; İsrail'in dindar-seküler ayrımını en bariz yaşadığı alandır.

e. Diaspora ve Lobiler:

Yahudi lobisi ve diasporadaki Yahudilerin hem İsrail devleti, hem de yaşadıkları ülke genelindeki etkisi tartışma konusudur. Özellikle Amerika'da yaşayan Yahudilerin Amerikan politikasını şekillendirdiği üzerinde yoğunlaşan tartışmalar ve ABD'nin uluslararası arenada İsrail'i en çok destekleyen ülke olarak bilinmesi bu tartışmaları daha da alevlendirmektedir.

BM Güvenlik Konseyi'nin veto yetkisine sahip beş daimi üyesinden biri olan ABD, İsraililerin Filistin'e yönelik eylemlerini sert bir dille kınayan karar tasarılarını veto etmekte; Amerikan Kongresi ise sık sık İsrail'in uyguladığı politikaları destekleyen kararlar almaktadır. Her Amerikan Başkanı göreve geldiğinde, gelenekselleşmiş şekilde İsrail'in güvenliğinin kendileri için önem taşıdığını ifade etmektedir. Çoğu kesim tarafından ABD'nin bu tutumu; ülke çıkarlarından öte ABD'de güçlü olan Yahudi lobisinin etkin baskısı olarak algılanmaktadır.

İsrail lobisi, ABD'deki yabancı lobiler arasında yüksek oy potansiyeline sahip, iyi organize olmuş, finansal bakımdan oldukça iyi, karar alma sürecini ve kamuoyunu etkileme bakımından son derece başarılı bir lobidir. Amerika'daki Yahudi lobisi deyince; ABD'nin tüm eyalet ve şehirlerinde mükemmel bir örgütlenmeyle ve başta basın olmak üzere çeşitli

²¹⁵ Wald - Shye, **a.g.m.**, s. 172.

sektörlerde faaliyet gösteren şirketleri, yürütme ve yasama organının değişik kademelerinde görev almış Yahudileri, Amerika'da yaşayan Yahudiler ile birlikte düşünmek gerekmektedir.

ABD'deki en güçlü lobinin Yahudi lobisi olduğu konusunda gerek Amerikalı, gerekse uluslararası gözlemciler hemfikir durumdadır. Amerikan Yahudi Komitesi (American Jewish Committee - AJC) ülkedeki en etkili lobilerin başında gelmekte; amaçlarının İsrail ile ABD arasındaki ilişkilerde mevcut yakınlığı daha da geliştirmek olduğunu belirtmektedir. AJC Direktörü David Harris, bu çalışmalarını için İsrail devletinden herhangi bir finansal destek görmediklerini de vurgulamaktadır. 1906 yılında Amerikan Yahudilerinden oluşan küçük bir grup olarak kurulan AJC, Rus pogromundan²¹⁶ etkilenerek; anti-semitizmle mücadele, çoğulculuk ve paylaşılan demokratik değerlerin korunması, İsrail'in barış ve güvenliğinin desteklenmesi, enerji bağımsızlığının savunulması ve Yahudi yaşamının güçlendirilmesi amaçları doğrultusunda varlığını sürdürmektedir.²¹⁷ Yirmi sekiz küresel partneri bulunan AJC; İsrail'in ABD'deki çıkarlarını savunmak gibi bir misyon üstlenmediklerini vurgulamakta, kendini İsrail'in lobisi olarak değil, İsrail yanlısı bir lobi olarak tanımlamaktadır.

Amerika'da 1946 tarihli Federal Lobi Yasası gereğince kayıtlı lobici olarak gözüken ABD'nin en büyük lobisi Amerikan İsrail Kamu İşleri Komitesi (American Israel Public Affairs Committee – AIPAC) da, yüz binin üzerinde üyesi bulunan ve ABD'de lobcilik faaliyeti yapan Yahudi kuruluşlarının çatı örgütü olarak nitelendirilen bir komitedir. Amerikan Pro-İsrail lobisi olarak da bilinen AIPAC, amacını İsrail'in güvenliğinin ABD'nin yardımıyla güvence altına almak olarak tanımlamaktadır. 1951 yılında kurulan AIPAC, ABD-İsrail ticari ilişkilerinin derinleştirilmesine, ortak askeri programların gerçekleştirilmesinde önemli etkiye sahip bir kuruluştur. Bütçesi otuz milyon dolar olan AIPAC, Amerikan desteğinin devamlılığını sağlamak suretiyle, İsrail'in güvenliğini teminat altına işlevi görmektedir.²¹⁸ İsrail'i doğrudan ya da dolaylı ilgilendiren yılda ortalama yüz yasa taslağının hazırlanması veya siyasi girişimde bulunulmasında AIPAC etkili olmaktadır. AIPAC'ın bir diğer etkinlik alanı askeri yardımlardır. İsrail'e yapılan yardımların 1985'ten sonra karşılıksız

²¹⁶ 1906 Rus katliamı; etnik, dini ve diğer belli gruplara karşı yapılmıştır. Bu tarihte Ruslar tarafından özellikle Yahudilere karşı uygulanan şiddet, öldürme, ve evlerini, işlerini ve dini merkezleri yok etme şeklinde tezahür etmiştir.

²¹⁷ http://www.ajc.org/site/c.ijITI2PHKoG/b.789093/k.124/Who_We_Are.htm

²¹⁸ http://www.aipac.org/about_AIPAC/Learn_About_AIPAC/26.asp

hale gelmesi, İsrail'e yollanacak silah türleri ve yardım paketleri konusunda örgütten yardım istenmesi, AIPAC'ın gücünü göstermektedir.

Adı geçen lobiler, ABD'nin dış politikasını belirleyen karar verme süreçlerinde arkadaki itici hatta belirleyici güç olmaktadır. İsrail hükümeti; Irak, Kuveyt ve Suudi Arabistan gibi ülkelerde de kendi istemlerini kabul ettirebilmiştir. Irak'taki politik gelişmeleri kontrol altına alabilmiş ve Humeyni rejimine silah desteği sağlayan önemli ülkelerden biri haline gelmiştir. Bunların dışında; Jewish War Veterans, International Association of Jewish Lawyers and Jurists, Jewish National Fund, Jewish Study Center, B'nai Brith Anti Defamation League, Institute for Jewish Policy Planning and Research ve National Council of Jewish Woman and Hadassah çeşitli alanlarda faaliyet gösteren Yahudi örgütleri olarak varlığını sürdürmektedir.

Yahudiler, seçim zamanlarında yaptıkları bağışlarla diğer etnik lobileri geride bırakmaktadır. Bazı istisnalar dışında Yahudi lobisi bağışının yüzde 70'ini Demokratlara vermektedir.²¹⁹ Bu bağışların büyük bir kısmı Kongre'deki ulusal güvenlik ve dış politikadan sorumlu birkaç önemli komite üyesine gitmektedir. İsrail lobisinin etkisi başkanlara göre de değişmektedir. Örneğin; George W. Bush döneminde Amerikan politikası bölgesel hegemonyanın sağlanması konusuna yoğunlaşırken, Bill Clinton'ın İsrail lobisinin etkisinde daha fazla kaldığı görülmektedir.

İsrail'in çıkarları ile ABD'nin çıkarları birbirleriyle doğru orantılı bir ilişki içindedir. Soğuk Savaş boyunca İsrail'in güvenliği, petrolün güvenliği ve Sovyet tehdidinin önlenmesi ABD'nin Ortadoğu politikaları belirleyen temel etkenler olmuştur. ABD'nin bölgeye yönelik ekonomik ve ticari ilişkileri, Amerikan petrol şirketlerinin bölgeden petrol imtiyazlarını almasıyla başlamış ancak 1973'te İsrail'e yardım ettikleri gerekçesiyle petrol ambargosu uygulanmıştır.

İsrail'in siyasi güvenliğinin sağlanması politikası da ABD açısından Balfour Deklerasyonuna dek uzanmaktadır. 1922 yılında Amerikan Kongresi Deklerasyonu

²¹⁹ Charles R. Babcock, "Israel's Backers Maximize Political Clout", **The Washington Post**, 26 Eylül 1991, s. A-21.

destekleme kararı olarak, Siyonist lobiden etkilendiğini göz önüne sermiştir.²²⁰ ABD; bütün Arap devletlerinin karşı koymalarına rağmen İsrail'in kurulma sürecini hazırlayan 1947 tarihli taksim planının BM Genel Kurulunda görüşülmesi sırasında ve 1948 Mayıs'ında İsrail'in bağımsızlığını tanıyarak İsrail arkasındaki desteğini bir kez daha vurgulamıştır. İsrail, günümüzde de ABD'den gördüğü destekle Ortadoğu coğrafyasında sıradan bir güç olmanın ötesinde bölgesel bir süpergüç konumunu güçlendirmektedir. Gayri Safi Milli Hasılası, bölgedeki Arap ülkelerinin en büyüğü olan Mısır'ın iki katı olan İsrail, askeri anlamda da modern ve ileri teknolojiyle donatılmış ordusuyla fark atmaktadır.²²¹

İsrail hükümetinin ilk yıllarında (1948-1967), İsrail'e yapılan yıllık ortalama Amerikan yardımı 64 milyon dolar, toplamda ise 1.2 milyar doları bulmuştur. 1967'den sonra günümüze kadarki dönemde bu rakam güvenlik yardımlarıyla birlikte hızla artmıştır. Doğrudan yapılan askeri –Askeri Satış Finansman (Foreign Military Sales - FMS) kredisi adı altında- ve ekonomik yardımlar –Ekonomik Destek Fonu (Economic Support Funds - ESF)- geri ödemesiz olmanın dışında, İsrail'e AB'de vergiden muaf Yahudi dernekleri aracılığıyla yılda 1 milyar dolar karşılıksız kaynak da aktarılmaktadır.²²² Ayrıca; diğer bütün devletlerin Amerikan şirketlerinden ilah satın alması Savunma Bakanlığı ile yapılan anlaşmalara bağlanmışken, İsrail için böyle bir koşul bulunmamaktadır. Aynı şekilde; diğer ülkelere verilen Amerikan ekonomik yardımlarının nasıl kullanılacağı denetlenirken, İsrail'e böyle bir kayıt ya da sınırlama getirilmemektedir.²²³

İsrail devleti, ayrıca İngiltere'den askeri donanım sağlamakta, Almanya'dan 'kan parası'²²⁴ almaktadır. İtalya gibi anti siyonist kültürle yoğurulmuş, bilinçli işçi hareketi bulunan ve Yahudi lobilerin olmadığı ülkeler üzerinde ise; ABD veya diğer müttefiklerinin baskısıyla etki kurabilmektedir.

2. Ordunun İsrail İç Siyasetini Belirlemedeki Rolü ve Filistin Örneği

²²⁰ Tayyar Arı, "ABD-İsrail İlişkileri ve Ortadoğu Barış Süreci", **Avrasya Dosyası**, İlkbahar 1999, Cilt 5, Sayı 1, s. 237.

²²¹ Michael C. Hudson, "To Play The Hegemony: Fifty Years of US Policy Toward The Middle East", **The Middle East Journal**, Vol. 50, No. 3, Yaz 1996, s. 334.

²²² Duncan L. Clarke, "US Security Assistance to Egypt and Israel: Politically Untouchable?", **The Middle East Journal**, Vol. 51, No. 2, İlkbahar 1997, s. 200-201.

²²³ Arı, **a.g.m.**, s. 239.

²²⁴ II. Dünya Savaşı sonunda, uluslararası kamuoyunca Nürnberg'de yargılanan 'Almanya', İsrail devletine kan parası ödemeye mahkum edilmiştir. Holokoust'a göz yumdukları için vicdanlarıyla terse düşen diğer Avrupa ülkeleri ve ABD Yahudileri bu yolla koruma altına almıştır.

IDF; kökeninde eskiyle yeninin bir karışımını, Yahudi toplumunun temel değerleriyle ileri teknolojinin birleşimini temsil etmektedir. İsrail, büyük başarılar sağlamış olmanın yanı sıra içinde büyük çelişkiler de barındırmaktadır. Aşırı Ortodoks azınlık ile laik Yahudi çoğunluk arasında gelişen yeni bölünmeler İsrail toplumunda yeni bir ayrım tehdidi oluştururken, ordu bu tartışmalardan kendini soyutlayamamaktadır. Örneğin; aşırı Ortodoks Yahudilerin askeri görev yapıp yapmama konusu hala tartışılmaktadır.

Kaynakların kıtlığı ve Arap komşu devletlerin yarattığı tehdit nedeniyle IDF, kendisini her zaman Siyonist değerleri, liderliği ve üstünlüğü temsil eden bir yapı olarak görmektedir. Ordu ile İsrail hükümetleri arasındaki ilişkiler nadiren alt düzeyde seyretmektedir. Özellikle sağ kanat koalisyon hükümetleri ile ordu arasındaki genel huzursuzluk sıklıkla ordunun Filistin konusunda tarafsız değerlendirmeler yapması ve hükümet tarafından uyguladıkları politikanın eleştirilmesi olarak algılanması sonucu oluşmaktadır.²²⁵ Hükümet tarafından eleştiri olarak nitelendirilen bu değerlendirmelerin barış yanlısı oldukları gerekçesiyle reddedilmektedir.

Filistin’de topraklarında eskiden beri yaşayan Doğulu Yahudiler, Avrupa’dan planlı bir şekilde göç eden Yahudiler tarafından o topraklarda biraraya gelebilmek, Filistin topraklarını işgal edebilmek ve giderek Filistinlileri yerlerinden edebilmek için bir araç olarak görülmüşlerdir. Bu noktada; Siyonist hareket iki direnişle karşılaşmıştır:

1.Kendi anayurtlarında bir azınlık durumuna getirilmek ya da tamamen sürülmek istenen Filistinli Arapların direnişi,

2.Ekonomik çıkarlarını, Yahudi toplumunun çıkarlarıyla özdeşleştirmekte bir yarar görmeyen, Arap işgücünden de vazgeçmek istemeyen, gelenekselleşmiş sömürgeci bir Yahudi grubun Siyonistlere karşı gösterdiği direniş. (Sol Siyonistlerin mücadelesi)²²⁶

Sol Siyonist görüşe göre; Filistin direnişinin başını feodal ağalar çekmektedir.Bu ağalar grubu, kurulmakta olan Siyonist devletin ilerici yapısını tehdit etmektedir. Gerçekte ise; bu güçler grubu, toprak satışından ve kiralamasından büyük karlar elde etmektedirler.

²²⁵ Jonathan Marcus, “Stratejik Yol Ayrımında İsrail’in Savunma Politikası”, **AvrasyaDosyası**, İlkbahar 1999, Cilt 5, Sayı 1, s. 157.

²²⁶ Bunzl, **a.g.e.**, s. 10-11.

Ben Gurion ve partisi Mapai, uzun yıllar Filistinlilerin diğer Arap ülkelerine transferi konusunu tartıştıkları ve sol Siyonist örgütlerin Filistinli Arapların sürülmesi olayında etkin olarak çalıştıkları belgelerle ortaya çıkarıldığı halde, onlar göç olayında tüm sorumluluğun tümüyle Arap yöneticilerde olduğunu iddia etmiştir. Toprakların iki halk arasında paylaşılması konusundaki BM kararının uygulanması suçunu da Arap tarafına yüklemişlerdir.

Filistin halkına karşı uygulanan politika açısından, 1977'ye kadar iktidarda olan Siyonist İşçi Parti ile Begin'in liderliğindeki sağcı Likud bloğu arasında çok büyük farklar olduğu söylenememektedir. İki partinin de temel ilkesi 'Filistinlilere kendi kaderini tayin ve bağımsız bir devlet kurma hakkı verilemez' olmuştur. Begin'in politikası, Filistin halkının politik haklarının kesinlikle tanınmasının, 1967'den beri işgal altında bulunan Arap topraklarında sürekli olarak silahlı İsrail ordusunun bulundurulmasını, bu bölgelere İsrail halkının yerleştirilmesini ve Arapların sürülmesini öngörmektedir. Buna karşılık; Peres'in Batı Şeria'nın İsrail ile Ürdün arasında bölüştürülmesi önerisi her iki ülkede de ilgi görmemiştir.²²⁷

1977'den sonra İsrail toplumunun ideolojik yapısında önemli değişimler olmuştur. İşçi Partisi'nin "güvenlik politikası savaşı gerektirir" tezinin yerini daha mistik, dinsel ve tarihsel nedenler almış, Filistin'e karşı Apartheid politikasına onay çıkarılarak İsrail halkında sosyal ve etnik bir ayrışma hissedilmiştir. Doğulu Yahudiler İşçi Partisi'nden yüz çevirirken, Avrupalı Yahudiler parti tabanını oluşturmaya başlamıştır. İsrail brujuvazisinin en gerici, en sömürgeci kanadını temsil eden Likud bloku güçlenmeye ve buna paralel olarak İşçi Partisi etkinliğini yitirmeye başlamıştır.

Filistin Sorununun Begin-Sharon yönetimi sırasında iyice belirginleşen, barışçı olmayan yollarla çözümü politikası 1982'deki Lübnan Savaşı ile somutlaşmıştır. Filistin Kurtuluş Örgütü'nün (FKÖ) temsil ettiği Filistin direnişi kırılarak, Filistin halkının tüm ulusal hak ve istemleri göz ardı edilmiştir. İsrail kamuoyunda, bu savaşın haklı ve meşru olup olmadığı kuşkusuna uyanmaya başlamış, İsrail yönetiminin sürekli olarak gündeme getirdiği Arap ülkelerinden ve Filistinlilerden gelen askeri tehdit yalanı da inandırıcılığını yitirmiştir.

²²⁷ Asher Arian, "Coping with Security Problems in Israel", **The Journal of Conflict Resolution**, Vol. 33, No.4, 1989, s. 612-613.

İsrail devletinin tarihindeki en önemli karar anı Altı Gün Savaşı'nın ardından gelen yedinci gün olmuştur. İsrail devleti için o gün, savunma savaşı sona ermiş ve saldırı amaçlı bir fetih savaşı başlamıştır. Özellikle 1967'den sonra başa gelen asker kökenli yönetimler sonucu İsrail, bölgenin en saldırgan devleti haline gelmiştir.

Ariel Sharon, 29 Eylül 2000'de Haremü's Şerif'e bin civarında silahlı İsrail polisi ve askerinin koruması altında girmiştir. O gün; İsrail askeri sekiz Filistinliyi öldürmüş, askeri işgal altındaki bir bölgenin halkına direnme hakkının hukuk tarafından tanındığı göz ardı edilmiştir. Kasım başı itibariyle de; sadece Arap tarafında ölü sayısının 170'e, yaralı sayısı 6 bine ulaştığı açıklanmıştır. Sivillere uygulanan oransız şiddetin ardından ölen 170 kişiden 22'si 15 yaşın altındaki çocuklar olarak tespit edilmiştir.²²⁸ Ayrıca; 8 Eylül-2Kasım tarihleri arasında üç büyük ABD kanalında yayınlanan 99 intifada haberinden yalnızca 4 tanesinde "işgal altındaki topraklardan" bahsedilmiştir. FAIR'in (The Federation for American Immigration Reform – Amerikan Göç Reformu Federasyonu) raporuna göre; İsrail kendini 'yalıtılmış, ve kuşatma altında' hissetmekte, İsrail askerleri hergün saldırıya maruz kalmakta, geri çekildiklerinde toprakları Filistinlilerin şiddetine terkedilmektedir.²²⁹

Ehud Barak, Camp David'de kendisinden önceki İsrail başkanlarından daha fazla taviz vermiş (toprakların yüzde 90'ını ve Doğu Kudüs'ün kısmi egemenliğini), ancak Oslo ile Gazze'nin yüzde 40'ı ve Batı Şeria'nın yüzde 60'ının askeri işgalini kalıcı hale getirmiştir. Barak'ın cezalandırma, hapsetme ve boğma planı Filistinliler için felaket sonuçları doğurmuş, fakat tahmin edildiği gibi halkın diz çökmesini sağlayamamıştır. Wye'da²³⁰ verilen sınırlı askeri geri çekilme sözü (işgal altındaki toprakların yüzde 12'sinden) hiç tutulmamış; onun yerine, Batı medyası Barak'ın FKÖ'ye yaptığı 'FKÖ'nün Filistinli mültecileri kendi kaderine terk etmesi karşılığında Batı Şeria'nın yüzde 90'ını verme önerisinden övgüyle söz etmiştir.²³¹

Ramallah işgali, Cenin kampı katliamı ve Gazze Şeridi'ndeki etnik temizlik; "Nakil Planı" adı altında sivil halkı katletmi; ordu, bu koşulları "tam kapsamlı olmayan bir silahlı

²²⁸ Said, **Yeni Bin Yıl**, s. 74-75.

²²⁹ Said, **Yeni Bin Yıl**, s. 81.

²³⁰ El Halil Anlaşmasının İsrail tarafından tam olarak uygulanmaması neticesinde, 23 Ekim 1998'de iki taraf arasında Wye River Memorandumu imzalanmıştır. ABD, iki tarafa da ama özellikle İsrail'e bir anlaşma yapılması için baskı uygulamıştır. Memorandumda; İsrail'in Batı Şeria'nın %13'ünden üç aşamada çekilmesi ve B bölgesinin %14'ünün A bölgesine dönüştürülmesi için 12 haftalık program oluşturulmasını öngörmüştür.

²³¹ Edward Said, "Where is Israel Going?", <http://weekly.ahram.org.eg/2001/520/op2.htm>

çatışma” hali olarak tanımlamıştır. Begin’in Irgun çetesi tarafından gerçekleştirilen ve İşçi Partisi’nce desteklenen 1948 Deir Yasin Katliamı da buna bir örnek olarak verilebilir.

Ben Gurion, 1954’te Lübnan’ın Hıristiyanlaştırılmasını planladığında Lübnan’da içsel çelişkiler yaratmak, ülkeyi bölmek ve İsrail’e bağımlı kılmanın önemini vurgulamıştır. Çünkü; bu tür eylemler halkın ve ordunun ulusal duygularını sürekli ayakta tutması, İsrail toplumunda kuşatılma duygusunun yaratılması ve Arap tehlikesi mitinin tamamlanması için gerekli eylemlerdir.²³² Asya ve Kuzey Afrika’dan gelen kitle göçleri sonucunda sosyal ve kültürel farklılaşma tehlikesinin ideolojik açıdan homojen bir İsrail toplumunu zora soktuğunu fark eden Ben Gurion öncülük ve yayılcılık ideallerini unutan Siyonist gençleri eğiterek işe başlamış; terörizm, intikam ve militarizm yeni, ahlaki ve yükselen değerler olarak kutsanmıştır. İlerleyen zamanlarda ise; Ariel Sharon’un kurduğu 106. Birlik²³³ militarizmin yeni sembolü kabul edilmiştir.

Birinci İntifada dönemindeki ‘Seçici Reddediş Felsefesi’, İsrail barış hareketi içinde anti-militarist protestoya dayanmaktadır. Genel politik statükoya karşı itaat etmeme hakkının kullanılmasıyla İsrail savunma güçleri hedef alınırken, işgaldeki yaptırımlara meydan okumaktadır. İsrail’de, 1967’deki Altı Gün Savaşı’nda yaratılan askeri-politik oyunların sonucunda oluşmuştur. Mitlerle büyütülen bir kuşak, savunma görevinin Filistin halkına polislik görevine dönüştüğünü görmüştür. İkinci İntifada sonrası dönemde de, bu kuşaktan oluşan İsrail ordusuna Arapları taciz etmeleri söylenmiştir.

İsraililerin yerleşimleri sürecinde Filistinliler ‘topluluk’ statüsünden çıkarılıp, işgal ordusunun gereklilikleri ortaya çıktıkça ve planlarla tasarlanan yerleşim programı gerekli kıldıkça başka bir yere taşınmaları ya da kökten temizlenmeleri gereken ‘bir çevresel sorun’ statüsüne indirgenmiştir. 2001 başlarından beri Filistin halkı bölgelere ve mikro bölgelere hapsedilmiş, bir bölgeden diğerine geçemez olmuştur. Bunun nedeni; her Filistinli’nin Yahudi devletinin varlığına, biçim ve sınırlarına meydan okuma potansiyeline sahip olduğunun ve İsrail’i yok etme projesinin aktif unsurları olarak görülmesidir. Bu amaçla, nötralize edilmeleri nefsi müdafanın bir parçasıdır.²³⁴

²³² Rokach, **a.g.e.**, s. 25.

²³³ 106. Birlik: Ariel Sharon tarafından kumanda edilen ve Arapları yol etme amacıyla kurulmuş, İsrail Savunma Kuvvetleri’ne bağlı birlik. Palmach’a bağlı askerler birlikte görev yapmıştır.

²³⁴ Warschawski, **a.g.e.**, s. 19-24.

Filistin’de topraklara giriş çıkışlar İsrail tarafından kontrol edilmektedir. Aynı durum su temini için de geçerlidir. Filistinlilerin yaşadıkları alanlar birbirinden ayrı 63 kantona bölünmüş, İsrail birliklerince tamamen kuşatılmış ve birçoğu Ehud Barak’ın liderliği sırasında inşa edilen 140 yerleşim birimi tarafından delik deşik edilmiştir. Bu yerleşim birimleri gentileye yasak bölgelerdir. İşgal altında yaşayan Filistinlilerin yüzde 60’ı işsizliğe, yüzde 50’si sefaletle mahkum edilmiş durumda yaşamaktadır. Filistinlilere ait yüz elli bin zeytin ve narenciye ağacı cezalandırma amacıyla kökünden koparılmış, iki bin ev yıkılmış, hektarlarca toprak ya yok edilmiş ya da askeri yerleşim amacıyla istimlak edilmiştir. El Aksa İntifadasından bu yana, Filistinliler İsrail ordusu tarafından birbirinden kopuk 220 küçük gettoya ayrılmış durumdadır.²³⁵

3. Havra’nın Yaklaşımı

İsrail’deki din adamlarının Filistin Sorununa karşı tutumu Tevrat’tan ve Talmud’dan aldıkları güçle şekillenmektedir. Haham Kahane²³⁶ kitabında Arapların, İsrail’deki Yahudi egemenliğini kabul etmedikleri için sadece Yahudilere karşı değil, Tanrı’ya karşı da suçlu olduklarını iddia etmiştir. Çünkü İsrail devleti, Tanrı’nın yeryüzündeki temsilcisidir. Kahane, yazdığı yazılarında her zaman Begin politikalarının sözcülerinden biri olmuş, 1984 yılında Knesset’e girmeyi başarmış, fakat 1988’de yasaklanıp yeraltına çekilmiştir.

Savunma Bakanı olarak Kudüs’ün işgaline bizzat komuta eden Moshe Dayan da, Tevrat’a atıfta bulunarak, “Bizler, Kitab-ı Mukaddes’e sahip müminlersek Kitabın vaat ettiği topraklara da sahip olmalıyız. Bu topraklar Kudüs, Hebron, Eriha ve civarında yaşamış olan haham ve kahinlerin yurduydular çünkü...”²³⁷ diyerek Filistin topraklarının kendilerine ait olduğunu açıklamıştır.

İsrail devletinde hahamlar; Tanrıları Yahve adına ailelerin, kişilerin ve İsrail devletinin özel çıkarlarının koruyucusudur. Yapılan savaşların Yahve’nin İsrail halkının kaderi olarak kendilerine yazdığına inanmaktadırlar. Savaşarak kendilerine vaat edilen toprakları ele geçirmenin geçmiş dönemlerden kendilerine miras kaldığına ve Tanrı’nın savaşlar sonucunda elde ettikleri topraklarla kendilerini onurlandırdığı inancıyla hahamlar,

²³⁵ Edward Said, “These Are The Realities”, <http://weekly.ahram.org.eg/2001/522/op2.htm>

²³⁶ Haham Kahane; aşırı şovenist Kach’ın lideridir. ABD doğumlu Meir Kahane 1971’de ‘tek bir Filistinli bırakmama’ çağrısında bulunmuştur. Kahane, 1990’da bir suikast sonucu öldürülmüştür.

²³⁷ Erdin, a.g.e., s.123.

savaşı ulusal bir ihtiyaç olarak İsrail halkına sunmaktadır.²³⁸ Savaş; bu inancın bir eseri olarak hahamları verdiği vaazlarda İsrail halkının ölüm kalım meselesi haline getirilmektedir. Tevrat'ın sunduğu Tanrı modellemeleri kullanılarak, Tanrı'nın savaşçı kimliği hahamlık söylemlerinde ön plana çıkmaktadır.²³⁹

İsrail'de hahamlar, dindar Yahudilerin zaaflarından yararlanarak onları birer Tanrı savaşçısı olarak yetiştirmek ve baş düşmanları Filistinliler özelinde Araplara salmak üzere motive olmuşlardır. Burada havranın üzerinde durmaktan kaçındığı konu, savaşın ya da genel kullanımıyla orantısız şiddetin siviller üzerine yönelmiş olmasıdır. Tevrat, kendinden sonra gelen bütün dinler tarafından kabul edilmiştir; çünkü tek Tanrılı ilk din olmanın yanı sıra yansıtılanın aksine bir sevgi dinidir. Fakat; hahamların elinde şekillenen ve Siyonizm ile yoğurulan bu din hoşgörüsüzlük ve tahammülsüzlüğün şiddetle karşı tarafın üstüne püskürtülme savaşı halinde tezahür etmektedir. Kısaca; havra İsrail devleti kurulduğu günden bu yana şiddeti ve savaşı desteklemiş, sessiz kalarak onaylamış ya da göz yummak suretiyle karar mercilerinin suç ortağı olmuştur.

E. İsrail Dış Politikasında Havra-Ordu İlişkisi

İsrail; savaş için gerekçe hazırlamak amacıyla provokasyon yaratıcı olayları, terörizmi ve yeni misillemeleri kullanmaktadır. Misilleme politikasının amaçları; bölgedeki gerilimi arttırarak Arap halkı ve istikrarsız Arap rejimlerini demoralize etmektir. Bu nedenle sınır bölgelerindeki kuvvetler güçlendirilmekte ve sızmalar için önlem alınmaktadır. Ayrıntılı emirler verilen küçük devriye grupları izole durumdaki Arap askeri devriyelerine saldırmak, köylerde sabotaj yapmak veya cinayet işlemek üzere Arap ülkelerine sızmaktadır. Bu eylemler her seferinde resmi bir demeçle kamuoyunu yanıltmak üzere İsrail topraklarında meydana gelmiş olaylar gibi gösterilmekte, askeri sözcü saldırıya uğrayan devriyenin saldırganları düşman topraklarına kadar kovaladığını açıklamaktadır.²⁴⁰ Buradaki amaç; bölgedeki gerilimi sürekli arttırarak savaş çıkarmaktır.

²³⁸ J. M. Povis Smith, "Religion, War and Israel", **The American Journal of Theology**, Vol. 19, No. 1 (Ocak, 1915), s. 17.

²³⁹ Tanrı İsrail ordusunun kumandanıdır (**Deut, 33:27**). İsrail'in savaşları Tanrı Yahve'nin kendi savaşlarıdır (**Numaralar, 21:14, I. Samuel; 18:17, 25:28**), Tanrı Yahve'nin savaşta kutsal Yahudi halkının yanındadır (**Yargıçlar 5:23**), Yahve'nin İsrail'in kılıcı ve kalkanıdır (**Deut, 33:29**), İsrail'in düşmanının Yahve'nin düşmanıdır (**Yargıçlar 5:31, I. Samuel 30:26**).

²⁴⁰ Rokach, **a.g.e.**, s. 68-69.

Gazze Şeridi sınırının 30 km içindeki Rehovot/Mısır askeri üssüne saldırı düzenlenmiş aralarında sivillerinde bulunduğu 39 kişi ölmüş ve 390 kişi de yaralanmıştır. Bu saldırı sonunda İsrail tarafı yaptığı açıklamada, “Birliklerimizden biri, sınırlarımız içinde saldırıya uğramış, bunun üzerine ateş açarak çarpışmıştır” ifadelerini kullanmıştır. Fakat; çok sayıda silah ve patlayıcı madde kullanılması, saldırı taktikleri ve caddelerin abluka altına alınarak mayınlanması gibi unsurlar koordine edilmiş detaylı bir operasyona işaret etmiştir. Bir kitle katliamına dönüşen bu olay -ve diğerleri- dünya kamuoyuna “izole edilmiş, güvenliği tehlikede olduğu için misilleme politikasına yönelen İsrail’in süpergüçlerin politikasına karşı sonuna kadar mücedele edecek bir ulusunun ve ordusunun zora dayalı eylemi” olarak duyurulmuş ve yansıtılmıştır.²⁴¹

Bu tür eylemler halk ve ordu içindeki gerilimi ve heyecanı canlı tutabilmeyi sağlamakta, İsrail’in bu eylemler olmadan bir halk olmayacağı, savaşçı bir halkın disiplini olmadan da varlığını sürdüremeyeceği inancına karşılık, güvenlik anlaşmaları İsrail’in elini kolunu bağlamaktadır. Devlet sadece kısa süreli çıkarlarını gözetmekte ve silah gücüyle yaşamaktadır.

İsrail hükümetinin 1950’lerin sonuna kadar amacı; göçmenleri kullanarak sınır bölgesinde gerilimi canlı tutmak olmuştur. Bunun için sınır bölgesinde güvenliği sağlamadığı gibi provokasyon ve propaganda yoluyla bölge halkında sürekli tehlike altında olma duygusu yaratmıştır.

Lavon Olayı bunlardan biridir. 1955 yılında ABD’nin çift taraflı politikasına karşı; Susannah Operasyonu olarak anılan ve Mısır’daki istihbarat hücrelerine gönderilen şifreli mesajla²⁴² hücre harekete geçirilerek gelecek savaşta 5. Kol olarak hizmet etme görevi verilmiştir. Verilen mesajın amacı; Batı’nın Mısır’daki rejime o sıralarda beslediği güveni sarsmaktır. Eylemler, tutuklamalar ve gösterilerle intikam duyguları körüklenmiş, dikkatler İsrail dışı unsurlara çekilmiştir.

²⁴¹ Rokach, **a.g.e.**, s. 85-87.

²⁴² 1. Anglo-Amerikan anlaşmalarını engellemek veya aksatmak için derhal eyleme geçilmesi. Hedefler: Kültür ve haberleşme merkezleri, ekonomik kurumlar, İngiliz temsilcilerin ve vatandaşların arabaları ve diplomatik ilişkilerin bozulmasını sağlayacak hedefler.

2. Kanal bölgesindeki eylem imkanları hakkında bilgi. (Ami Isseroff, “The Lavon Affair”, <http://www.mideastweb.org/lavon.htm>)

Batı'nın Mısır'a yaptığı ekonomik ve askeri yardımları kesmeyi hedefleyen Lavon olayı, hücrenin kargaşa ortamı yaratması ve kamu huzurunu bozacak hedefler seçmesi sonucu muhalif Müslüman Kardeşler itham edilmiştir. Hücre ele geçirilip dağıtıldığında, sanıkların Moshe Marzouk ve Shumuel Azar idam edilmiş, 8'i ağır hapis cezasına çarptırılmış, terör hücrelerini yöneten 4 İsraili'den 3'ü Mısır'dan kaçmayı başarmış, biri intihar etmiştir.²⁴³ Hücrenin lideri Avraham Seidenberg²⁴⁴, MOSSAD²⁴⁵ ve İsrail askeri istihbarat servisi AMAN'ın²⁴⁶ 131. Birliği tarafından ülkeden kaçırılmıştır.

İsrail'in İtalya ve diğer Avrupalı faşist gruplarla (Alman, İspanyol ve Fransız) işbirliği 1970'li yılların sonlarından 1980'li yılların başına kadar uzanmaktadır. Bu faşist grupların Lübnan'daki Kataeb eğitim kampında silah ve patlayıcı maddeler konusunda eğitildiği saptanmıştır. Bu eğitim kamplarının personeli İsraililerden oluşmaktadır ve İsrail, falanjist milislerin en modern patlayıcı madde ve elektronik imha malzemeleriyle donanımını sağlamıştır. İsrail ajanları teröristlere silah, para ve bilgi yardımıyla askeri eğitim konusunda destek sunmakta ve Kızıl Tugaylardan buna karşılık olarak bu faşist grupların mensup olduğu ülkelerin iç politikasında istikrarsızlık yaratmasını ve sansasyonel eylemlere girişmelerini istemiştir.²⁴⁷ İtalya örneği üzeinden böyle bir istikrarsızlık ortamı ABD'nin nezdinde Akdeniz güvenliğinin sağlanması görevinin İsrail'e verilmesi anlamı taşımaktadır.

İsrail hükümeti, hukuk dışı infazlarını 4 Temmuz 2001'de "aktif savunma politikası" ve 3 Ekim 2001'de de "önleyici nefsi müdafa" olarak tanımlamıştır. Mavi Leylak adı verilen ateş açma yönetmeliğinin yeni versiyonu, sivil ya da asker bireyin hayatta kalma hakkı dahil bütün haklarını yok saymaktadır.

F. İktidara Giden Süreçte Savunma Bakanlığının Rolü

²⁴³ Mısırlı Yahudilerden oluşan hücre elemanlarının isimleri; Shumel Azar, Yosef Carmon, Victor Levy, Moshe Marzouk, Meir Meyuhas, Robert Dassa, Phillip Nathanson, Marcello Ninio ve Meir Za'afra'n'dır.

²⁴⁴ Avraham Seidenberg'in asıl adı Avri Elad olmakla birlikte Nazili eski SS Subayları ile kurduğu yer altı bağlantılarında Paul Frank ya da Üçüncü Adam olarak da bilinmektedir.

²⁴⁵ Ha-Mossad le-modiin u le-tefkidim meyuhadim (MOSSAD); İstihbarat ve özel operasyonlar enstitüsü isimli İsrail gizli servisinin kısa adıdır. 18 Eylül 1947'de kurulmuştur ve 3000'e yakın personeli bulunmaktadır. Merkezi Tel Aviv'de olan Mossad, genel olarak dış istihbarat konularında görev yapmaktadır. İç İstihbarat alanında ise; Shin Bet (Shabak) isimli kurum faaliyettedir.

²⁴⁶ İbranice adı Agaf Ha-modiin olan AMAN, İstihbarat Birimi anlamına gelmektedir. İsrail ordusunun askeri istihbarat birimi olan AMAN, 1950 yılında kurulmuştur. Kara, hava veya deniz kuvvetlerine bağlı olmayan bağımsız bir birimdir. Mossad'ın stratejik planlarını uygulayabileceği uygun zeminler meydana getirme görevi yürütmektedir. Görev yelpazesi Arap orduları hakkında bilgi toplamaktan, İsrail ordusu içindeki güvenliği temin etmeye kadar uzayabilmektedir.

²⁴⁷ Vincent Monteil, **İsrail'in Gizli Dosyası: Terörizm**, İstanbul, 1995, s. 208-214.

İsrail Savunma Kuvvetleri subaylarının ilk politikaya atılması ilk defa 1955'te gerçekleşmiş ve Altı Gün Savaşından sonra da olağan bir hal almıştır. 1970'ler boyunca Golda Meir döneminde dört, Rabin döneminde dört ve Begin hükümetinde beş eski general kabinede görev yapmıştır. Özellikle Begin dönemindekiler tanıdık isimlerdir: Başbakan yardımcısı Yadin, Savunma Bakanı Weizman, Tarım Bakanı Ariel Sharon, Dışişleri Bakanı Moshe Dayan ve Ulaştırma Bakanı Meir Amit. Çoğu; Aşkenaz kökene sahip ve elit bir tabakaya mensuptur.

Bu gelenek 1970'lerde daha genel bir hal alırken, 1978'de emekli subayların Knesset'te kendilerine koltuk edinmesi İsrail'de militarizmin büyümesinden korkan kitleler oluşmasına neden olmuştur. Yine 1973'te yapılan geniş çaplı bir araştırmada nüfusun yüzde 21'inin eski generallerin politikacılara dönüşmesinden, militarizmin siviller üzerinde kurabileceği olası baskıdan rahatsız olduğu ortaya çıkmıştır. Zaman içinde sivil halkında durumu kanıksamasıyla; emekli olma ile politikaya atılma arasında geçen süre kısalmış, örneğin 1969'da Weizman emekli olduktan yirmi dört saat içinde Ulaştırma Bakanı olarak göreve başlamıştır. Bu noktada şunun da altını çizmek gerekir ki; İsrail yasaları ordudan emekli subayların Knesset'e girebilmesi için en az yüz gün beklemesi gerektiğini belirtmektedir.²⁴⁸ Ancak; bu yasalar kabine ile ilgili bir pozisyon belirtmediği için uygulamalara karşı çıkılamamaktadır.

Bir diğer sorun, emekli subayların emekli olsalar dahi elli beş yaşına kadar orduya geri çağırılabilmesidir. Bu sorun ilk olarak 1973'te General Sharon'un Likud partisine girmesi, fakat Yom Kippur Savaşı için göreve çağırılmasıyla ortaya çıkmıştır. Sharon, savaşın bitiminde Aralık 1973'te yapılan seçimlerde hükümetin yürüttüğü politikaları eleştirerek ve hala bir ordu görevlisi olarak Knesset'e seçilmiştir.

İsrail Savunma Kuvvetleri, askerlerin üçte ikisi halktan insanlar olduğu için "halkın ordusu" olarak nitelendirilmekte ve onlara güven duyulmaktadır. Sharon örneğinden devam edilecek olursa; ilerleyen dönemlerde Ariel Sharon önce Savunma Bakanı, daha sonra ise Başbakan olmasına rağmen İsrail devleti içinde militarizm ya da sivillere askeri yönetim baskısı söz konusu olmamıştır. Ancak; devletin üst kademelerinde asker kökenli

²⁴⁸ İsrail Enformasyon Bakanlığı, **a.g.e.**, s.286.

politikacıların oluşu, devletin dış politikasında daha sert uygulamalara gitmesine neden olmuştur.

Ordu mensupları; Altı Gün Savaşı'nın zaferle kazanılmasının ardından toplum tarafından yüksek mertebelere çıkarılıp kahraman muamelesi görseler de, İsrail'de hala demokratik ve sivil haklarının militarizmle zedelenmesinden endişe eden kitleler bulunmaktadır. Çünkü; Savunma Bakanları İsrail'in içinde bulunduğu savaşları başlatma ve yönlendirmede de son derece etkili durumdadır. Örneğin; Ben Gurion'un Pinhar Lavon'u kendisinden sonra Savunma Bakanı olacağını ve Moshe Dayan'ın da milis kuvvetlerinin başkomutanlığına getirildiğini açıklaması 1956 Arap-İsrail Savaşı için bir hazırlık olmuş²⁴⁹; ancak bu hareket karargahı politize etmiştir. Lavon, daha sonra da Batı'ta baskı yapma amacıyla terör kullandığı Lavon Olayı ile gündeme gelmiş, olayın kilit ismi ve mimarı dönemin Savunma Bakanı ve Siyonist İşçi Partisi Başkanı Şimon Peres olmuştur.

Amerikan Liberty gemisinin bombalanması emrini veren Moshe Dayan 34 Amerikan subay ve askerinin ölümüne ve 100'den fazlasının yaralanmasına neden olmuştur. Bu hareketler de İsrail, savaşı Mısır'dan Batı Ürdün ve Suriye'ye yaymak için kullandığı politikaların üstünü örtmek istemiştir. ABD; bu olay üzerine İsrail ile özel ilişkiler geliştirmiş ve İsrail'e sunulan mali ve askeri yardım üç katına çıkarılmıştır.²⁵⁰ Daha sonra bu ittifaka Avrupalı gizli servisler de entegre olmuş, İsrail'in yaptığı suikastlar, saldırılar ve sınır ihlallerine göz yumulmuştur.

Ariel Sharon'un Savunma Bakanıyken yaptığı açıklamada, "Stratejik çıkarlarımızı ilgilendiren bölgeler 1980'li yıllarda artık Arap ülkelerinden öte Akdeniz kıyılarını, Türkiye, İran, Pakistan, Basra Körfezi ve Afrika'yı, özellikle de Orta ve Kuzey Afrika'yı kapsamaktadır" ifadelerini kullandığında ya da Golan Tepelerinin ilhakıyla Uluslararası Hukuk Kurallarını çiğnediğinde hiçbir Avrupa ülkesi ya da ABD karşı çıkmamıştır.

Sharon, Hamas lideri Mahmud Ebu Hanud'un öldürülmesi emrini verdiğinde intihar eylemlerinin başlayacağını bilerek vermiştir. Bu, Hamas'ın misilleme yapmasını sağlamak ve

²⁴⁹ Rokach, **a.g.e.**, s. 39.

²⁵⁰ Marwan Bishara, **Filistin/İsrail Barış veya Irkçılık**, İstanbul, 2003, s. 111-117.

İsrail ordusunun yeniden Filistinlileri katletmesi için vesile olarak tasarlanmış bir eylemdir.²⁵¹
Ayrıca; Ebu Hanad'ın 5 çocuğu da Gazze'de bir İsrail bubi tuzağıyla öldürülmüştür.

²⁵¹ Bishara, **a.g.e.**, s. 28-31.

IV. SONUÇ:

İsraili olmak, Yahudi olmak demektir. Yahudi olmak ise; Arap, Müslüman ya da Gentile olmamak şeklinde bir dizi olumsuzlamadır. Şovenist savunuculara göre; sadece İsrail kendini yalnız, diğer kimliklerden farklı ve ayrılmış hissetme ihtiyacındadır. Bu Yahudi kimlik saplantısı; tarih boyu dışlanmışlık ve seçilmişlik üzerine kurulmuştur. Hakim ideoloji; endişe ve korkunun egemen olduğu bir toplum yaratmış ve toplum paranoya, militarizasyon ve katı düşünce kalıplarıyla beslenmiştir. Bu ideoloji şekillenerek günümüze kadar gelmiş ve gün geçtikçe daha radikal bir hal almıştır.

1967'den bu yana başa gelen yöneticilerin uyguladıkları politikalar yüzünden İsrail, bölgenin en saldırgan devleti haline gelmiştir. Savaş; artık İsrail devletinin var olma mücadelesi değil, Filistin halkının ve İsrail yönetiminin politikasını benimsemeyen diğer tüm rejimlerin var olma haklarına karşı girişilen bir savaş olmuş ve İsrail'in var olma nedeni haline dönüşmüştür. Bu savaşlar, savaşlar için kullanılan protesto ve ideolojiler derinleşerek içinden çıkılmaz bir hal almıştır. En ılımlı devlet başkanları bile söylemlerini bu yönde şekillendirmiştir.

İsrail; diliyle, diniyle, Batılı görünüşüyle Ortadoğu'da yapay bir görünüme sahip olsa da, tarihin ve dinlerin doğduğu zamanda, mekanda bu coğrafyada hep varolmuştur. İsrailoğulları topraklarından kovulduklarından beri hasretle yaşamış, her bayram dualarını "Seneye Kudüs'te" diyerek bitirmişlerdir. Siyonizm; İsrailoğullarına özlemini çektikleri yurdu yeniden vaat eden bir ideoloji olmuştur. Ne var ki; milliyetçilerin, dindarların ve hatta sekülerlerin elinde şekillenerek günümüze kadar gelen bu ideoloji anlamından farklı ve şiddet dolu anlamlar kazanmıştır.

İsrail, komşularıyla güvenlik sorunu yaşayan bir ülkedir. İngiltere tarafından Ortadoğu coğrafyasına yapay olarak yerleştirildiği ilk günden beri Arap komşuları tarafından istenmemektedir. Çünkü; yüzyıllarca sürgünde yaşamış, acı çekmiş, lanetlenmiş bir milletin yaşam savaşı, Ortadoğu'da Yahudiler eliyle gerçekleşen ilk terör eylemiyle samimiyetini yitirmiştir. İsrail'in bugünkü en büyük problemi ise; sanılanın aksine Filistin sorunu değil; evrensel haklar ve kurallar, demokratik normların çürümesi, yolsuzluk ve mafyalaşmanın halkın gözünde meşrulaşması, gerçek laik-demokratik bir hareketin yokluğu, şiddetin kurbanlarının yanında olanların kendini geri çekmek zorunda kalmasıdır.

İsrail iç siyasetinde yer alan en önemli ve etkin aktörlerden biri Hahamlık'tır. Savaşlar, İsrail'in çıkarlarına olduğu sürece hahamlık tarafından desteklenmiş ve meşrulaştırılarak teşvik edilmiştir. İnsanların doğaları gereği, bir varlığa inanma güdüleri ve zaafı din adına kullanılmış ve din adına yapılan savaşlarda dindar askerler yer almıştır. İsrail devleti aldığı kararları uygulayacak ve halkın gözünde meşrulaştıracak mekanizmalara sahipken; Filistinliler için tehcir, etnik temizlik, askeri işgal ve yoğun sosyal adaletsizlik içeren ağır bir bedel söz konusudur. El Aksa İntifadası başladığından bu yana ölen Filistinlilerin oranı ölen İsraililerin 4 katı, yaralı sayısı ise İsrail tarafının 12 katı kadardır.

İsrail; uyguladığı anayasası, dindar siyasetçileri, radikal grupları destekleyen ve küresel güçlerle iletişim içinde bulunan ortodoks hahamlarıyla dinin son derece baskın olduğu, içerde ve dışardaki aktörlerin dinle yoğurulduğu bir ülkedir. Ordu va havra arasındaki ikili ilişkinin ötesinde; havranın sadece İsrail iç siyasetinde değil, dış siyasetinde de göze çarpan etkisi ve albay hahamların gerek ordu içinde, gerekse siyasette varoluşu dinin İsrail'i ve İsrailileri bir arada tutan en önemli etken olduğunun göstergesidir.

Bu verilerden yola çıkarak; daha önce de belirtildiği gibi İsrail'in demokratik bir devlet olmaktan çok dinle yönetilen, Yahudi milliyetçiliğin baskın olduğu bir devlet olduğunu söylemek mümkündür. Zira; her şeyden önce, İsrail'in demokratik anlamda en çok başını ağrıtan konu anayasa sorunudur. İsrail anayasası, Halacha denen ve Tevrat'ın bir yorumu olan kitaptan ibarettir. Azınlıkların temel hak ve özgürlüklerinin yasayla güvence altına alınması veya ideolojik yansızlık gibi konular da İsrail açısından sıkıntı yaratmaktadır. Çünkü; İsrail'deki kimlik kartlarında Yahudi, Arap, Dürzi gibi etnisiteye dayalı kavramlar kullanılmakta ve bunlara bakılarak örneğin sağlık hizmeti sağlanmaktadır. Siyonizm ise; artık dünya tarafından kabul edildiği şekliyle İsrail'in resmi ideolojisi haline gelmiş durumdadır.

İçine kapalı ve seçkinci yapısıyla İsrail'de egemenliğin kaynağı halka değil, Tanrı'ya, Tanrı tarafından seçilmiş ırka ve onlara vaat edilen topraklara dayanmaktadır. Havra; İsrail'de devlet ile toplum arasındaki bağı sağlayan bürokrasi makamı gibi işlemekte, baskın bir şekilde siyaset, toplum ve devletin iç, dış bütün işlerinde söz sahibi olabilmekte, devleti ve savaşları yönetenlere söz geçirebilmektedir. Kısaca; havra, İsrail'de baş aktör konumunda yer almakta ve İsrail'i yönetenleri yönetmektedir.

Buna mukabil; İsrail devletinde toplumun orduya olan inancının tartışmasız biçimde büyük olduğu görülmektedir. Ordu; güvenliği sağlayan ve egemenliği koruyan bir kurum olarak İsrail devletinin güvenini kazanmaktadır. Çünkü; orduyu oluşturan askerlerin tamamı halkın içinden çıkmakta ve ordunun belirlediği politikalar ölçüsünde siyonizme bağlı olmaktadır. Ordu; İsrail iç siyasetinde de karar alma sürecini etkileyebilen bir mekanizma olarak kendi kararlarını empoze edebilmekte ve partiler aracılığıyla havranın desteğini alarak, kendi insanlarının gözünde aldığı kararları meşrulaştırabilmektedir.

İsrail’de savaş bir inanç haline getirilmektedir. Bunun sorumlusu ise; İsrail ordusu üzerindeki etkisi giderek artan İsrail Askeri Hahamlığıdır. Tevhurat’ta yer alan bir efsaneye göre; cephedeki bir hahamın, dinsel coşkuyla İsrail askerlerini savaşmaları için yüreklendirdiği hatırlatılarak, bu makamın (kohen meşuah milhama) yeniden canlandırılması istenmektedir. Her askerin uyması zorunlu olan siyasi tarafsızlık yasası çiğnenerek, askeri hahamlarca ordu içine aşırı milliyetçi düşünceler empoze edilmekte, dindar askerlere propoganda yapan broşürler dağıtılarak görevler kötüye kullanılmaktadır. Hahamlar, askerleri Araplara karşı giriştikleri savaşın bir inanç, din savaşı olduğu yönünde motive etmekte; ataları gibi, kendilerine vaat edilen toprakları yeniden fethetmenin dini bir görev olduğunu savunmaktadır.

Gerek ordu, gerekse havra; iç ve dış konularda karar alma sürecinde etkin olmakta ve kendi aralarındaki çarpık ilişkiyi devletin politikalarına da yansıtmaktadır. Havra; İsrail devletinde söz sahibi olan, toplumu birarada tutan ve güvenliğin sağlanması iddiasıyla yaratılan gayri meşru olayları meşrulaştıran önemli ve etkin bir aktördür. Ancak; İsrail devleti yapısı ve özel durumu itibariyle saldırıya çok açık bir ülke konumundadır. Bu özel ülkeyi, savunma adı altında komşularına saldırmaya iten ve bunu “önleyici savaş“ mantığıyla yapan gerçekleştiren ordu, yaptığı her hareket için havradan icazet almakta ve hahamların “caizdir“ fetvasını medya yoluyla kamuoyuna yayarak meşrulaştırmaktadır. Ordu ya da havraya yakın olan politikacılar ise karar alma sürecini etkileyerek, kararların daha çabuk alınması, uygulanmasını sağlamakta, lobiler ve diaspora faaliyetleriyle dünyanın sempatisini kazanmaya veya yandaş toplamaya çalışmaktadırlar. Karşı çıkanlarsa, anti semitik olarak yaftalanarak kötülenmektedir.

Yüksek öğrenim görmüş İsrail Yahudileri demokrasiye samimiyetle bağlanırken, yeshivalarda eğitim görmüş Yahudilerin çoğu demokrasiye karşı çıktığı ifade etmektedir.

İsrail'deki dinci medya ve hahamlar kültürel faaliyetleri kınayan beyanlarda bulunmaktadır. İsrail'deki hahamlar ve dinci siyasal partilerin tamamına yakını , 1990'lı yıllardan itibaren İsrail'de giderek daha görünür hale gelen homoseksüel ve lezbiyen gruplara karşı da şiddetli tepki göstermekte, Halacha'nın onlar için uygun gördüğü cezayı "taşlanarak ölme" olarak belirlemektedir.

Sonuç olarak; İsrail'de bütün aktörlerin iç içe geçmiş, döngüsel ve kompleks bir ilişkisi bulunmaktadır. Esasa dayalı sorulan sorulara dayalı olarak; İsrail'in dünyadaki pek çok ülkede geçerli olduğu üzere köşeli değil, kendi içinde ve dünya ile ilişkilerinde yuvarlak bir etkileşime sahip olduğu söylenebilir. Bunun anlamı şudur: İsrail, kendi iç yapısında özellikle din, ordu, siyaset ekseninde sirküler bir harekete sahiptir. Bu döngüye ek olarak; medya, diaspora ve lobiler eklemlenmekte ve döngü daha uluslararası bir boyuta taşınmaktadır. Din bu sirküler ilişkiler ağının tam ortasında duran ve bu aktörleri birbirine sıkı sıkıya bağlayan unsurdur.

KAYNAKÇA

I.Kitaplar:

BELL, J. Bowyer, **Terror Out of Zion: Irgun Zvei Leumi, LEHÍ and the Palestinian Underground 1929-1949**, New York, 1977.

BISHARA, Marwan, **Filistin/İsrail Barış veya Irkçılık**, İstanbul, 2003.

BUBER, Martin, **Israel and the World**, New York, 1948.

BUNZL, Johm, **Öteki İsrail (Barış Hareketleriyle Konuşmalar)**, İstanbul, 1988.

ERDİN, Murat, **Hamas ve Hizbullah**, İstanbul, 1999.

ERDOĞDU, Hikmet, **Büyük İsrail Stratejisi**, İstanbul, 2005.

GARAUDY, Roger, **İsrail, Mitler ve Terör**, İstanbul, 1996.

HALLOUM, Ribhi, **Siyonizm'in Belgelerle Filistin, Dün, Bugün, Yarın**, İstanbul, 1999.

GREİLSAMMER, Ilan, **Siyonizm**, Ankara 2007.

İsrail Enformasyon Bakanlığı, **İsrail'in Gerçekleri**, Kudüs, 1994.

JACOBS, Louis, **The Jewish Religion**, Londra, 1995.

KARAMAN, M. Lütfullah, **Uluslararası İlişkiler Çıkmazında Filistin Sorunu**, İstanbul, 1991.

KIDRON, Peretz, **Yesh Gvel (Başkaldıran İsrail Askerleri)**, İstanbul, 2005.

LİEBMAN, Charles - DON-YEHİYA, Eliezer, **Civil Religion of Israel: Tradition, Judaism and Political Culture in the Jewish State**, Los Angeles, 1983.

LIEBMAN, Charles - DON-YEHİYA, Eliezer, **Religion and Politics in Israel**, Bloomington, 1984.

METZ, Helen C., **Israel (A Country Study)**, Washington, 1991.

MONTEIL, Vincent, **İsrail'in Gizli Dosyası: Terörizm**, İstanbul, 1995.

ÖKE, Mim Kemal, **Siyonizm'den Uygarlıklar Çatışmasına Filistin Sorunu**, İzmir, 2002.

ÖRS, Hayrullah, **Musa ve Yahudilik**, İstanbul, 2000.

PERALMAN, Moshe, **Ben Gurion Looks Back –in talks with Moshe Pearlman-**, Newyork, 1965.

ROKACH, Livia, **İsrail'in Kutsal Terörü**, İstanbul, 2006.

SHAHAK, Israel- MEZVİNSKY, Norton, **İsrail'de Yahudi Fundamentalizmi**, İstanbul, 2002.

SHAHAK, Israel, **İsrail'in Nükleer Sırları**, İstanbul, 2003.

SHAHAK, Israel, **Yahudi Tarihi Yahudi Dini**, İstanbul, 2002.

SHETREET, Shimon, **The Good Land between Power and Religion**, Tel- Aviv, 1998.

SMİTH, Charles D., **Palastine and the Arab-Israeli Conflict**, New York, 1996.

ŞAMİ, Reşat Abdullah, **Din Devleti İsrail**, İstanbul, 2002.

WARSCHAWSKI, Michael, **İsrail Toplumunun Krizi**, İstanbul, 2006.

II.Makaleler:

ARI Tayyar, “ABD-İsrail İlişkileri ve Ortadoğu Barış Süreci”, **Avrasya Dosyası**, İlkbahar 1999, Cilt 5, Sayı 1, s. 234-246.

ARIAN, Asher, “Coping with Security Problems in Israel”, **The Journal of Conflict Resolution**, Vol. 33, No.4, 1989: 609-621.

BABCOCK, Charles R., “Israel’s Backers Maximize Political Clout”, **The Washington Post**, 26 Eylül 1991: 21.

BEN-ELIEZER, Uri, “A Nation-In-Arms: State, Nation, and Militarism in Israel's First Years”, **Comparative Studies in Society and History**, Vol. 37, No. 2, 1995: 269-278.

BERNSTEİN, Marver H, “Israel's Capacity to Govern”, **World Politics**, Vol. 11, No. 3, 1959: 239-251.

CLARKE, Duncan L., “US Security Assistance to Egypt and Israel: Politically Untouchable?”, **The Middle East Journal**, Vol. 51, No. 2, İlkbahar 1997: 198-211.

DELLAPERGOLA, Sergio, “Sephardic and Oriental Jews in Israel and Western Countries: Migration, Social Change and Identification”, **Sephardic Jewry and Mizrahi Jews**, Vol XXII (Studies in Contemporary Jewry), New York, 2007: 3-14.

DEMCHAK, Chris C., “Coping, Copying, and Concentrating: Organizational Learning and Modernization in Militaries”, **Journal of Public Administration Research and Theory**, Vol. 5, No. 3, 1995: 350-362.

DISKIN, Hanna – DISKIN, Abraham, “The Politics of Electoral Reform in Israel”, **International Political Science Review**, Vol. 16, No. 1, 1995: 31-38.

EDELMAN, Martin, “The Judicialization of Politics in Israel”, **International Political Science Review**, Vol. 15, No. 2, 1994: 182-194.

ELAZAR, Daniel J., "The New Sadducees," **Midstream**, Güz, 1978: 48-57.

ENGLARD, Izhak, "Jewish Nationalism", **The American Journal of Comparative Law**, Vol. 35, No. 1, 1987: 189-215.

GUTMANN, Emanuel, "Israel", **The Journal of Politics**, Vol. 25, No. 4: 706-717.

Haaretz, 13.Haziran.1982: 3.

HASSON, Shlomo, "Social Differentiation among Public Housing Projects in Israel", **Human Geography**, Vol. 65, No. 2, 1983: 94-107.

HUDSON, Michael C., "To Play The Hegemony: Fifty Years of US Policy Toward The Middle East", **The Middle East Journal**, Vol. 50, No. 3, Yaz 1996: 333-339.

KATZ, Yaron, "Global Media Influence on the Operational Codes of Israel's Intelligence Services", **International Journal of Intelligence and CounterIntelligence**, Volume 19, 2006: 320-329.

KELMAN, Herbert C., "Israel in Transition from Zionism to Post Zionism", **Annals of the American Academy of Political and Social Science**, Vol. 555, Israel in Transition, 1998. 46-61.

KHAZZOOM, Aziza, "The Great Chain of Orientalism: Jewish Identity, Stigma Management, and Ethnic Exclusion in Israel", **American Sociological Review**, Vol. 68, No. 4: 484-506.

LEFKOWITZ, Daniel, "Negotiated and Mediated Meanings: Ethnicity and Politics in Israeli Newspapers", **Anthropological Quarterly**, Vol. 73, Temmuz 2000: 179-185.

LUSTICK, Ian S., "Israel's Dangerous Fundamentalists", **Foreign Policy**, No. 68, Güz, 1987: 126-134.

MARCUS, Jonathan, "Stratejik Yol Ayrımında İsrail'in Savunma Politikası", **Avrasya Dosyası**, İlkbahar 1999, Cilt 5, Sayı 1: 154-161.

MASSAD, Joseph, "Zionism and Jewish History", **Journal of Palestine Studies**, Vol. 25, No. 4, 1996: 55-64.

NEUSNER, Jacob, "Israel": Judaism and Its Social Metaphors, **Journal of the American Academy of Religion**, Vol. 55, No. 2, Yaz, 1987: 332-344.

NEUSNER, Jacob, "Jewish Use Of Pagan Symbols After 70 C.E.", **Journal of Palestine Studies**, Vol. 25, No. 4: 285-297.

PERLMUTTER, Amos, "The Israeli Army in Politics: The Persistence of the Civilian Over the Military", **World Politics**, Vol. 20, No. 4, 1968: 607-619.

REILY, James A., "Israel in Lebanon, 1975-82", **Merip Reports**, September/October 1982: 17-22.

SATUREN, I. M., "Zionism", **The Journal of Conflict Resolution**, Vol. 31, No. 1: 271-278.

SCHEMEIL, Yves, "Democracy before Democracy?", **International Political Science Review**, Vol. 21, No. 2, 2000: 107-115.

SELZER, Michael, "Nation Building and State Building: The Israeli Example", **Philon Quarterly**, Vol. 32, No.1: 7-16.

SHAMAL, Shmuel, "'Cultural Shift': The Case of Jewish Religious Education in Israel", **British Journal of Sociology of Education**, Vol. 21, No. 3, 2002: 408-421.

SILBERSTEIN, Laurence J., "Judaism as A Secular System of Meaning: Ahad Haam", **Journal of the American Academy of Religion**, Vol. 52, No.3: 547-564.

SOEN, Dan – SHMUEL, Aharon, "The Israeli Bedouin: Political Organisation at the National Level", **Journal of the American Academy of Religion**, Vol. 55, No. 2: 70-89.

TABORY, Ephraim, "Avoidance and Conflict: Perceptions regarding Contact between Religious and Nonreligious Jewish Youth in Israel", **Journal for the Scientific Study of Religion**, Vol. 32, No. 2, 1993: 160-168.

WALD, Kenneth D. – SHYE, Samuel, "Interreligious Conflict in Israel: The Group Basis of Conflicting Visions", **Political Behavior**, Vol. 16, No. 1, 1994: 167-181.

Yediot Ahranot International Edition, 21 Mayıs 1999

YIFTACHEL, Oren, "The Political Geography of Ethnic Protest: Nationalism, Deprivation and Regionalism Among Arabs in Israel", **Transactions of the Institute of British Geographers**, Vol. 22, No. 1, 1997: 92-103.

ZİPRİS, Yosef Dov, "Struggling with the Fruming Process," **The Jewish Observer**, Vol. XXII, No. 6, 1989: 19-29.

III.Tezler:

ARIKMERT, Yıldız, "Yahudilikte Seçilmiş Millet İnancı", **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul, 2005.

İŞİK, Halim, Yahudi Kutsal Kitabında Tanrı İnancı, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul, 1993.

YILMAZ, Hatice, Modern İsrail'de Dini Mezhepler, **Yayınlanmamış Doktora Tezi**, İstanbul, 2004.

IV.İnternet:

ALONI, Shulamit, "Israel: Stil a Democracy?", www.worldpress.org/Mideast/2999.cfm

ALONI, Shulamit, "Israel: Still a Democracy?", www.worldpress.org/Mideast/2999.cfm

ASSER, Martin, “Analysis: Kadima’s Big Plans”,
news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/4856762.stm

CHAMISH Barry, “Yigal Amir Did Not Murder Yitzhak Rabin”,
http://www.yitchakrabin.com/Barry%20Chamish/article_archive/2000/nov_00.html

CROITORU Joseph, “İsrail Ordusu ve Askeri Hahamlar”,
http://tr.qantara.de/webcom/show_article.php/_c-670/_nr-423/_cmt-3f6baab87e69b48e0ae6e508b511f2cc/i.html

FAROUKY, Saeed Taji, “Has Israel Succeeded as a State?”,
<http://english.aljazeera.net/NR/exeres/F3A53B2C-26A5-42F9-9504-F6636F6638A1.htm>

GREENSTEIN, Tony, “Histadrut: İsrail’in İrkçi ‘İşçi Sendikası’”,
<http://www.timeturk.com/tony-greenstein-histadrut-israilin-irkci-isci-sendikasi-11690-yazisi.html>

HAREL, Israel, “The End of the Labor Party”,
www.haaretz.com/hasen/spages/1068839.html

ILAN, Shahrar, “Three Decades of Power”,
<http://www.haaretz.com/hasen/pages/ShArtVty.jhtml?sw=jewish+history&itemNo=1045131>

ISSEROFF, Ami, “Haganah: A History of the Jewish Underground Defence Force in Paletsine”, <http://www.zionism-israel.com/Haganah.htm>

ISSEROFF, Ami, “The Lavon Affair”, <http://www.mideastweb.org/lavon.htm>

KELMAN, Herbert C., “Israel in Transition from Zionism to Post Zionism”, **Annals of the American Academy of Political and Social Science**, Vol. 555, Israel in Transition, 1998.

MOSS, Aron, “Jewish Fundamentalism?”,
http://www.chabad.org/library/article_cdo/aid/248166/jewish/Jewish-Fundamentalism.htm

NAHMIAS Roe, “Israeli Terror Is Worse”, <http://www.ynetnews.com/articles/0,7340,L-3119885,00.html>

OREN, Amir, “The Political Arm of Organized Crime”,
<http://www.haaretz.com/hasen/spages/1056271.html>

SAİD, Edward, “These Are The Realities”, <http://weekly.ahram.org.eg/2001/522/op2.htm>

SAİD, Edward, “Where is Israel Going?”, <http://weekly.ahram.org.eg/2001/520/op2.htm>

SHIKAKI, Khalil, “The Politics of Paralysis: Peace Now or Hamas Later?”,
<http://www.foreignaffairs.com/articles/54205/khalil-shikaki/the-politics-of-paralysis-ii-peace-now-or-hamas-later>

STERN, Jessica, “Talking With Jewish Extremists”,
<http://www.pbs.org/wgbh/pages/frontline/shows/israel/extreme/nameof.html>

VERTER, Yossi, “Likud Warns Shas: Betray us and you’ll be out of next gov’t”,
www.haaretz.com/hasen/spages/994591.html

“Livni: ‘İsrail din devleti değil; ulusal bir devlet" "Barış sürecine, kesintisiz olarak devam etmeliyiz””, <http://www.netgazete.com/NewsDetail.aspx?nID=545316>

“Rightists Launch Video Campaign To Free Rabin Killer Yigal Amir”,
<http://www.haaretz.com/hasen/spages/1012751.html>

“Salvaging the Chief Rabbinate”,
<http://www.jpost.com/servlet/Satellite?cid=1143498798716&pagename=JPost%2FJPArticle%2FShowFull>

<http://www.alhewar.com/FactsAboutJerusalem.htm>

http://www.chabad.org/search/keyword_cdo/kid/12376/jewish/The-Pogroms-of-1881-1884.htm

http://www.aipac.org/about_AIPAC/Learn_About_AIPAC/26.asp

http://www.ajc.org/site/c.ijITI2PHKoG/b.789093/k.124/Who_We_Are.htm

http://www.gemsinisrael.com/e_article000067867.htm

<http://www.haaretz.com/hasen/spages/1046220.html>

http://www.hebrew4christians.com/Scripture/Shloshah-Asar_Ikkarim/shloshah-asar_ikkarim.html

<http://www.historycentral.com/israel/1903UgandaPlan.html>

<http://www.jafi.org.il/education/100/concepts/aliyah1.html>

<http://www.jafi.org.il/education/100/people/bios/haam.html>

<http://www.jafi.org.il/education/lifecycle/brit-itim/background.html>

<http://www.jewishencyclopedia.com/view.jsp?letter=F&artid=13>

http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/biography/ahad_haam.html

<http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/Judaism/ejhist.html>

<http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/Judaism/reconstruction.html>

http://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/Zionism/Religious_Zionism.html

http://www.knesset.gov.il/description/eng/eng_mimshal5.htm

http://www.mfa.gov.il/MFA/MFAArchive/2000_2009/2002/11/Focus%20on%20Israel-%20Kibbutz

<http://www.nndb.com/people/560/000164068/>

<http://www.salom.com.tr/news/detail/10384-Diaspora-Yahudileri---Askenaz-Diasporasi-Polonya-Yahudileri--1.aspx>

<http://www.salom.com.tr/news/detail/8175-KUTSAL-SABAT.aspx>

<http://www.themystica.com/mystica/articles/a/amoraim.html>

http://www.zionism-israel.com/bio/biography_jabotinsky.htm

http://www.zionism-israel.com/bio/Chaim_Weizmann_biography.htm

http://zionism-israel.com/zionism_definitions.htm

www.knesset.gov.il/faction/eng/FactionPage_eng.asp?PG=0

EKLER

TABLO – 1: İSRAİL’DEKİ SİYASİ PARTİLER VE KNESSET’TEKİ KOLTUK SAYILARI

İsim	Oryantasyon	Kişiler	Koltuk sayısı (Knesset #)		
			16	17	18
Labor	Merkez-Sol,Siyonist	Ehud Barak, Benjamin Eliezer Amir Peretz	21	19	13
Kadima	Merkez-Sağ, Siyonist, Popülist	Ehud Olmert, Tzipi Livni Shaul Mofaz	*	29	28
Likud	Sağ, Siyonist, Kapitalist	Benjamin Netanyahu,	40	12	27
Meretz	Solcu, Seküler Siyonist	Haim Oron, Yossi Beilin, Ran Cohen	6	5	3
Hatikva+	Aşırı sağcı	Arieh Eldad (NU’ya katıldı)	0	0	--
Shinui (feshedildi)	Merkez, Siyonist, Kapitalist	Tommy Lapid, Avraham Poraz, Eliezer Zandberg	15 ⁺	0	--
Noy	Merkez Sağ	David Tal	1 [#]	0	--
Ulusal Birlik	Aşırı Sağ, Siyonist	Benny Eilon	7	9	
Pensioner’ın Partisi	Anons edilmedi	Rafi Eitan	0	7	0
Yisrael Beiteynu	Aşırı Sağ, Siyonist	Avigdor Lieberman	**	11	15
NRP (Ulusal Dinci Parti)	Aşırı Sağ, Dinci Siyonist	Zevulun Orlev Nissan Slomiansky Shaul Yahalom	6 ***	NU ile	3
Shas	Ultra-Ortodoks, Merkez- Sağ, Siyonist değil	Nissim Dahan;Yair Peretz; Shlomo Ben-Izri	11	12	11
Agudath Yisrael****	Ultra Ortodoks, Sağ, Siyonist değil	Yakov Litzman, Meir Porush	3	6	5
Degel Hatorah****	Ultra Ortodoks, Siyonist değil, barış yanlısı	Moshe Gafni Avraham Ravitz	2	--	--
Hadash	İsrail Komünist Partisi, Anti-Siyonist ("Arap" partisi)	Muhamed Barakeh,Ahmad Tibi	3	3	4
Ulusal Demokratik İttifak (Balad)	Anti-Siyonist ("Arap" partisi), ilerici	Azmi Bishara	3	3	4
Birleşik Arap Listesi (Ra'am-Ta'al)	Anti Siyonist ("Arap" partisi) İslamcılar da içerir.	Abdulmalik Dehamshe Talab El-Sana	2	4	3

+Hatikva partisi 17. Knesset’te şekillenmiştir. Partiyi Aryeh Eldad yönetmektedir.

* Kadima partisi Kasım 2005’te ortaya çıkmıştır. Ariel Sharon dahil 14 Likud üyesi partiye katılmıştır.

** Yisrael Beiteynu Ulusal Birlik partisiyle birleşmiştir.

*** 16. Knesset’te NRP’nin 4 üyesi bulunmaktadır. Effie Eitam ve Yitzhak Levy daha aşırı sağcı Yenilenmiş Ulusal Siyonist fraksiyon için oluşumu terk etmiş, 17 Knesset’te Ulusal Birliğe katılmışlardır.

**** Çoğunlukla "Birleşik Torah Yahudiliği = "Yahadut Hatorah" olarak birlikte katılmışlardır.

+ Shinui şu anki durumda 14 üyeye sahiptir. Joseph Paritzky ahlaki şiddet yüzünden partiden çıkarılmış, Siyonist Liberalizm Eşitliği listesini oluşturmuştur.
David Tal Amir Peretz'in Am Ehad, partisine katılmak için Shas'tan ayrılmış fakat daha sonra Am Ehad Labor ile birleşince bu partiyi de bırakmıştır.

TABLO -2: BUGÜN VE GEÇMİŞTE İSRAİL'İN EN BÜYÜK PARTİLERİ VE YAKLAŞIK SİYASAL SINIFLANDIRMALARI

Sosyalist-Siyonist	Liberal – Merkez	Sağ	Ortodoks	Anti-Siyonist
Ahdut Ha'avoda	Merkez Parti	Gahal	Agudath Yisrael	Arap Demokratik Parti
Am Ehad	Değişim için Demokratik Hareket	Herut	Degel Hatorah	Balad
Labor	Genel Siyonistler	Likud	Mizrachi	Hadash
Labor İşbirliği	Bağımsız Liberal	Moledet	NRP	Haolam Hazeh
Mapai	Liberal Parti	Ulusal Birlik	Shas	Maki
MAPAM	İlerici	Tehiya		Rakah (Rakah)-Komünist
Meretz	Ratz-Vatandaş Hakları	Tzomet		Sheli
Poalei Tziyon	Shinui	Yisrael Beiteynu		Birleşik Arap
Rafi	Kadima			
Reshima Mamlachtit	Pensioner'nin Partisi (Gil)			

İSRAİL'DEKİ BAŞHAAMLAR

Aşkenaz:

Yitzhak HaLevi Herzog (1949-1959)
Isser Yehuda Unterman (1964-1973)
Sholomo Goren (1973-1983)
Avraham Shapira (1983-1993)
Yisrael Meir Lau (1993-2003)
Yona Metzger (2003-)

Sefarad:

Benzion Uziel (1948-1954)
Yitzhak Nissim (1955-1973)
Ovadia Yosef (1973-1983)
Mordechai Eliyahu (1983-1993)
Eliyahu Bakshi Doron (1993-2003)
Sholomo Amar (2003-)

ÖZGEÇMİŞ

1983 İstanbul doğumluyum. İlköğrenimimi Yeşilbahar İlköğretim Okulunda, orta öğrenimimi Fenerbahçe Lisesi'nde tamamladım. Lisans eğitimimi Kocaeli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler anabilim dalında bitirdim. Doğan Haber Ajansı'nda editör ve muhabir olarak çalışmaktayım.